BÁLINT LÁSZLÓ

AZ ÉN ÖTVENHATOM

9HSZ

X 553310

BÁLINT LÁSZLÓ

AZ ÉN ÖTVENHATOM

SZTE Klebelsberg Könyvtár
J001449823

© Bálint László
2022

SZTE Klebelsberg Könyvtár
SZEGED
8.

X 353310

ISBN: 978-963-8243-88-1

Készült a százhalombattai EFO Nyomdában
Felelős vezető: Fonyódi Ottó
www.efonyomda.hu

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés. 7

Származás és rokonság. 15

A forradalom előtt. 21

A forradalom. 37

A forradalom után. 69

A proletár sors. 76

Pályamódosítás. 83

Helytörténeti kutatás. 91

Megjelent könyvek jegyzéke 105

Mellékletek 114

Befejezés 119

Névmutató 128

BEVEZETÉS

Az 1956. október 23.-a és november 4.-e közötti időben lezajlott dicsőséges magyarországi forradalom azzal ért véget, hogy Kádár Jánossal az élen, néhány magyar kommunista vezető kérésére a szovjet haderő beavatkozott az eseményekbe és alaposan megváltoztatta az erőviszonyokat, valamint a történések menetét. Talán nem járok messze az igazságtól, ha megjegyzem, hogy a szovjetek az említett „kérés" nélkül is beavatkoztak volna, csak így a brutális agresszió jobban álcázhatóbb és elfogadhatóbb volt a nemzetközi közvéleménnyel. A fegyveres beavatkozás alatt ugyanis nem holmi felfegyverkezve történt erődemonstrációt kell érteni, hanem azt, hogy bizony több helyen komoly katonai műveleteket kellett úgy végrehajtani, hogy azoknak igen súlyos következményei voltak emberéletekben és az anyagiakban egyaránt. Komoly harcok folytak az ország egyes vidékein, de leginkább a fővárosban. Ha nem is olyan mértékben, mint a második világháború után, de némi túlzással Budapest egyes részei ismét évekre romokban hevertek. 1958. március 18.-án az MSZMP Politikai Bizottság ülésén szóba került, hogy április 4.-re – amelyet akkor a felszabadulásunk ünnepeként emlegettek – egy szovjet párt és kormány delegáció fog Budapestre érkezni és ennek az állambiztonsági, rendőri, stb. biztosítását, utaztatásukat, körültekintően kell majd megoldani. Mivel az említett ülésen nem volt jelen Kádár János **(1. sz. fénykép)** az MSZMP elsőtitkára, egy intelmét Marosán György **(2. sz. fénykép)** tolmácsolta: „Arra vigyázzanak, hogy az elvtársak (a szovjet elvtársak-BL) útirányát ne az Üllői útra tervezzék, hanem a Népliget mellett közvetlenül jöjjenek be a városba" a Ferihegyi repülőtérről. (Forrás: MNL 288.f.5. csop. 70. ő.e.) Ha ugyanis az Üllői úton vitték volna be a szovjet delegációt a városba, mindenképpen a Nagykörút és az Üllői út kereszteződésénél kellett volna elhaladni, amely még akkor is erősen magán viselte a szovjet beavatkozásnak, a harckocsik és ágyúk tűzének a nyomait. Láthatók voltak a rommá lőtt lakóházak és egyéb épületek, a Corvin köz **(3.sz. fénykép)** és a Kilián laktanya és környéke.**(4 sz. fénykép)**

Kádár János kommunistáinak a hatalma a forradalom leverésekor még meglehetősen ingatag lábakon állt. Ha nincs itt a hatalmas szovjet megszálló haderő, az eredetileg is itt tartózkodók, meg akik még a forradalmi napok alatt utánuk özönlöttek, a magyar kommunisták aligha tudták volna önmaguk megszilárdítani a hatalmukat. Kádár János már az MSZMP Intéző Bizottság 1956. november 21-i ülésén is kijelentette: „Szégyen és fájdalom, hogy a magyar munkások hatalmát szovjet proletárok vérén tartjuk fenn". (Forrás: MNL 288. f. 5. csop. 3. ő..e.) A forradalom 1956 október végén és november első napjaiban a magyar nép forradalma volt. Ezt azonban a hatalomba visszatért, a szovjetek által visszasegített, kommunisták, nem ismerhették el. Szerintük ugyanis forradalmár az csak kommunista lehetett. Ezért kezdetben csak „októberi sajnálatos események"-ről beszéltek, majd nagyon hamar eljutottak az „ellenforradalom"-ig. Kialakult az a teljesen eszement helyzet, hogy 1956 végére a forradalmat szovjet segítséggel leverető magyar kommunisták lettek a forradalmárok, a valóságos forradalmárok pedig az üldözendő ellenforradalmárok.

Ez az álláspont kitartott egészen a kádári évtizedek végéig. Amikor Kádár meghirdette az „aki nincs ellenünk, az velünk van" álláspontot, azt tekintették a „velünk van" kategóriába tartozónak, akinek egyértelmű álláspontja volt az 1956. októberi eseményekről és azt töretlenül „ellenforradalom"-nak tekintette, valamint szilárdan hitet tett a Szovjetunió vezető szerepe mellett úgy ideológiai, mint politikai, katonai, gazdasági, kulturális stb. területen.

Így volt ez egészen addig, amíg a Szovjetunió képes volt versenyt tartani főleg katonai, harcászati stb. téren a fejlett nyugati országokkal, főleg az USA-val. A versengés azonban úgy megviselte a szovjet gazdaságot, hogy az végül szinte összeomlott és maga alá temette az egész, lényegében csak elméletben létező szocialista világrendszert is. A láncreakció beindult és a rendszerváltó folyamatok a legtöbb csatlós szocialistának nevezett államban, így Magyarországon is, kezdetét vették. Ennek az átalakulási folyamatnak egyik fontos állomása volt az, hogy 1989. január 28.-án Pozsgai Imre **(5. sz. fénykép)** bejelentette az új hivatalos álláspontot, miszerint Magyarországon 1956 október-novemberben nem „ellenforradalom" volt, hanem „népfelkelés" zajlott le.

Ismét megbolondult-felbolydult a rendszer Magyarországon. A kommunisták, akik az ellenforradalom minősítéshez voltak szokva, sőt hittek is abban, s így ahhoz ragaszkodtak, ez ellen hangosan és erélyesen tiltakoztak. Ennek az is volt az oka, hogy megérezték, ez a bejelentés valaminek csak a kezdete, valaminek, ami nekik nem túl sok jóval kecsegtet. Az okosabbja, a tapasztaltabbja azonnal a menekülési lehetőséget kereste. Sokan úgy döntöttek, ahogy azt már többször megtették, vagy megkísérelték, be kell épülni az új rendszer különböző intézményeibe, lehetőleg azok vezetésébe. Rendszerváltókká kell válni, vagyis legalább annak kell látszani, akként mutatkozni. Ez 1956-ban, a forradalom alatt néhány szinten sikerült is nekik. Nagy Imre **(6. sz. fénykép)** – maga is moszkovita kommunista volt – forradalmiként emlegetett kormányában jószerivel csak kommunisták foglaltak helyett. Később ez az új átmentési művelet már az 1989. június 16.-i újra temetésen megmutatkozott. A párt és a kormány politikusai, vezetői, sorfalat álltak a Hősök terén a mártírokká vált egykori kommunista ellenforradalmárok koporsói előtt, de ne feledjük, volt egy koporsó, ami ha üresen is az összes többi áldozatot képviselte. Horn Gyula **(7. sz. fénykép)** és elvtársai ez előtt a koporsó előtt is fejet hajtottak.

Az 1990-es parlamenti választások alkalmával a volt kommunisták egyik pártja, az MSZP olyan vereséget szenvedett, hogy annak hatására nem nagyon volt ember, aki a kiütés kábulatából észheztérésükre fogadni mert volna. A másik rész Munkáspárt néven teljesen ellehetetlenült. Majd megtörtént a csoda, amire csupán négy esztendőt kellett várni. 1994-ben az újabb parlamenti választásokat az MSZP nyerte meg, nem is akár hogyan, hanem, elsöprő többséggel. A hataloméhes SZDSZ-t maga mellé véve több mint kétharmaddal ismét az országot vezető pozícióba kerültek. Sokan a teljes visszarendeződéstől tartottak, de ez nem következett be. Mások véleménye szerint ekkor nem az MSZP nyert, hanem a nem túl rátermett MDF vezette, addig kormányzó koalíció vesztett. Az október 23.-i nemzeti ünnep taktikusan továbbra is megmaradt. Horn Gyula miniszterelnök, az egykori „pufajkás" karhatalmista a 301-es parcellában együtt koszorúzta Nagy Erzsébettel **(8. sz. fénykép)** a mártír miniszterelnök lányával Nagy Imre sírját. Közben az 1989-es „népfelkelés"-ből végre „forradalom" lett és kezdtek a helyükre kerülni a dolgok és álláspontok 1956 megítélését illetően.

A politikai elvárásoknak megfelelni akaró történészek előbb óvatosabban, később határozottabban kezdték mondogatni és leírni, hogy 1956-ban soha nem látott nemzeti egység alakult ki. Ezt a fiatalabb korosztályokkal sikeresen el is hitették, főleg az olyanokkal, akik nem élték át az eseményeket, ezt meg is tehették. Erre az álláspontra az egykori forradalmárok, akik még éltek, igen csak rácsodálkoztak. Ők úgy gondolták és hitték, hogy a forradalmuk azok ellen irányult, akik a háború után lépésről lépésre eljuttatták az országot a totális kommunista diktatúra állapotába. A nemzeti függetlenség hiánya pedig kiváltotta a másik forradalmi okozati összetevőt, a szovjetellenességet. Ha nemzeti egység lett volna és csak egy törpe kisebbség állta volna is útját a forradalmi folyamatnak, nem kellett volna annyi véráldozat, nem lett volna már október 23.-án este fegyveres összecsapás a Magyar Rádió épületénél **(9. sz. fénykép)**, nem lettek volna országszerte, de különösen a fővárosban éles harci cselekmények, nem lett volna október 25.-én „véres

csütörtök" a budapesti Kossuth téren **(10. sz. fénykép)**. Ahhoz, hogy ezek az események bekövetkezzenek és ezekhez hasonló vidéki történésekre is sor kerüljön, bizony jelentős erőnek kellett állni a forradalomellenes oldalon is.

Persze, ha mai belpolitikai viszonyainkat vesszük figyelembe, ezekhez képest 1956-ban tényleg volt nemzeti egység. Mostanra, a rendszerváltozás utáni kb. harmincadik évre, tökéletesen kettészakadt – vagy többfelé? - a nemzet. Talán, inkább többfelé, mint kétfelé. Ami pedig a legszomorúbb, hogy a két fő oldal soha nem tapasztalt gyűlöletet érez és tanúsít egymás iránt. A rákosista diktatúrában uralkodott az „aki nem velünk, az ellenünk" elv. Abban az időben volt a kényszermunka táborok őrszobáinak a falára kitéve a felhívás, figyelmeztetés, hogy a fogvatartottat „ne csak őrizd, gyűlöld is!" Most aztán gyűlölet az van rendesen, felhívás nélkül is. Nem kell hozzá börtön se, meg internáló tábor se, felirat se. A különféle propaganda kiadványok és az újságok nagyobbik része egymással verseng abban a tekintetben, hogy ki tudja minél magasabb hőfokra hevíteni a gyűlölet lángját.

Közben felnőtt egy fiatalabb politikusi generáció, jobbról is, meg balról is. Ezek részéről gyakran hangzik el, hogy ők érintetlenek az 1956-os forradalom kommunista kegyetlenkedései, valamint az ezeket követő megtorlás tekintetében. Sokan gyerek fejjel élték át az eseményeket, vagy az is lehet, hogy nem is éltek még akkor. Most meg fennhangon hirdetik, hogy ők is örökösei az 1956-os forradalomnak, elfeledve a KISZ-ben betöltött különböző tisztségeiket és a Marxista Leninista Esti Egyetemen szorgalmasan tanultakat, meg az otthonról hozott családi eszméket. Azt hirdetik, hogy „mi is az 1956-os forradalom örökösei vagyunk". S hangzanak el ezek a vélemények és kijelentések egyre gyakrabban és egyre nagyobb hangerővel. Még az a szerencse, hogy azt nem kezdik el hirdetni, hogy a rendszerváltozás is teljes nemzeti egység jegyében jött létre. Be kellene már végre vallani, hogy nekünk, kis nemzetecskének nem sok közünk volt ahhoz, hogy a szocialistaként emlegetett világrendszer megszűnt. Ami megmaradt belőle, az már csak mutatóban jó, hogy ilyen volt, s láthatjuk, hogy mivé lett. Na, itt van az óriási probléma, a végeredmény ugyanis lehangoló. A magyar nemzet ennyire talán még soha a történelme folyamán nem volt szétszakadozva, megosztva, mint amilyen mértékben napjainkra lett. Ez az elmúlt, immár szabad három évtized eredménye. Van két politikai tábor, amely megátalkodott módon gyűlölködik és eléggé el nem ítélhető stílusban szapulják egymást. A kommunista belső elhárításnak volt egy kidolgozott módszere a belső ellenség és ellenzék megosztására, amit „ékverés"-ként emlegettek. 1990-ben a belső elhárítás a régi formájában megszűnt, de beléptek a helyükre a politikusok és a különböző oldalak mellett elkötelezett tömegtájékoztatási emberek, akik verik ám az ékeket kegyetlenül. Úgy, mint még soha.

Ami viszont pozitívum, hogy az imént vázolt, egymással acsarkodók mellett, éppen ezek magatartását látva, kialakult egy olyan társadalmi réteg – amellyel alkalmanként még talán választást is lehetne nyerni! – ahova azok sorolhatók, akik teljesen eltávolodtak a hazai belpolitikától, akik nem tisztelik meg jelenlétükkel a különféle politikai nagygyűléseket, nem vonulnak mindenféle menetekkel, sőt magukban sem sétálnak el a választások napján a szavazófülkékhez, sem csak úgy simán szavazni, sem „fülkeforradalmat" csinálni, mert nem érdekli őket az a mocsok, az az acsarkodás, az egymás torkának esés, amit nap, mint nap látnak, hallanak és tapasztalnak. Nem érdekli őket a választás, amelyből a jelen politika tényleg „fülkeforradalmat" csinált. A különféle visszaélésekről, gazdasági bűncselekménynek számító cselekményekről, ahogy gyakran hallani lehet, a lopásokról meg mutyizásokról már nem is beszélve.

A rejtett közhangulat már-már az 1950-es éveket idézi. Néha bizony még a személyi kultusz irányába ható tendenciák is fellelhetők. Vannak, akik azt mondják, hogy némely esetek arra hasonlítanak, mintha a Kádár-rendszer térne vissza. Tévednek, akik ezt mond-

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED

ják. Sokkal inkább a Rákosi-rendszer egyes jellemzői törnek utat maguknak. Még az a szerencse, hogy már nem akaszthatnak, börtönbe is csak olyan cselekményekért zárnak, amely különféle köztörvényes bűncselekményre van ráfogva, ámbár néha a politikai motiváltság mintha kilógna az álcalepel alól.

A Rákosi rendszer, az akkori kifejezéssel élve felszeletelte, - ahogy akkoriban mondták „felszalámizta" - a politikai pártokat, míg végül kialakult az MDP által képviselt egypárt rendszer. Mi történt 1990 után az úgynevezett „rendszerváltó" pártokkal? Volt két nagy rendszerváltó párt az indulásnál, az MDF és az SZDSZ. Ma már se híre, se hamva egyiknek sem. Hamarosan felnőtt az előbb említett kettő mellé harmadiknak az MSZP, a pártállami MSZMP jogutódja. Némi tündöklés után mostanra ez is a romjaiban hever. A történelmi kisgazdapártiaknak egyetlen pozitív szerepe volt 1990 után.1998-ban Torgyán József (1932-2017) **(11. sz. fénykép)** pártelnök miniszterelnököt csinált a FIDESZ-vezér Orbán Viktorból (1963). A viszonzás sem maradt el, mert Orbán kinyírta Torgyánt is és az FKGP-t is. Hja, a hála nem politikai kategória! A szélsőségesen ateista liberális parlamenti rendbontókból mostanra kereszténydemokraták lettek, akik néhol a szélsőjobb politikai irányzattal is szimpatizálnak. Jól emlékszem a 2002 évi parlamenti választások utáni pártelnöki nyilatkozatokra. A bukott FIDESZ akkori elnöke nem azon sajnálkozott, hogy elveszítették a kormányzati hatalmat, hanem azon lelkendezett, hogy a szerintük is szélsőséges MIÉP kiesett a parlamentből. Mostanra meg az egykori MIÉP-et meghazudtoló módon tanúsítanak szélsőséges magatartást és barátkoznak annakidején szalonképtelennek tartott külföldi politikusokkal. Akkora átváltozások vannak, hogy a közönséges halandó csak ámul és bámul, majd hátat fordít a politikai pártoknak, s ha nem túl úri a neveltetése, talán még köp is egyet. Ha azt vesszük figyelembe, hogy 12 éve egy pártkoalíció tartja kézben a hatalmat, lassan közelítünk az 1989 előtti évtizedek egypártrendszere felé. Sokan azt mondogatják, hogy a FIDESZ kiépített rendszerét demokratikus úton nem lehet megdönteni. Rákosi rendszerét is csak forradalom döntötte meg időlegesen. Kádárnak meg kellett vénülnie, ki kellett kopnia a politikából ahhoz, hogy a rendszere összeomoljon.

A rendszerváltozás utáni hatalomnak már csak azért kell 1956 forradalmának emléke, hogy hivatkozhassanak rá, elmondhassák, hogy ők is a forradalom örökösei. Közben néhány kiemelt példa – mint Wittner Mária **(12. sz. fénykép)**, (1937) - kivételével nem törődnek az egykori forradalmárokkal. Azzal sem törődnek, hogy a különféle 56-os mozgalmakban áldatlan állapotok alakultak ki. Olyanok kerültek vezető, elismert, kitüntetett státusba, akiknek az esetek sokaságában semmi közük nem volt a forradalomhoz. A legjobb példa erre Dózsa László **(13. sz. fénykép)** (1942) színművész esete, aki az ország diplomás, tapasztalt vezetőivel is elhitette, hogy ő valódi hős forradalmár volt, kevés híján mártír lett és ennek megfelelően is kezelik mind a mai napig. S hány ilyen eset volt az elmúlt évtizedekben. Egyik könyvemben – Forradalmi hamisságok címűben – több szegedi példát felsoroltam, mely esetekben az 1990 utáni évtizedekben lett forradalmár olyanokból, akik soha nem voltak tényleges forradalmárok.

Ebben a mostani könyvecskében arra keresem és remélhetőleg meg is adom a választ arra a kérdésre, hogy mi közöm volt nekem 1956 októberének forradalmához és van-e létjogosultsága az Én ötvenhatom cím alkalmazásának? Az enyém is volt-e, miért és milyen mértékben, a kacskaringós életutam ellenére, ötvenhat forradalma?

A szerző

1. kép

Kádár János (1912-1989)

2. kép

Marosán György (1908-1992)

3. kép

Budapest, Corvin köz

4. kép

Budapest, Kilián laktanya

5. kép

Pozsgay Imre (1933-2016)

6. kép

Nagy Imre (1896-1958)

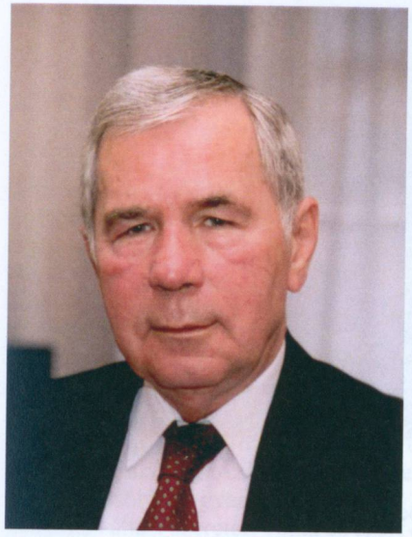

7. kép

Horn Gyula (1932- 2013)

8. kép

Nagy Erzsébet (1927-2008)

9. kép

Magyar Rádió Budapest

10. kép

„Véres csütörtök" Budapest Kossuth tér

11. kép

Torgyán József (1932-2017)

12. kép

Wittner Mária (1937)

13. kép

Dózsa László (1942)

SZÁRMAZÁS ÉS ROKONSÁG

Nem volt az véletlen, hogy amikor a kommunista évtizedekben egy-egy ember káderozását, minősítését végezték, vizsgálat tárgyát képezte az is, hogy milyen családból származott, tehát milyen nevelést kapott és a nevelése-fejlődése során milyen rokonság vette körül, milyen példákat látott maga előtt. Hát, ami engem illet, ha a családunkkal és a rokonságunkkal kapcsolatosan mélyreható és alapos vizsgálatot hajtott volna végre valaki, akinek az 1960-as évek végén – a kémelhárításhoz való felvételem előtt - ez lett volna a feladata, meglehetősen terhelő adatokat tudott volna felszínre hozni és felsorakoztatni a rovásomra, rovásunkra.

Kezdjük azzal, hogy anyai ágon betelepült sváb iparos családnak számítottak az őseim. Dédapám Bayer József asztalos volt, egy időben Szentesen. Három fiúgyermekéből szintén asztalost csinált, de ők Szegedre települtek. A legidősebb volt a nagyapám Bayer – később magyarosítva Bárdos – József (1874), aki a legügyesebb asztalos volt, de nyugdíjas állást szeretett volna és ezért elhelyezkedett Magyar Államvasutaknál (MÁV). Az első világháborút végig szolgálta műszaki – utász, hidász – katonaként. A háború után visszament a MÁV-hoz és Arad, Temesvár környékén volt különböző állomásokon pálya felvigyázó. A Trianon kapcsán Magyarországot választotta és egy marhavagonban átköltöztek Szegedre. Sokáig a vagonban laktak, félrelökve egy holtvágányra, míg nem tudott vásárolni magának Szeged-Rókuson egy házat, négy egyszobás lakással, s mivel nagy volt a család ugyanazon a telken épített még hozzá két egyszobás lakást. Öt életében maradt gyereke közül a legidősebb Bárdos József (1900), a második világháború előtt Makón városi tisztviselő volt a foglalkozása, a háború után B-listázott lett, a makói származású felesége révén vált politikailag erősen priuszossá, majd élete végéig éjjelőrként kereste a kenyerét. A második gyerek Bayer László (1902), aki nem magyarosított nevet, mert amikor erre sor került ő már egyetemet végzett jogász volt, egy ideig ismert ügyvéd, majd bíró Bayer néven. A háború után ő is B-listára került és rakodómunkás lett a szeged TEFU-nál. A legkisebb fiú is gimnáziumot végzett, majd a második világháború alatt katona lett, Németországban amerikai fogságba került, soha nem tért vissza Magyarországra, hanem Bayer Eugen néven Németországban – az NSZK-ban – élte le az életét, és haláláig a család eredeti nevét használta, leszármazottai nem voltak.

Nagyapámnak két fiútestvére volt. Az egyik – Bayer Lajos- Szeged-Alsóvárosban volt asztalos, de tanyája s földjei, szőlője is volt, ezért kulák listára került. A harmadik testvér Bánfalvi – volt Bayer – Géza lett a legtehetősebb. Szegeden két háza volt, nagy műhellyel és külön bútorüzlettel a Valéria téren, valamint tanya kisebb földbírtokkal, ezért később ő is kulákként élte életét úgy, hogy ennek következtében egy időben még elítélt bentlakó is volt a Csillagbörtönben.

Anyám, Bárdos – volt Bayer – Ilona (1909) Hódmezővásárhelyen óvónőképzőt végzett, de állásba nem ment, nem kapott megfelelő helyen, ezért férjhez ment apámhoz, Bálint Géza (1907) elemi iskolai tanítóhoz. Apám első munkahelye a kisteleki Percel tanyavilág iskolájában volt **(14. sz. fénykép)**, onnan került be közvetlenül a háború elején a községbe. Apám később megállapított fő bűnének az számított, hogy tagja volt az utólag fasisztának tekintett Magyar Élet Pártjának, amely egyébként soha nem volt fasiszta párt. Ezen kívül a Levente Mozgalomban oktató feladatokat teljesített, ami vidéki viszonylatban nagy bűnnek számított. Mindez megfogalmazásra került az ellene lefolytatott igazoló bizottsági eljárás határozatában **(15. sz. fénykép)**. Azt is bűnéül emlegették

később, hogy részt vett a háborúban és harcolt a felszabadító szovjet csapatok ellen, ami ismét nem volt igaz, mert az apám honi légvédelmi tüzér volt és a Magyarország fölé berepült angol s amerikai bombázókkal próbálták felvenni a harcot, bár egyáltalán nem nagy sikerrel. Soha, egyetlen percig a keleti fronton a szovjetek ellen nem harcolt, mégis hadifogságba hurcolták. Egyszóval 1945 után az apám sem volt valami kívánatos káder a helyi kommunisták szemében. Csakhogy az apám a tanítóképző előtt egy ideig járt a szegedi Felsőfémipari Iskolába **(16. sz. fénykép)**, ahol tanult műszaki rajzot. Különben is nagyon szépen rajzolt. Amikor pedig szervezni kezdték a kisteleki inasok elméleti képzését, ahogy akkor nevezték, az „inasiskolát", kellett volna valaki, aki ért a műszaki dolgokhoz, főleg a műszaki rajzhoz. Ilyen meg csak az apám volt. Na, gyorsan az elemi, később általános iskolai tanítósága, majd tanársága mellett rátukmálták az inasiskolai igazgatóságot is. Ez pedig védettséget biztosított a számára, hiszen hatalmat megtestesítő munkásosztály utánpótlását bízták a kezeire. Amikor az 1950-es évek elején felsőbb utasításra szétverték a klerikális reakciós kisteleki tantestületet, az apámhoz nem nyúltak, mert mi lett volna akkor az inasiskolával?

Megszületésem után az apám nagybátyja Zséli Illés (1896) lett a keresztapám. A kisteleki római katolikus templomban **(17. sz. fénykép)** kereszteltek és nekem nem névadóm volt, mint később olyan sokaknak, akik manapság politikai és egyéb érdekből keresztténynek tartják magukat. A keresztapám Horthy Miklós katonájaként – az utolsó években alezredesként - végig szolgálta előbb az első, majd a második világháborút is. A második nagy háborúban történt, hogy a legutolsó percben, amikor a szovjetek még éppen nem zárták körül a fővárost, egy tehervonattal, a hadsereg hatalmas élelmiszer készletének nagyobb részét kimenekítette és vitte a hátra vonuló magyar katonai alakulatok után, azok élelmezésére. Ezt a tettét utólag úgy ítélték meg, hogy a szovjetek kárára követte el és ezért háborús és népellenes bűntett miatt elítélték, majd végül a jogerős ítéltben felmentették. Ebbe az Államvédelmi Osztály nem nyugodott bele, hanem saját hatáskörben hosszú évekre internáló táborba zárta. Szabadulása után igen nehéz körülmények között segédmunkásként kereste a kenyerét. Oda lett a fővárosi lakása, a Klotildligeten levő nyaralója, gépkocsija, mindene.

Volt a rokonságnak két teljesen szélsőséges ága, akikkel mi sem, de a rokonság nagyobb része sem, tartotta a kapcsolatot. Sem a mi korosztályunk, de azt hiszem, hogy még a szüleink sem ismerték személyesen azt a Gera József (1896-1946) nyilas vezetőt, akit végül a háború után Szállasival egy sorban akasztottak föl. Gera makói volt és a legidősebb nagybátyám odanősülése révén került velük valamilyen rokonságba. A másik kiközösített rokon az apai nagyanyám egyik lány testvére volt – leánykori neve értelemszerűen Zséli – aki ha jól tudom 1919-ben a szegedi direktórium szűk körű vezetőségének a tagja lett. Egyszerű, tanulatlan munkásasszony volt, akit 1945-ben már nem nagyon tartottak számon és magára hagyva élte le az éltét a fővárosban. A testvére – özv. Bálint Mihályné sz: Zséli Rozália (1987) – az apai nagyanyám bezzeg nem szerette a kommunistákat. Ha néhány napot nála töltöttem Szegeden, biztosan be volt ütemezve egy-egy esti rádióhallgatás egy közeli ismerősnél, akinek volt világvevő rádiója. Este elmentünk a nem túl messze lakó ismerősékhez. Körbe ültünk a rádiót és kezdetét vette a külföldi adók magyar adásainak a hallgatása. Néha annyira zavarták az adást, hogy szinte semmit nem lehetett érteni és nagy öröm volt, ha eljutott hozzánk néhány szófoszlány, amiből következtetni lehetett arra, hogy a nyugati országok nem feledkeztek meg az orosz iga alatt sínylődő országokról és hamarosan kiszabadítják őket a rabságukból, az elnyomásból, a kirablásból. Én általában csak ültem és többnyire nem szóltam semmit, hiszen alig múltam tíz éves, senki sem vett volna komolyan. Egyszer azért nagy közfelháborodásra kijelentettem, részben a Bárdos öregapámat idézve, hogy ha nekem addig kell itt a sámlin kucorognom amíg a remek nyugati országok fel nem szabadítanak bennünket, úgy el fog

zsibbadni a lábam, hogy föl sem fogok tudni állni.Csak utólag – a kutatásaim révén – tudtam meg, hogy az apám Szegeden élő unokatestvére, nagyanyám másik leánytestvérének a fia, Papp Ernő (1916), bekapcsolódott 1956-ban a forradalomba és a szegedi városi nemzetőrség úgynevezett munkászászlóalja parancsnokának a segédtisztje lett. Ha ezt annakidején, a november 3.-i jelentkezésünkkor tudjuk, biztosan őt kerestem volna meg a felvételünk ügyében.

Nagy vonalakban ez a családi háttér volt az, amely hatással lehetett arra, hogy gyerekként, vagy ifjúságom idején, miként viszonyultam én a kommunista diktatúrához, ahhoz a politikai rendszerhez, amelyben élni kényszerültünk. Volt azonban ezen kívül még valami, amiről feltétlenül említés kell tenni. Ez pedig a családunk mélyen vallásossága. Ez vonatkozott a közvetlenül bennünket nevelő apánkra is és anyánkra is. Amíg lehetett, mi még tanultunk hittant. Amikor ezt betiltották részben a szüleink foglalkoztak velünk, részben, mint ministránssal a papok közvetlenül. Máig őrzöm az elsőáldozásomkor kapott igazolást **(18. sz. fénykép)** és a ministráns oklevelet **(19. sz. fénykép)**. Amikor nagyobbacska voltam, rendszeresen ministráltam, különösen amikor Tápéra kerültünk, volt, hogy a Lengyel Antal atyának vasárnap három misét végig ministráltam a Szent Mihály templomban **(20. sz. fénykép)** Amíg apám élt Kisteleken a plébános mellett mindig volt két-három káplán, akik az iskolai hitoktatást is ellátták. Az apám pedagógus kártyapartnerei között a fiatal káplánok rendre megfordultak. Némi túlzással elmondhatom, hogy, a gyerekkorom és az ifjúságom idejének első fele nagyobb részben a papok között telt el és engem közülük soha nem molesztált egy sem. Talán ezért is tartom én túlzónak a gyakran elhangzó, papokkal szembeni vádaskodásokat, néha az állítólagos történetek több évtizedes távolságából való felidézését.

Valamiről majdnem elfeledkeztem. Az 1950-es évek legelején, a legbrutálisabb kommunista terror idején Hamvas Endre csanádi püspök, többekkel együtt megbérmált. A bérma-keresztapám egy kisteleki nyugdíjas tanító volt, aki az első világháborúban huszártisztként harcolt. Többször nem bérmálkoztam, mert ennek a szentségnek a felvétele egyszer volt egy ember életében. Aki azt állítja, hogy ő többször bérmálkozott – vagy „rendszeresen" – az csak egy hazudozó kommunista lehetett. Volt ilyen!

Apám 1952-ben a hadifogságban szerzett betegségében meghalt. Ez még egy ok volt, hogy ne szeressük a szovjeteket és a kommunistákat. Ekkor anyám lett a családfenntartó és tanfelügyelői segédlettel a képesítésének megfelelő óvónői állást kapott a kisteleki óvodában. Mivel a szüleim szegedi családokból származtak és szinte az egész rokonság Szegeden lakott, anyámnak sikerült elintéznie egy áthelyezést a tápéi óvodába. Oda is költöztünk, egészen közel Szegedhez, a rokonsághoz.

14. kép

Kistelek perceli iskola

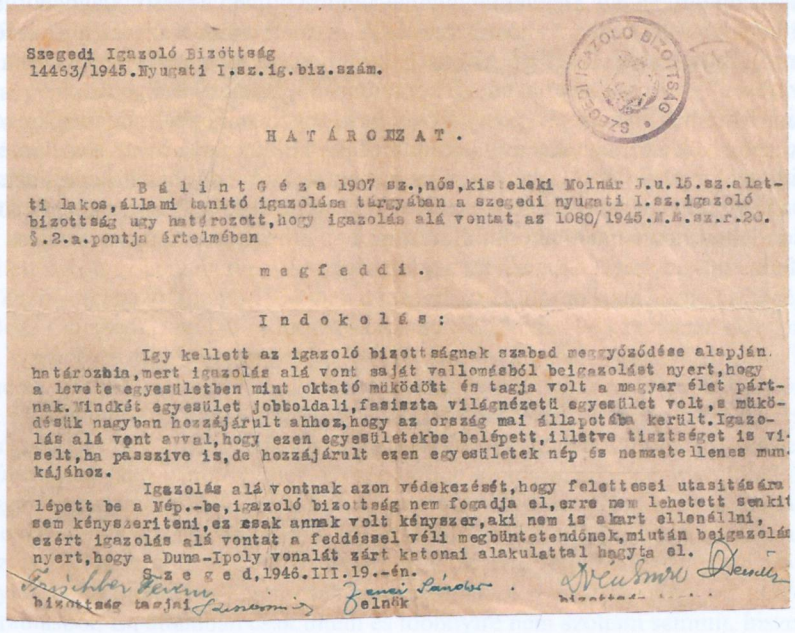

Szegedi Igazoló Bizottság
14463/1945.Nyugati I.sz.ig.biz.szám.

IGAZOLÓ BIZOTTSÁG

H A T Á R O Z A T .

B á l i n t G é z a 1907 sz.,nős,kisteleki Molnár J.u.15.sz.alatti lakos,állami tanító igazolása tárgyában a szegedi nyugati I.sz.igazoló bizottság ugy határozott,hogy igazolás alá vontat az 1080/1945.M.E.sz.r.20. §.2.a.pontja értelmében

m e g f e d d i .

I n d o k o l á s :

Igy kellett az igazoló bizottságnak szabad meggyőződése alapján határozbia,mert igazolás alá vont saját vallomásából beigazolást nyert,hogy a levete egyesületben mint oktató működött és tagja volt a magyar élet pártnak.Mindkét egyesület jobboldali,fasiszta világnézetü egyesület volt,a működésük nagyban hozzájárult ahhoz,hogy az ország mai állapotába került.Igazolás alá vont azval,hogy ezen egyesületekbe belépett,illetve tisztséget is viselt,ha passzive is,de hozzájárult ezen egyesületek nép és nemzetellenes munkájához.

Igazolás alá vontnak azon védekezését,hogy felettesei utasitására lépett be a Nép.-be,igazoló bizottság nem fogadja el,erre nem lehetett senkit sem kényszeriteni,ez csak annak volt kényszer,aki nem is akart ellenállni, ezért igazolás alá vontat a feddéssel véli megbüntetendőnek,miután beigazolást nyert,hogy a Duna-Ipoly vonalát zárt katonai alakulattal hagyta el.

S z e g e d,1946.III.19.-én.

bizottság tagjai Zelnök

15. kép

Bálint Géza részére „igazolás”

16. kép

Szegedi Felsőfémipari Iskola

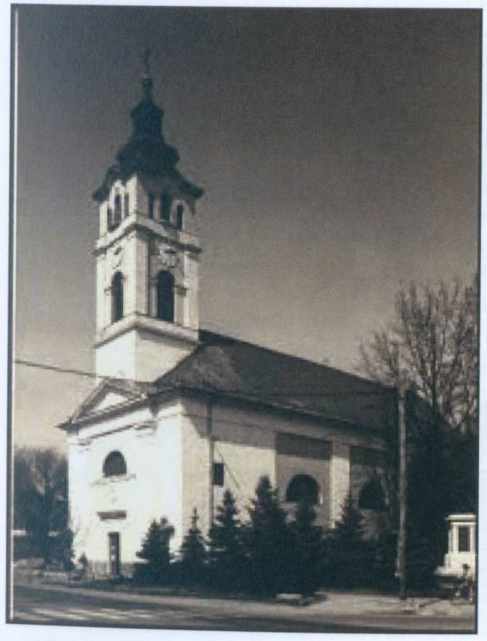

17. kép

Kisteleki katolikus templom

18. kép

Igazolás elsőáldozásról

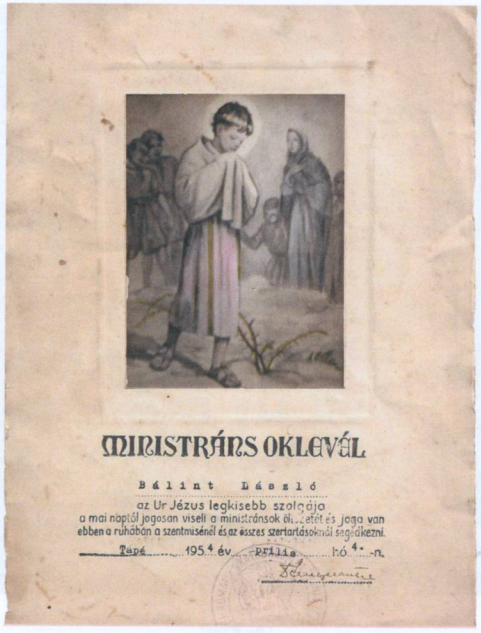

19. kép

Ministráns oklevél

20. kép

Tápé, Szent Mihály templom

A FORRADALOM ELŐTT

A Tápéra költözés nagy változást jelentett mindannyiunk életében. A családunk, lévén, hogy eredetileg s részben szegedi család volt, így közelebb kerültünk a rokonsághoz. Autóbusszal nagyon gyorsan be lehetett jutni a városba és vissza. Kistelekhez, az én születésemen kívül nem sok közük volt, mindig is szegedinek éreztük magunkat. A szegedi nagy árvíz is ott érte a családot. Anyai nagyanyám mesélte, hogy kicsi lány volt, amikor jött az árvíz és a szülei belerakták egy dézsába, hogy el ne vesszen, el ne süllyedjen. Ez a nagymamám később hét gyereket szült és ezek közül ötöt fel is neveltek. Kettő kicsi korában meghalt.

Az általános iskola alsó tagozatát kisteleki öreg iskolában jártam, amely a falu közepén állt **(21. sz. fénykép)**, felső tagozatra a volt polgári iskolába **(22. sz. fénykép)** jártam kivéve egyetlen osztályát – a nyolcadikat – végeztem el a tápai iskolában. Olyan nagyon sok embert ott nem ismertem meg. A szabadidőmben vagy a társakkal fociztam, vagy a templomban ministráltam, esetleg az idős harangozó bácsi – Mihály bácsi - helyett a harangozói feladatokat láttam el. Az öreg harangozónak a Tisza túlsó oldalán – a tápéi réten - volt egy kis földje. Ha jól emlékszem reggel 6 órakor elhúzta a reggeli harangszót. Amikor végzett, torony kulcsát behozta az udvarunkba és a tornác asztalára tette. Ezt követően a komppal átment rétre dolgozni. Dologidőben úgy volt, hogy elhúzta a reggeli harangszót én meg a kulcsokkal fel tudtam menni a toronyba és elhúztam a déli harangszót. Az esti harangozást többnyire együtt csináltuk és akkor vissza került hozzá a toronynak a kulcsa, amivel másnap reggel fel tudott menni a reggeli harangszót elhúzni. Ez a besegítés akkor, amikor már nyaranta munkába álltam sajnos elmaradt.

Mert a nyári hónapokat én is és a már egyetemista nővérem is általában munkával töltöttük. Az első évben a Szegedi Vízmű Vállalat telepén voltam rakodómunkás. Jó nehéz hat méter hosszú betonvasakat válogattunk és méret szerint raktuk őket polcokra. Nem éppen 15 éves gimnazistáknak való feladat volt, de csináltam, mert szerettem volna őszre egy pár rendesebb ruhadarabot és egy akkoriban divatos vastag nyersgumi talpú cipőt. Nyaralás, üdülés, kirándulás a nyári hónapokban szóba sem jöhetett. Ez a vállalat akkor a Felső-Tiszaparton volt, a töltés mellett majdnem szemben az akkori Szegedi Haladás, majd SZEAC labdarúgó pályával. Ugyanebben az időben a nővérem a Tápéi Háziipari Szövetkezetnél volt adminisztrátor és egy hétvégén az ő ideiglenes munkahelyével egy teherautóval többek társaságában elmentünk az akkori megyeszékhelyre, Hódmezővásárhelyre egy szovjet mintájú Vidám Vásárba, legalább láttam olyat is.

Valamikor a nyár vége közeledtén, úgy augusztus közepén levelet hozott a nevemre a posta. Feladó a szegedi Radnóti Miklós Gimnázium **(23. sz. fénykép)** volt és arról tájékoztattak, hogy indul ősztől Szegeden egy „Új Gimnázium", ahova az új tanévtől engem és az egész osztályunkat áthelyezik. Ezért az akkor már pontosan megjelölt időpontban a Hősök Kapujánál levő épületben **(24. sz. fénykép)** kellett megjelennem, nekem is és a társaimnak is. A Radnóti Miklós Gimnáziumból egy fiú osztályt, a Tömörkény István Gimnáziumból **(25. sz. fénykép)** pedig két lány osztályt helyeztek át, hogy a „Új Gimnázium"-ban ne csak kezdő tanulók és osztályok legyenek, hanem olyanok is, akik már ismerik a középiskolás szokásokat, szabályokat.

Szerettünk a Radnóti Miklós Gimnáziumba járni. Megismertük a tanrendet, a szokásokat, a tanárokat és az idősebb diákokat is. Belekerültem egy kisebb közösségbe, mert tanulószobás lettem. Az alagsorban volt egy elég nagy terem, az volt a tanulószoba.

A tanítás befejezése után talán egy fél óra szünet következett, miközben átraktuk a holminkat a tanulószobai helyünkre, majd sorba állva átvonultunk a felsővárosi templom melletti épületbe, a gimnázium kollégiumába **(26. sz. fénykép)** amely valamikor egyházi épület, talán valami kolostor lehetett. Ott megebédeltünk és visszasétáltunk az iskolába, ahol tanári felügylet mellett elkészítettük a házifeladatainkat és tanulgattuk a leckénket. Érdekes módon a felsősök nem lenéztek bennünket, hanem segítettek, ahol csak tudtak. Úgy hiszem nem felejtették el, hogy ők is voltak alsósok. Ott ismerkedtem meg Lejtényi Andrással **(27. sz. fénykép)** (1937), aki akkor már negyedéves volt és szenvedélyesen érdeklődött az irodalom után. Nagyon jó tanuló volt és természetesen felvették az egyetemre, de jogászt akartak csinálni belőle. Valahol valakik eldöntötték, hogy Lejtényi András márpedig jogász lesz és kész. Az nem számított, hogy ő mi szeretne lenni.

Tanulószobásnak lenni járt némi alábecsültséggel. Általában a szolidabb körülmények között élő családok gyerekei voltak tanulószobások, tehát mi nem tartoztunk az elitbe. A Lejtényi Andris rádásul nem is kollégista volt, hanem albérletben lakott és csak azért volt tanulószobás, mert így olcsón ebédhez juthatott. Ugyanúgy, mint az osztályban, a tanulószobában is Szabó Andor (1940) barátom volt a padtársam, egészen addig, amíg ki nem rúgták. Történt, hogy az egyik délutáni szünetben, amíg mi az iskola udvarán kiskapukra fociztunk, ő egy vagy két nagyobb diákkal lement a közeli Tiszapartra. Egy mólóhoz kikötve megláttak egy csónakot. Oda mentek beleültek. A csónak alján volt egy evező, azzal az én barátom elkezdett evezni, de nem arra haladtak, amerre akartak, hanem a víz sodorta a csónakot a híd felé. Hiába lapátolták a vizet, a csónak csak ment folyás irányba és nem tudtak visszajutni a mólóhoz. A bajt tetézte, hogy az Andor kezéből valahogy kicsúszott vagy kicsavarodott az egyetlen evező, és ekkor már a sors szeszélyére voltak bízva. A híd körül elkezdtek kiáltozni segítségért, mert nagy volt a veszélye annak, hogy egy-kettőre eljutnak a határig és akár átkeveredhetnek Jugoszláviába is.

Már a Boszorkányszigetnél jártak, amikor távolból, a határ irányából jött egy motorcsónak, a rendőrség által akkoriban használt rocsó – rohamcsónak – volt, amely megmentette őket és visszavontatta ahhoz a mólóhoz, ahonnan a csónakot elkötötték. Kiderült, hogy az elkötött csónak is a rendőrségé volt. Büntetésként mind a hármukat eltávolították a tanulószobából, az elúszott evezőt pedig meg kellett venniük.

A tanulók szülei is nagy felháborodással fogadták a döntést az osztály áthelyezéséről. mert úgy gondolták, hogy minőségi visszaesés fog bekövetkezni, gyengébb lesz az oktatás színvonala az „Új Gimnáziumban", mint a már évtizedek óta működőkben volt. A nagy felháborodást azzal próbálták enyhíteni, hogy az újságban is írtak egy megnyugtató cikket, miszerint semmiféle szempont nem játszott közre a kiválasztásnál, hanem sorsolás útján döntöttek arról, hogy melyik osztály megy és melyik marad.

Visszaemlékezve nagyon jól éreztük magunkat a Radnóti Miklós Gimnáziumban, ahova csak fiúk jártak, a Tömörkénybe pedig csak lányok. Kiváló tanáraink voltak, meg egészen gyengék is. Az iskolában alig volt olyan diák, aki valamelyik szegedi sportegyesületben ne sportolt volna, s erre valamennyien büszkék is voltak. A nadrághoz felső viselet rendszerint melegítő felső volt hatalmas betűkkel a felirat rajta, hogy Szegedi Postás, Szegedi Vasutas, Szegedi Honvéd, Szpartacus, Szegedi Dózsa, stb. Mivel én a Szegedi Haladás ifjúsági labdarúgója voltam, nekem ilyen melegítő felsőm volt és az viseltem nagy büszkén. A tornatarárunk Kertész Ferenc nevezetű volt, aki a háború alatt repülős tiszt volt és egy vérbeli sportember. A különböző tornaszereken olyasmiket művelt, amitől elállt a lélegzetünk. Imádtuk a matematika tanárunkat, Iványi József tanárurat, bár a matematikát már kevésbé. A kémiát ha jól emlékszem valami Borbás Pista bácsi okította, aki szakértettségi után végezte el az egyetemet és ha valami kísérlete nem sikerült olyan cifrán tudott káromkodni, mintha a tehén faránál állna és ha az unná már a csutakolást, rúgott volna egyet hátra és eltalálta volna alhasi tájékon. Ilyenkor az egész

osztály hahotázni kezdett és sorra potyogtunk le a kémiai előadó magas, három vas lábon álló székeiről. Az osztályfőnökünk Lessi Viktor **(28. sz. fénykép)** volt, akit nem nagyon ismertünk meg, mert eléggé magának való ember volt, de úgy vettük észre, mintha a kelletténél jobban kereste volna az akkori rendszer kegyeit. Az iskola igazgatója az elismert tudós hírében álló Gallé László **(29. sz. fénykép)** volt, akit a mi áthelyezésünkkel egyidőben leváltottak és valami alacsonyabb beosztásba helyeztek. Helyére a Gépipari Technikum addigi igazgatóját, Bánfalvi Józsefet **(30. sz. fénykép)** tették meg igazgatónak, aki viszont évtizedekig ott is maradt, mert a politikai elvárásoknak jobban megfelelt.

Megszoktuk ezt a környezetet és nem szívesen váltunk meg tőle, de muszájból mégis ezt tettük. A következmény az lett, hogy az „Új Gimnáziumban" három évig mi voltunk a felsősök, aminek élvezhettük az összes előnyét és elszenvedhettük valamennyi hátrányát. A vártnál jóval hamarabb és könnyebben beleszoktunk ebbe az új helyzetbe. Az osztályfőnökünk Rully János **(31. sz. fénykép)** lett, aki egy igen szigorú tanár hírében állt és az is volt. Az alaptermészete volt a szigorú fegyelem, a könyörtelenség, az engedékenység teljes hiánya. Akik a Rully-családot is jobban ismerték, azok állították, hogy otthon pont olyan volt, mint az iskolában. Így aztán a családja is úgy viszonyult hozzá, mint mi, a tanulói. A sorsát el nem kerülhette. Őt már régen elhelyezték a gimnáziumból, amikor a fia ott gimnazista lett és egyben az 1960-as években a politikai nyomozószervek beszervezett ügynöke. Volt egy lánya is, aki pedig az atyai tiltás ellenére egy fiatal állambiztonsági tiszt felesége lett. Utóbbi eseten elgondolkodva felmerült bennem a kérdés, hogy a politikai nyomozószerveknél, hogyan engedélyezték a fiatal tisztnek, hogy feleségül vegye egy megrögzött reakciós ember lányát? Nem zárom ki, hogy ezzel is ütni akartak egyet az apán. Annyit talán még érdemes megemlíteni, hogy Rully tanárúr kinézetre nagyon hasonlított Hitlerre, talán azért is gyűlölték és meggyőződésem, hogy figyelték olyan nagyon.

A késő ősz folyamán érkezett egy vándorkiállítás Szegedre, amely a szovjet atomtudomány nagyszerű eredményeit volt hivatva propagálni. Két kiszuperált villamoskocsiból kiszedték az üléseket és azokban rendezték be a kiállítást, fényképeket, maketteket, stb. A két villamoskocsit kora reggel kihúzták a városi fürdő előtti villamosvágányra, ahol volt akkor egy használaton kívüli kitérő, oda állították őket. **(32. sz. fénykép)** Így a városi villamosforgalmat ezzel nem akadályozták. A lakosság bizony nem nagyon volt kíváncsi az atomokra, de gondoskodtak róla, hogy mindig legyenek érdeklődők. A város több mint tíz középiskolája és általános iskolái minden osztályát elvitték, hogy lássák a kiállítást. Be volt ütemezve, hogy melyik iskola melyik osztálya mikor megy kiállítást nézni.

A mi osztályunk a kijelölt idő előtt már jó fél órával elindult a Hősök kapujától a városi fürdőhöz. Gyalog mentünk, mert sokunknak nem volt pénze villamosra. Nekem sem, mert hiszen kerékpárral jártam iskolába. Az, hogy mentünk, az igen erős túlzás. Vánszorogtunk, néha megálltunk kirakatot nézegetni. Egy igen fiatal – ha jól emlékszem Nádas László nevű – tanárnak lett volna akkor órája velünk, így ő lett a kísérőnk. Hiába mondta az elől ballagóknak, hogy szedjék gyorsabban a lábukat, azok még lassabban bandukoltak. Az volt a szándékunk, hogy legalább két tanóra elmenjen ezzel a kiállítás nézéssel. Ezek a nap utolsó két órái lettek volna. Amikor megérkeztünk felírták, hogy honnan jöttünk és hányan vagyunk, majd egyesével fölengedtek bennünket a villamos kocsikra. Előbb az egyikre, majd a másikra. Az csak természetes, hogy rengeteg kérdést intéztünk a kiállítás személyzetéhez, húztuk az időt, amennyire csak lehetett. Már megérkezett egy másik iskola másik osztálya, akik a járdán várakoztak, mi pedig még mindig a szovjet tudomány remekeit csodáltuk. Amikor már tovább nem lehetett az időt húzni, mindenki lekászálódott a villamosokról és indulhattunk vissza az iskolánkba. Távozáskor valamennyi diáknak a kezébe nyomtak néhány prospektust, hogy vigyük haza, hogy otthon, a család is lássa a nagyszerű tudományos eredményeket. Na, ekkor történt egy

kis baj. Az egyik osztálytársunk, amikor átvette a prospektusokat jól hallhatóan közölte, hogy inkább valami jó kis ponyvaregényt adnának, annak jobban örülne. .A rendezők a felelőtlen kijelentést láthatóan figyelmen kívül hagyták, de valamit egymás között sutyorogtak. A menet elindult vissza az iskolába. Megint ballagtunk, sétálgattunk, de nem kellett olyan nagyon húzni az időt, mert látszott, hogy mire visszaérünk, már vége lesz az utolsó órának és mehetünk haza.

Az iskolához érve furcsa módon már a kapunál várt bennünket az iskola vezetése, kivéve az osztályfőnökünket. Felparancsoltak bennünket a tantermünkbe, amely a Gizella térre nézett, éppen a Lidice rózsáira. Ez a Lidice egy csehszlovákiai falu volt, amelyet 1942-ben a németek leromboltak és sok embert megöltek. Szeged város dolgozó népe ezekkel a rózsákkal emlékezett az ártatlanul megöltekre. A rózsakert mellett egy városi zöld villamos – nyilvános illemhely – volt s állítólag voltak sokan, aki ott emlékezett a lidiceiekre.

Amikor mindenki elfoglalta a helyét az igazgató szólalt meg, a többi jelenlevők nagy szomorúságot színlelve hallgattak. Az igazgató alaposan leteremtette az osztályt, mint az iskolában a legnagyobbakat, mert a kiállítás megtekintése során nem elég éretten, sőt felelőtlenül viselkedtünk, minek az lett a következménye, hogy a városi pártbizottság utasítására, mint politikailag alkalmatlant az osztályfőnökünket, Rully Jánost azonnal leváltották és alacsonyabb beosztásba, általános iskolába helyezték. A volt osztályfőnökünket akkor már el is távolították az iskolából. Közölték azt is, hogy az új osztályfőnökünk a következő napon lesz kinevezve. Ez lett a kiállítás megtekintésünk eredménye. Hazafelé ballagva jöttünk rá, hogy a felelőtlen osztálytársunk, tulajdonképpen egy tanárunk fegyelmivel történő eltávolításához járult hozzá. Nem voltunk büszkék se magunkra, se a társunkra.

Másnap közölték, hogy az új osztályfőnökünk Pataki Szilveszter lesz. Ennek megörültünk, mert engedékeny, szeretetreméltó és mindeközben nagy vagány is volt. A felesége is ott tanított az iskolában, kémia szakos tanár volt, míg Pataki nyelveket oktatott., ő lett az orosz tanárunk. A kettejük viszonya, ahogy mifelénk mondták a „se veled, se nélküled" volt. Ennek oka leginkább Pataki Szilveszter bohém, kicsapongó természete lehetett. Az orosz tanítást azzal kezdte, hogy oroszul meg kellett tanulni az Anyeginből a Tatjána levelét. Ezzel hónapokig elszórakoztunk. Mivel az osztályfőnökünk irodalmi érdeklődésű is volt, írogatott különféle irodalmi újságokba is, azt hiszem az írószövetségnek is a tagja lehetett. Az biztos, hogy a szegedi írócsoport összejöveteleire rendszeresen eljárogatott.

Hamar elszaladt rajtunk a második év a gimnáziumban. A nyarat ismét munkával töltöttem. A Móra Ferenc Múzeum **(33. sz. fénykép)** abban az évben ásatást tartott a tápéi réten levő Lebő dombon. Ez tulajdonképpen kubikus munka volt, az ilyen munkához szokott parasztemberek között az iszonyatos hőségben. Erre a munkára valami pedagógusi protekcióval vett fel Bálint Alajos **(33/a. sz. fénykép)** akkori múzeumigazgató. Hozzá a névazonosságon kívül semmiféle rokonság nem kötött. Fiatal asszisztense volt az egyetemi tanulmányait akkor befejező Troogmayer Ottó **(34. sz. fénykép)**, aki jóval később a múzeum élére került. Hol az igazgató, hol az asszisztense néha megkönyörült rajtam és berendelt egy közeli pajta féle épületbe a földből előkerült holmikat, főleg cserépdarabokat, csontokat csomagolni, rendszerezni, felcédulázni, hogy hol volt a lelőhely, stb. Ott a munka is könnyebb volt és a tűző naptól is védve voltam. Az összes ember, így én is napszámba dolgoztunk, jól kerestünk. Amikor vége volt az ásatásnak, a rengeteg árkot és gödröt be kellett temetni, hiszen a földterület valakinek a tulajdona volt, amit föltúrtunk. azt az eredeti állapotnak megfelelően vissza kellett állítani. Az ásatáson dolgozók megállapodtak a múzeum igazgatójával, hogy azt a munkát „átaljában" vállalják. Ez azt jelentette, hogy megállapodtak a pénzben és megcsinálják a munkát ahány napon át akarják. Fel is vettük a pénzt, ami nekem szokatlanul sok is volt, majd másnap kora hajnalban, pirkadatkor már hozzá láttunk a lapátoláshoz. Este, ameddig láttunk, lapátoltunk.

Alig néhány nap alatt a gödrök eltűntek, a tereprendezés is meg volt csinálva, mehetett mindenki ahová akart. Kemény nyár volt.

Ősszel már harmadikos gimnazisták lettünk. Új osztályterembe költöztettek át bennünket. Ez a tanterem a Hősök Kapuja egyik, a Lidice rózsáihoz közelebbi oldalánál levő gyalogos átjáró fölött helyezkedett el. Nagyobb volt a szélessége mint a hosszúsága. Két ablaka volt a Boldogasszony sugárút felé, kettő pedig az Aradi vértanuk tere felé. Erős, öntöttvas lecsavarozott lábakon voltak elhelyezve a lefordítható, felcsapódó ülőrészek. A tanári dobogó – a katedra – a Hősök kapuja alatti részbe nyúlt be. Új tanáraink is lettek. A történelmet Medzibrodszky Endre **(35. sz. fénykép)** tanította. A már akkor is liberálisnak mondható beállítottságú diákok körében igen nagy népszerűségnek örvendett. A konzervatív eszmeiséghez közelebb állók már kevésbé kedvelték. Amikor az előadásokat tartotta a katedrán, amely ott abban a tanteremben volt vagy 8-10 méter széles, hatalmas léptekkel már-már száguldozott a középen álló tanári asztaltól hol jobbra, hol balra és belelkesülve adta elő a kijelölt tananyag részt, amelyben, bármi is volt a téma, szinte mindig eljutott a nagy francia forradalomhoz. Mondandóját, ha csak tehette Dantont idézve zárta, akit a vesztőhelyre kísérve Robespierrenek azt kiáltotta, hogy „követni fogsz ezen az úton!" Jóval az érettségi után hallottam valakitől, hogy Medzibrodszky tanárúr egyetemi állást kapott. A matematikát is egy új tanár, Csúri József **(36. sz. fénykép)** tanította, aki a származását tekintve egy sándorfalvi parasztgyerek volt. Alig volt néhány évvel idősebb nálunk, és amikor megtudta, hogy tanítás után kijárunk a grundunkra focizni, megkért bennünket, hogy velünk tarthasson. Persze, hogy megengedtük. Mezítláb gatyára vetkőzve kergette a focilabdát velünk s meg nem mondta volna senki, hogy ő a tanárunk.

Lett végleges testnevelés tanárunk is. Kerényi József **(37. sz. fénykép)** a háború előtt is Szegeden volt tanár, ha jól emlékszem testnevelés és angol szakos volt. A háború alatt behívták katonának és a VKF/2 elnevezésű alakulathoz, a vezérkari főnökség hírszerző részlegéhez osztották be és angol anyagokat kellett fordítani, esetleg tolmácsolni. Amikor véget ért a háború a szegedi Politikai Rendészeti Osztály, meg talán a Katona Politikai Osztály is felülvizsgálta a tevékenységét rövid fogva tartása mellett, majd, mivel nem találtak semmi okot, szabadon engedték. Nem sokkal később a szovjet katonai hatóságok vették őrizetbe, mint a magyar katonai titkosszolgálat egykori tagját, aki szerintük biztosan kémkedett a Szovjetunió ellen és az illetékes katonai bíróság 25 év börtönbüntetésre ítélte, melyet szovjet börtönben kellett letölteni. Ki is vitték a Szovjetunióba. Azt hiszem, hogy senki nem tudott róla semmit, még azt sem, hogy él-e még. Sztálin halála után ott is hozzákezdtek egyes ügyek felülvizsgálatához és az ő esetében kimondták azt, hogy az eljárás vele szemben törvénytelen volt, tehát szabadon engedték és hazatérhetett Szegedre. A családja nagy szeretettel várta, állást is kapott a gimnáziumunkban, de azért egyáltalán nem tartották teljesen megbízhatónak, hiszen mégis csak a horthysta katonai titkosszolgálat tisztje volt a háború alatt, behívás alapján. Neki a megbízhatóságot ki kellett érdemelni és ennek a lehetőségét meg is teremtették a számára. A szegedi ÁVH a hazatérte után, valamikor az 1950-es évek közepe felé beszervezte a hálózatba és „Körmendi" fedőnéven reakciósnak tartott szegediek megfigyelésére foglalkoztatták. Kiemelt jelentőségű célszemély volt sokáig Bálint Sándor **(38. sz. fénykép)** egyetemi tanár, a híres néprajztudós, akiről sok jelentést adott, hiszen élvezte a bizalmát, régen ismerték egymást. Erről a titkos feladatáról persze az iskolában senki sem tudott. A tornaórái igen sajátosak voltak. A kosárlabdázó fiúkkal foglalkozott, mi többiek pedig azt csináltunk amit akarunk. A testnevelés órák az évnagyobb részében az egyetemi sporttelepen, az Ady téren **(39. sz. fénykép)** voltak, ahol mi leggyakrabban fociztunk, néhányan atletizáltak, pl. súlyt löktek, magasugrást gyakoroltak, stb.

Az osztály állományában is történt némi változás. Eltűnt közülünk egy ávos gyereke, Dóczi nevű, akiből alighanem soha nem lett kém, miként magáról híresztelte már akkori-

ban.. Kimaradt az osztálynak alighanem leggazdagabb gyereke, egy belvárosi férfiszabó fia, aki már akkor motorbiciklivel járt, amikor nekünk még kerékpárunk sem volt. Mindig csinosan öltözködött, jólfésült volt, jó testi felépítésű, jóképű srác, egyetlen hibával. Ha felelni kellett, hiába tudta kiválóan az anyagot, képtelen volt megszólalni, vagy olyan dadogásba kezdett, hogy abból egy szót sem lehetett érteni. Máskor normálisan beszélt, de ha felelni kellett csak dadogni tudott. Alighanem az apja dönthetett úgy, hogy nem kínozza tovább a gimnáziumi tanulmányokkal, a 8 általánossal is lehet belőle jó szabó, majd legalább lesz, aki átveszi tőle az „ipart". Eltűnt egy magát vadásznak tartó gyerek is, soha többé nem hallottunk róla, Járt az osztályunkba egy móravárosi gyerek. Az első osztályt a Radnóti Gimnáziumban még elvégezte nagy nehezen. Átengedték a második osztályba, szerintem a bátyjára való tekintettel, aki ugyanott végezte a középiskolát mégpedig úgy, hogy az iskola legjobb tanulója volt, egyetemre is simán felvették, sőt azonnal Rákosi Mátyás tanulmányi ösztöndíjat kapott. Jármainak hívták a testvérpárt, a bátyus az egyetemen is kiváló tanuló volt az öcsike viszont másodikból már kibukott és a harmadik osztályba már nem járt velünk. Úgy emlékszem az a fiú sem járt már harmadik osztályba velünk, aki a szovjet atomkiállításon a botrányt kiváltó kijelentést tette. Amíg az előző évben jöttek is mentek is el diákok, ez a harmadik év elején már nem következett be.

Közben az illetékesek döntöttek, hogy végre legyen már rendes neve ennek az iskolának. El is neveztek bennünket, illetve a gimnáziumunkat Ságvári Endréről **(40. sz. fénykép)**. Ma már meg nem tudnám mondani az okot, de nem szimpatizáltunk ezzel a névvel. Ahogy a későbbi évfolyamok megszerették, sőt még később szinte ragaszkodtak hozzá, mi annyira távolságtartók voltunk az iskolánk nevével kapcsolatban. Szegény Antal Jóskát **(41. sz. fénykép)**– akiről akkor még nem tudtuk, hogy római katolikus papnak készül és az is lett belőle – mivel a gimnázium mellett a konzervatóriumban zeneszerzést is tanult, megbízták, hogy írjon zenét a Ságvári induló című szövegre, amelyről máig sem tudom, hogy kitől származott. Még az is lehet, hogy azt is a Jóskával íratták, aki az osztály legjobb tanulója volt, négy éven át „osztályelső". Amikor a mű elkészült, Antal Jóska még be is tanította a gimnáziumi énekkarnak, majd elérkezett a bemutató nagy napja. Hivatalos volt a bemutatóra Ságvári Ágnes **(42. sz. fénykép)** (1928) is, Ságvári Endre még élő testvére, aki akkor azt hiszem még nem a Budapest Főváros Levéltár főigazgatója volt, hanem valami pártbeosztást töltött be. Nem túl sok idővel a tervezett bemutató előtt üzent Ságvári Ágnes elvtársnő, hogy neki nem jó az időpont, mert valami egészen fontos programja jött közbe. Mit lehetett tenni. Meg lett tartva a Ságvári induló bemutatója és meg lett tartva később még egyszer, amikor már Ságvári elvtársnő ráért elutazni Szegedre, a bátyjáról elnevezett gimnáziumba, a bátyjáról szóló induló bemutatására. Volt tehát már neve az iskolánknak , sőt volt saját indulója is.

Még alig kezdődött el a tanév, amikor valahonnan tudomásunkra jutott, hogy a szegedi írócsoportnak volt valami rendezvénye, vitaestje, ahol a mi osztályfőnökünk is felszólalt, de úgy ám, hogy a város és a megye kommunista vezetésének valamiért összerándult a szemöldöke. Mintha erről a helyi pártirányítású napilap, a Délmagyarország is beszámolt volna és ennek alapján már kezdtünk aggódni, hogy ismét új osztályfőnökünk lehet. Meg közben jöttek a hírek a budapesti Petőfi Körben lezajló heves vitákról is, és csak ami hozzánk eljutott, azokhoz hasonlókat mi addig tanulóéveink alatt soha nem tapasztaltunk. Azt tudomásul vettük, hogy meghalt Sztálin. Azt már nem nagyon fogtuk fel, hogy milyen hatalmi harc kezdődött az utódlásért. Több esetben kérdezgettük az osztályfőnökünket, hogy az eléggé összevissza helyzet hova fog vezetni, de amiket mondott, azt a legtöbb esetben nem tudtuk felfogni, megérteni.

Valamikor október közepén szólt az edzőm, Nagy Karcsi bácsi, hogy a hét végén a Haladás III-ban, az egyetemisták között kell fociznom, mert többen valami külföldi tanulmányi kirándulásra mennek és nincs ki a csapat és ezért kedden, október 16.-án az Ady

téri pályán legyek ott az edzésen, meg velem még két vagy három olyan focista is, akik az ifjúsági csapat keretébe tartoztak. Akkor már nem voltam tanulószobás és ezért a tanítás után hazabicikliztem ebédelni, majd 3 órára visszamentem az Ady téri sporttelepre . A szertáros bácsin kívül csak a három ifista volt ott, meg én negyediknek. A csapat állandó tagjainak számító egyetemisták közül nem volt ott egy sem. Néhány perccel 3 óra előtt megérkezett az elmaradhatatlan kerékpárjával Nagy Karcsi bácsi, az edző, és kérdezte, hogy hol vannak a többiek. Mondtuk, hogy nem tudjuk, mi itt vagyunk ifisták, ahogy kérte. Morogva ült vissza kerékpárjára és elhajtott, de előtte utasított bennünket, hogy öltözzünk át és a szokásos körök lefutása és bemelegítés után kezdtünk kapura rugdosni a néhány focilabdát, amit a szertáros kiadott. Elmúlt több mint egy óra, mikor egyedül visszaérkezett az edzőnk. Közölte, hogy az egyetemisták gyűléseznek – és mutatott a pálya melletti egyetemi épületre és valami új ifjúsági szervezet alakul éppen, ezért az edzés elmarad, majd csütörtökön megpróbáljuk bepótolni. Az edzés azonban csütörtökön is elmaradt, sőt egy időre a városi bajnokágon is felfüggesztették a mérkőzések lejátszását.

Ettől az időtől kezdve szinte egymást érték a rendezvények az egyetemen, főleg az Auditórium Maximumban **(43. sz. fénykép)** . Egyik este gyűléseztek a gyógyszerészhallgatók, másnap a főiskolások, majd következett a várva várt nagy rendezvény, a szegedi József Attila Kör vitaestje az értelmiség helyzetéről. Itt a városi értelmiség képviseltette magát, mégpedig úgy, hogy jelen voltak a megyei és a városi pártbizottság és a városvezetés legfelsőbb szintű káderei is. Az ellenoldalt a városban tevékenykedő értelmiségiek képviselték, akik mellé felsorakozott a városi munkáság is, sőt a frissen alakult MEFESZ tagsága is. Közülünk a helyi és az országos lapokat annyian soha nem lapozgatták, mint azokban a napokban. Mi középiskolások akkor még sok körülményt nem értettünk, de arra ráéreztünk, hogy most történelmi napokat élünk, helyesebben történelmi jelentőségű idők fognak következni.

Egyre inkább azt vettük észre, hogy a tanáraink is könnyedebben vették a tanítást, főleg a feleltetést. A korábbi házifeladat feladások mindinkább elmaradtak, miként a dolgozatíratások is. Bejárogattunk az iskolába, de ha valaki nem jött be, az sem volt nagy baj, nem kérték számon senkin, hogy hol járt s mit csinált, ahelyett, hogy az iskolában lett volna. Előfordult azért közöttük olyan, aki utalt arra, hogy lesz még böjtje ennek a lazításnak.

Az egyetemistáktól, de inkább a helyi sajtóból tudomást szereztünk arról, hogy október 20.-án az Ady téri auditórium maximumban a MEFESZ-nek – Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetségének – ismét volt egy nagygyűlése, ahol nagyon erősen rendszerellenes, más szóhasználattal forradalmi felszólalások és megfogalmazott követelések is elhangzottak. Egy pesti újságot olvasva megtudtuk, hogy a MEFESZ legfőbb szervezője és irányítója egy Lejtényi András nevű egyetemista, aki azonos volt a mi egykori Lejtényi Andris nevű tanulószobás társunkkal. Ez nagy örömmel töltött el bennünket, de ugyanakkor csodálkoztunk is, mert őt mi egy békés természetű majdani irodalmárnak képzeltük el, s akkor nem is nagyon értettük, hogy mit keres az egyetem jogi karán, majd megértettük, hogy azért van ott, mert hiába jelentkezett máshova, odavették fel.

21. kép

Kisteleki volt öreg iskola.

22. kép

Kisteleki volt polgári iskola.

23. kép

Szegedi Radnóti M. Gimn.

24. kép

A szegedi „Új Gimnázium” épülete, Hősök Kapuja

25. kép

Tömörkény Gimn. épülete

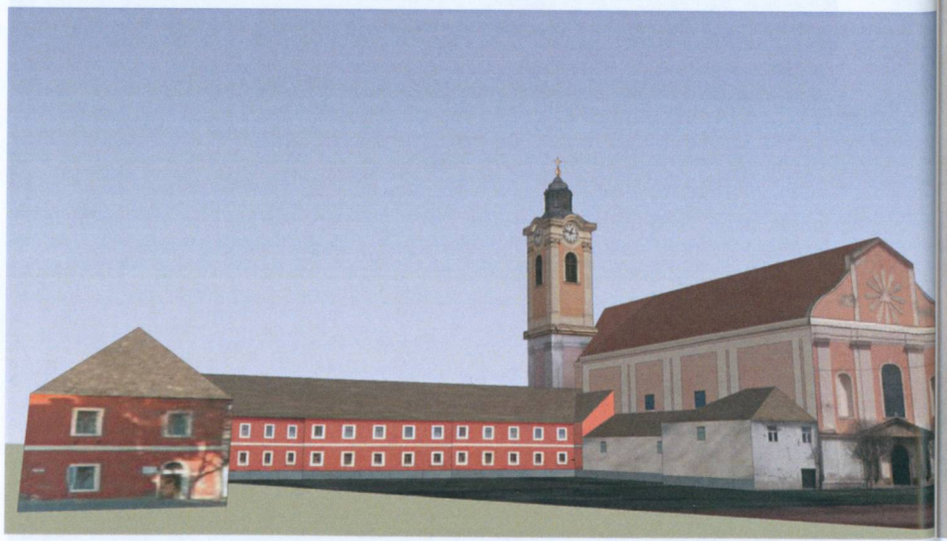

26. kép

Radnóti M. Gimn. kollégiuma

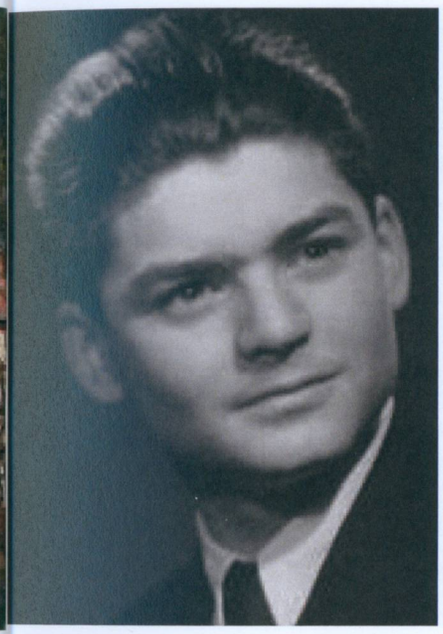

27. kép

Lejtényi András.

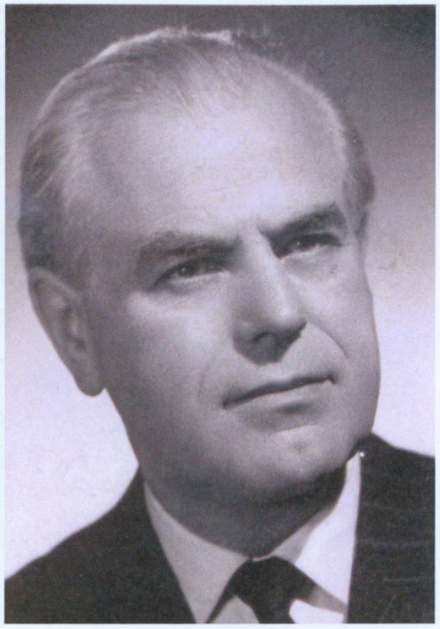

28. kép

Lessi Viktor

29. kép

Gallé László

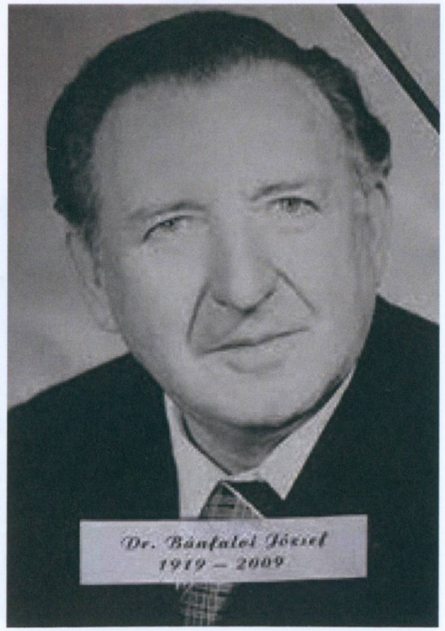

30. kép

Bánfalvi József

31. kép

Rully János

32. kép

Szegedi városi fürdő

33. kép

Móra Ferenc Múzeum

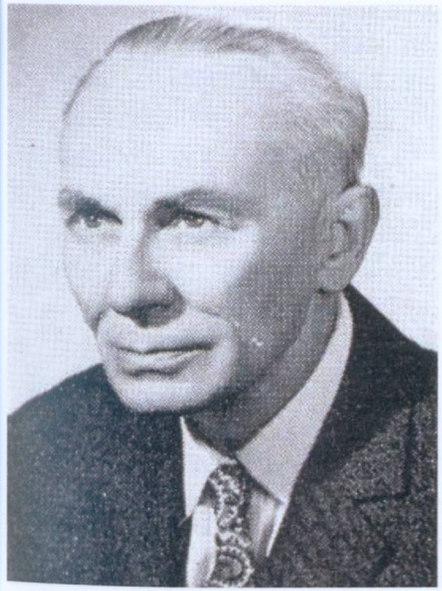

33/a. kép

Bálint Alajos

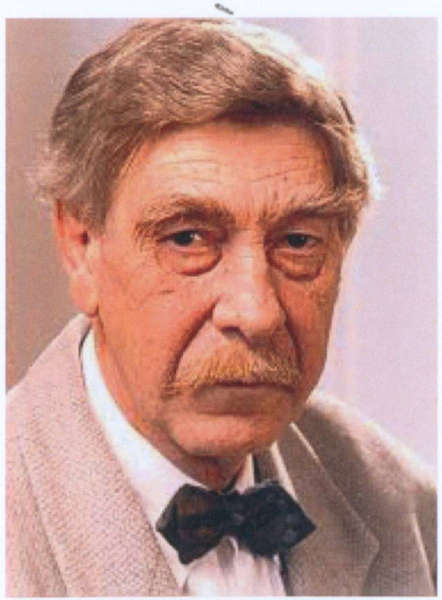

34. kép

Troogmayer Ottó

35. kép
Medzibrodszky Endre

36. kép
Csúri József

37. kép
Kerényi József

38. kép
Bálint Sándor

39. kép
Ady téri sportpálya

40. kép
Ságvári Endre

41. kép
Antal József

42. kép

Ságvári Ágnes

43. kép

SZTE Auditórium Maximum

A FORRADALOM

Közben érkeztek a hírek arról, hogy milyen jelszavak és követelések hangzanak el a budapesti tüntetéseken, hogy kivágták a rákosista címert a nemzetiszínű lobogókból, és amerre a tüntető tömeg vonult, eltávolították az ötágú vörös csillagokat az épületekről. A fővárosi példát a szegedi tüntetők is hamarosan követték. Október 23.-án estére Szegeden is kitört a forradalom. Egész este a város utcáit jártuk. Szeged lakossága nagyon hamar csatlakozott az utcai megmozdulások résztvevőihez. A tüntetők részéről hiányzott a szervezettség. Nem voltak vezetők, akik megmondták volna, hogy mit csináljuk, merre menjünk. Maga a tömeg, annak egyes tagjai ötlete nyomán történt döntés, hogy merre vonuljunk, és miként cselekedjünk. A lényeget tekintve bolyongtunk a város fő s mellékútvonalain. Így jutottunk el a Szegedi Nemzeti Színházhoz. Bent az épületben folyt az előadás. Néhányan bementek az épületbe és tudatták a színházi emberekkel, valamint a közönséggel, hogy kitört a forradalom. Rövid időre megszakították az előadást. Néhányan, köztük színészek is, volt aki az előadáson viselt kosztümben, kijöttek a színházi épület **(44. sz. fénykép)** erkélyére és köszöntötték a felvonulókat. Ott is volt néhány szavalat, majd megállapodtak, hogy mi a tömeggel vonulunk tovább és a színházi előadást is befejezik, majd utána ugyanott, a színháznál találkozunk és közösen megyünk a Klauzál téri Kossuth szoborhoz.

Amikor már közelgett az este 10.00. órás műszakváltások ideje, a rókusi városrész nagyobb gyárai felé vettük az irányt, pl. a városi Gázgyár, a Konzervgyár **(45. sz. fénykép)**, a Ruhagyár stb. felé vonultunk ,és kiabáltuk, pl.egyre gyakrabban azt is, hogy „vesszen az ávó". Ekkor már híre jött, hogy Budapesten az ávéhások lövik a rádiónál a tömeget. Egyszer csak a felvonuló élboly megtorpant, mert a belváros felé egy teherautónyi felfegyverzett államvédelmi belső karhatalmista állta a tömeg útját. Tekingettek, hogy merre tudnának kitérnie a hatalmas, addig hangoskodó, de a váratlan találkozástól, egyre csendesülő tömegvonulás irányából. Külön-külön tanakodni kezdtek az államvédelmi belső karhatalmi katonák és a szegedi munkásosztály és diákság tagjai. Végül a karhatalom képviselői engedtek, mert egy kisebb utcába betolattak, ott megfordulva az autójukkal kijöttek az utcából és visszamentek Öthalomra, a laktanyájukba.

A rókusi gyáraknál tett látogatások nem hozták meg a remélt eredményt. Akik csatlakoztak nem voltak annyian, mint akik menetközben lemorzsolódtak. Talán 11.00 óra körül lehetet az időt, amikor a belvárosba visszatérő maradék tömeg a megbeszélteknek megfelelően a Szegedi Nemzeti Színházhoz ért. A színészek vezetésével a színházi dolgozók, és az aznapi közönség nagyobb része átvonult velünk együtt a Klauzál térre. Ott a színészek közöl ketten vagy háromam szavaltak, majd civilek olvastak fel követelési pontokat. Ezzel az október 23.-i programok véget is értek. Sokan elindultak hazafelé, mások még elég sokan maradtak és csoportokba verődve vitatták meg az eseményeket.

Ekkor én a Széchenyi téren, a városháza előtti kerékpár megőrzőhöz mentem és az ott lerakott-lezárt kerékpárommal elindultam haza, Tápéra. A Tisza töltésen mentem, csendesen, magányosan, és amíg a biciklit tekertem, gondolkodtam az aznapi történéseken. Eszembe jutott, amit a marxista forradalomelméletről tanultunk. Ennek kapcsán az tanították, hogy a forradalom kitöréséhez a legfontosabb dolog a forradalmi helyzet megléte, kialakulása. Forradalmi helyzet pedig akkor van, amikor az elnyomott néprétegek már képtelenek tovább elviselni a számukra egyre nehezebb körülményeket, a velük szemben alkalmazott elnyomást. Ugyanakkor az elnyomó hatalom már az utolsó erő tartalékát bevetve is alkalmatlan arra, hogy a korábbi elnyomását, és ezáltal a hatalmát fenntartsa.

Ekkor hangzott el először az, hogy „Rákosit a Csillagba, megvan még a cellája." Ennek a követelésnek az volt a lényege, hogy Rákosi Mátyás hosszú éveket raboskodott a szegedi Csillagbörtönben **(50. sz. fénykép)**, és a háború után berendeztek ott egy emlékcellát, amelyet kellő tisztelettel kineveztek Rákosi egykori cellájának. Abba az egykori s még meglevő cellába szerették volna visszadugni a tüntetők a kommunista pártvezért.

Ennek a napnak a tüntetése volt az, amikor a délutáni órákban kezdetét vette a város középületeiről az ötágú vörös csillagok eltávolítása. Amerre vonult a tüntető tömeg, az útjukba eső csillagokat leverték a helyükről és pl, az üvegből készülteket össze is törték. Majdnem minden középületen volt egy ovális tábla, vagy üvegből, vagy zománcozott vaslemezből, melyen körbe az intézmény neve volt olvasható, középen pedig a népköztársasági címer, fölül az ötágú vörös csillaggal. Ezek a táblák általában elérhető magasságban voltak és könnyedén eltávolíthatók is lettek. A tüntetés ezen a napon – október 24.-én a késő esti órákig eltartott, mikor a tüntető tömeg a Dugonics térre érkezett. Itt az egyetem központi épületének a homlokzatán, jó magasan, közel a tetőhöz világított a város talán egyik legnagyobb csillaga **(51. sz. fénykép)**. Mivel ezt kívülről nem lehetett leverni a hatalmas tömeg követelni kezdte a csillag eltávolítását. Az egyetemi emberek erre kikapcsoltatták a csillag világítását. Ez azonban nem volt elég, a homlokzati falról az eltávolítást követelték. Az egyetemi vezetők azt mindenképpen meg akarták akadályozni, hogy a tömeg behatoljon az épületbe, hiszen akkor ott volt még elhelyezve az Egyetemi Könyvtár és félő volt, hogy abban is károk keletkeznek, Ezért valahonnan műszaki szakembereket kerítettek elő, akik kötelekkel, s szerszámokkal hamarosan meg is jelentek a homlokzati mellvéd mögött. Először egy, majd még egy szerelőt kötélen leengedtek a csillaghoz, akik megvizsgálták a csillag leszerelésének a módját. A téren az épülethez közel álló tüntetőket eltávolították, mert a csillagban levő vörös üveg részeket leverték és azok a földre hullottak. Következett volna a csillag szögvasból készült vázának a leszerelése és ledobása. Valószínűleg a sötétség miatt, meg részben a kellő szerszámok hiányában a leszereléssel nem boldogultak. Ezért úgy döntöttek, hogy másnap reggelig elhalasztják a csillag leszerelését, akkor majd világosban és a megfelelő szerszámokkal mindenképpen eltávolítják a csillagot. Ebbe a tömeg is belenyugodott és tüntetés folytatódott tovább. Már elmúlt 9 óra és valaki azt javasolta, hogy most a Szegedi Kenderfonógyárhoz **(52. sz. fénykép)** menjünk és hívjuk magunkkal a délutáni műszakból távozókat és az éjszakás műszakra érkezőket is. Ismét a Kossuth Lajos sugárúton mentünk és a körútnál balra fordulva, a Kendergyár felé vettük az irányt. Szabó Andor barátom ezen a délutánon és este is velem volt, aki a Marx – korábban és jelenleg Mars – térnél elvált tőlem és haza ment a Pozsonyi Ignác utcai lakásukra. Mi meg mentünk tovább a közeli Szegedi Kendergyár felé. Amikor megérkeztük, már rendőrkordon védte a gyárat. Az oda vezényelt rendőrség alegység parancsnoka felszólította a tömeget a helyszín elhagyására. Senki nem mozdult sőt a tömeg még lassan araszolni kezdett a rendőrök felé. A rendőrparancsnok a néhány tíz emberével tömegoszlatásra irányuló vezényszót adott ki, mire az a néhány rendőr meg is indult, de a hatalmas tömeg elsodorta őket. A közvetlen szomszédságban volt a felszámolás alatt álló 17. szegedi lövészezred laktanyája **(53. sz. fénykép)**, ahonnan néhány felfegyverkezett katonatiszt kijött az utcára azzal a szándékkal, hogy ők majd rendet csinálnak. Amikor a tömeg meglátta őket, ellenük fordult és így azok kénytelenek voltak meghátrálni és a laktanyába visszajutásukat a levegőbe leadott riasztólövésekkel biztosítani. Már-már megnyugodtak a kedélyek, amikor teherautókon államvédelmi belső karhatalmi katonák érkeztek a város melletti Öthalmi laktanyából. A gépkocsikról leszállva brutális tömegoszlatásba kezdtek. Akit csak elértek, a géppisztolyaik tusával ütötték s verték. A hatalmas tömeg már az „itt vannak az ávósok" hírre menekülésbe kezdett. A sötét estében, akit elkaptak annak iszonyatos verésben volt része. Ellenállni persze senki nem mert. Ha valakit egyetemistának néztek, s az menekülni próbált, néhány ávós

után vetette magát, és ha elkaptak rettenetesen megverték. Egyszer valaki lekapcsolta a közvilágítást. Ez nagyon segítette a menekülőket. Engem is üldözőbe vett egy ávéhás és amikor a közelembe ért, lesújtott rám a géppisztolya tusával. Azt hittem, hogy beszakadt a hátam, vagy darabokra törtek a bordáim. Abban a pillanatban lett sötétség, ami segített a menekülésemben. Fájdalmammal nem is törődve futottam, ahogy csak bírtam. De nem csak én. Az egész környék tele volt menekülő, futó emberekkel. A Széchenyi téren levő kerékpáromat magamhoz véve azzal robogtam tovább Tápé felé. Szerencsém volt, hogy anyám akkor már lefeküdt én meg sötétben levetkőzhettem. Másnapra kezdett bekékülni a hátamon az ütés helye. Ettől kezdve a mosdásaimat úgy kellett intéznem, hogy senki ne lássa. Szerencsére maradandó, vagy orvosi beavatkozást igénylő sérülést nem szenvedtem. Másnap reggel igyekeztem be az iskolánkba, hiszen be volt ígérve az egyetemi csillag eltávolítás. Az osztálytermünkben gyülekeztünk. Beszámoltam az előző esti kalandomról. Az egyik társunk, akinek az apja egyetemi tanár volt úgy reagált, hogy „az semmi". Majd az apja elmondása alapján elmesélte, hogy az egyetemi kollégiumok közül néhányban – pl. a Jancsó kollégiumban - az éjszaka folyamán betörtek az államvédelmiek. Átkutatták a lakótermeket, személyes holmikat, ruházatot, kiderült, hogy kerestek fegyvereket, lőszereket vagy legalább röpcédulákat, de semmit nem találtak. Közben szidalmazták a diákságot és volt ahol a plafonba, vagy a lambériába lövöldöztek. Ez a hír másnap pillanatok alatt elterjedt a városban és még a kendergyári veréseknél is nagyobb fölháborodást keltett. Az október 24.-én este-éjjel történtek jelentősen befolyásolták a város további hangulatát és a lakosságnak az ÁVH-hoz való viszonyára. Az államvédelmis brutalitás volt, akiknél megtette a hatását. Az osztályunkba járó diákoknak egy nem is kis része ezen a napon távol maradt az iskolától. Ezekről mondták a bent levők, hogy az anyuci vagy az apuci gondosan rájuk zárta a gyerekszobájuk ajtaját. Többen nem járhattunk így, mert nekünk nem volt külön szobánk.

Amikor elérkezett a nyolc óra, lesétáltunk a Dugonics térre a központi egyetemi épület elé és várakoztunk. Közelről jöttünk, hamar oda is étünk, jószerivel az elsők között voltunk az érkezők s várakozók között. A tömeg azonban egyre nőtt. Megérkeztek a szerelők is és láttuk, hogy az épület tetején levő mellvéd mögött munkások tüsténkedtek. Hamarosan feltűnt két szerelőruhás alak, a derekukon biztonsági övvel, mely egy vastag kötélhez volt erősítve. Átmásztak a mellvéden és a kötéllel a társaik a mellvéd mögül óvatosan engedték lefelé őket. Amikor elérkeztek a csillaghoz a jobbról és balról rögzítő csavarokat kezdték megbontani. Amikor már csak egy-egy csavar tartotta a csillagot, a bejárati ajtó elől mindenkit elparancsoltak, mert oda volt várható a lezuhanó csillag becsapódás. Ehhez a területhez legközelebb mi, a leghamarabb érkezők tartózkodtunk, s a felszólításra hátrább húzódtunk. Amikor minden csavarról az anya le volt véve, a két szerelő lerántotta a csavarokról a csillagot és az a földre zuhant. Ekkor a maradék vörös üveg is kihullott belőle.

Ott hevert a csillag maradványa és legközelebb mi álltunk hozzá. Tanakodni kezdtünk, hogy most mi legyen vele. Valaki azt mondta, szinte kiáltotta, hogy „dobjuk a Tiszába". Ezt valamennyien jó ötletnek tartottuk. Öten vagy hatan odaugrottunk a csillaghoz és a vállunk magasságába emelve elindultuk vele a Somogyi utcán és az Oskola utcán át az akkori egyetlen tiszai híd felé, melyet néhány évvel korábban még Rákosi Mátyás híd **(54. sz. fénykép)** néven emlegettek, és ezt hatalmas réz betűkből álló felirat is hirdette a külvilágnak. Rajtam kívül Szabó Andor cipelte a csillagot, a többiekre nem emlékszem. Mire az Oskola utcára értünk, már igen nagy tömeg kísért bennünket. Közben gyakran hangzott fel a „gyertek velünk" vagy az, hogy „aki magyar velünk tart." Amikor a folyó közepe felé értünk, megálltunk és a híd széles korlátjára fölállítottuk a csillagot. Már arra készülődtünk, hogy belökjük a folyóba, ekkor Szeged elől egy motoros érkezett. Megállt az úgynevezett s akkoriban gyakran használt 100-as Csepel motorkerékpárjával és ránk

kiáltott: „Várjatok még srácok! Készítek egy pár fényképet erről a csillagról". Mi meg tényleg vártunk. A kb. 40 év körüli, viharkabátot és svájcisapkát viselő férfi a bőrszíjon lógó aktatáskájából elővett egy fényképezőgépet és tényleg csinált néhány felvételt. Amikor elkészült, elrakta a fényképező gépet, fölült a motorra és elhajtott Újszeged felé. Később ezekről a fényképekről, már amelyik fennmaradt, azt állították, hogy Liebmann Béla híres szegedi fotós készítette azokat, ami nem igaz. Biztosan nem Liebmann volt a fényképező, mert őt a Szegedi Haladás meccseiről jól ismertem, és különben sem járt soha 100-as Csepel motorkerékpárral és nem viselt melós viharkabátot.

Az tehát biztos, hogy én ott voltam a hídon és dobtam a csillagot a folyóba. Ez a fennmaradt fényképen is jól látható. Mindvégig mellettem volt és cipelte a csillagot Szabó Andor **(55. sz. fénykép)** barátom és osztálytársam, aki a folyóba dobásban is jeleskedett, csak a fényképen nem látható, mert az előtte állók eltakarják. Látható a fényképen és tökéletesen felismerhető Lauritz Miklós **(56. sz. fénykép)** osztálytársunk és én még felismerni vélem Simó Zoltán **(57. sz. fénykép)** osztálytársunkat is, mindkettőjüket a közvetlen kísérők között.

Közben mi lendítettünk egyet a csillagon és az elindult a Tisza névre hallgató hullámsírja felé. Néhányan után néztünk és láttuk, amint hatalmas csobbanással beleesik a folyóba és eltűnik az általa gerjesztett hullámok között. Amikor ezzel végeztünk tovább folytatódott a tüntetés. Jártuk a várost és újabb csillagokat távolítottunk el. Az ebéd utáni órákra esett a városháza – akkor tanácsháza – tornyán ékeskedő ugyancsak kivilágosítható vörös csillag eltávolítása. Ez már elég hosszadalmas folyamat volt. Hatalmas tömeg gyűlt össze a Széchenyi téren. A városházát azonban rendőrség őrizte. A várásháza elől a hatalmas tömeg az ismételt hatósági felszólításra sem tágított. Valahol valakik elhatározták, hogy véget vetnek ennek a helyzetnek. Kivezényelték a városi tűzoltókat a laktanyájukból, a Kossuth Lajos sugárútról **(58. sz. fénykép)** és szétlocsoltatták a tömeget. Volt a megyének olyan városa, ahol ez nem fordulhatott elő, mert a helyi tűzoltók nem várták meg a tüntetők szétlocsolására szóló utasítást, hanem a kocsikból a vizet előrre leengedték. A locsolási hatékonyág azonban Szegeden is elégé gyengére sikerült, mert mikor tűzoltók locsolni kezdtek, városháza elől emberek bemenekültek a tér fái és bokrai alá. Amikor a tűzoltók elmentek, az emberek visszatértek a városháza elé.

A locsolást követte a könnygáz bevetése. Erre is a városház előtti területen került sor. Zsebkendőinket a szánk és az orrunk elé szorítva menekültünk, de a szemünket nem nagyon tudtuk védeni. A könnygázzal való tömegoszlatás néhányszor megismétlődött, de mindig csak részeredményeket hozott. A tömeg minden támadásnál szerte szét futott, majd amikor az enyhe szelő kitakarította a Széchenyi teret, változatlan létszámban visszatértünk oda. Ezt követően rendőrségi rohammal próbálkoztak kiszorítani a tömeget a térről. Az első rohamnál elkezdtük énekelni a himnuszt, mire minden rendőr vigyázz állásba vágta magát és tisztelegve várta az éneklés végét. Mire erre rájöttünk, a teljes Himnusz szöveget, valamennyi versszakot kezdtük énekelni, a rendőrök meg csak álltak és tisztelegtek. Közben valami parancsnokféle elrendelte, hogy a rendörök Himnusz éneklés alatt ne tisztelegjenek, és ne álljanak vigyáz állásban. Ettől kezdve hiába énkeltük a Himnuszt, a városháza előtti rendőrök vidáman, nevetgéltek, cigarettáztak.

A tüntető tömegnek ekkor az volt a követelése, hogy a városháza tornyáról is távolítsák el az ötágú, sötétben kivilágítható csillagot. **(59. sz. fénykép)**, csillagos képet sajnos nem sikerült előkerítenem. Ment a huzavona és végül szerelők másztak ki a torony tetejére és hozzákezdtek a leszerelési művelethez. Olvastam olyan visszaemlékezést, mely szerint ezt a csillagot leszerelés után a térre dobták, Ez nem felelt meg a valóságnak, mert a csillag a torony tetején volt, a torony pedig a városháza udvarán állt. Így az épületen képtelenség lett volna a nehéz csillagot átdobni. A valóság az, hogy a torony tetejéről a csillagot a városháza udvarába dobták és végig, a forradalom alatt ott is maradt.

Ezt követően a bírósági épület csillaga következett **(60. sz. fénykép)**, majd valaki késő este felvetette, hogy a Nagyállomáson – alsóvárosi állomáson – is van egy csillag, azt is el kellene távolítani. A tömeg ekkor kivonult a Nagyállomásra. Amikor ezekkel a csillagokkal is végeztünk már elég későn volt, a felvonulók létszáma is megfogyatkozott. A maradék a nagykörúton vonult vissza a városba. Ekkor már ismét egyedül voltam, mert amikor a Nagyállomásra indultunk, Szabó Andor barátom elvált tőlünk és hazafelé vette az irányt. Amikor a Dugonics térre értünk, már éppen azon folyt a tanakodás, hogy mára be kellene befejezni a tüntetést. Egyszer egy néhány fős csoporttal találkoztunk, akik közölték velünk, hogy mennek a városházára a kommunista vezetőkkel tárgyalni, nem ártana, ha erődemonstrációként elkísérnénk őket. Nem sokat kellett bennünket biztatni és máris indultunk a Széchenyi térre, a városháza elé. Akit még lehetett a kései járókelők közül, azt magunkkal csábítottunk. Amikor megérkeztünk, a város kommunista vezetői és néhány vezető forradalmár már tanácskozott a nagyteremben, ahova senkit nem engedtek bemenni. A tömeg kiáltozva követelte, hogy „ruszkik haza", meg azt, hogy „egy forintos kenyeret, Rákosinak kötelet", néha azt, hogy „többpárt rendszert akarunk", és hasonlókat. Leginkább azért követeltek és hangoskodtak, hogy nyomást gyakoroljanak az épületben tárgyalókra.

Egy idő után kinyílt a városháza erkélyének az ajtaja és a nagyteremből többen kijöttek és közülük volt egy, aki szólt az egybe gyűltekhez. Bejelentette, hogy másnap délelőtt 11 órakor nagygyűlés lesz a Széchenyi téren, ahol az addigi városi tanács helyett megválasztásra kerül a Szegedi Városi Munkástanács. A téren még vagy egy órán át folyt csoportokba verődve a beszélgetés.. Én gyakran nem is értettem, hogy miről beszélnek, ezért a kerékpáromra ülve elindultam haza. Bőven elmúlt éjfél, mire kiértem Tápéra. A másnapra mindenképpen úgy készültem, hogy délelőtt nagy felvonulás lesz és utána a Széchenyi téren nagygyűlés.

A másnap péntek volt, október 26.-a. Korán reggel siettem be kerékpárommal az iskolánkba. Többnyire csak azok voltak bent, akik az előző napon is ott voltak. Jó néhány osztálytársunkat a szüleik nem engedték el otthonról. Pontosan már nem emlékszem, hogy hány óra lehetett, de úgy gondolom, hogy 10 óra felé mi is csatlakoztunk egy felvonuló csoporthoz. Rengeteg irányból jöttek a gyárak, intézmények dolgozói, iskolák diákjai. Ezen a napon ekkor már sehol nem volt munka, hiszen ez egy a hatalom által is jóváhagyott rendezvény volt, a felvonulás is, meg a 11 órára tervezett nagygyűlés is. Valahol a Dóm tér környékén **(61. sz. fénykép)** összegyűlt csoporthoz csatlakoztunk és az Oskola utcán vonultunk tovább. Közben egy nagyobb munkás csoport jött Újszeged felől is és csatlakoztak hozzánk. A városi MDP bizottság egyik székházánál **(62. sz. fénykép)** már nem államvédelmi belső karhatalmi katonák adták az őrséget, hanem rendőrök, de az is lehet, hogy államvédelmiek voltak, csak rendőri egyenruhába öltözve. Nyugodtan, békésen, jelszavakat kiáltozva vonultunk. Amikor a Tisza Lajos körútnál balra befordultunk, sok Felsőváros felől érkező csatlakozott hozzánk. Ekkor elterjedt a hír, hogy az egyetemi rektor **(63. sz. fénykép)** és más egyetemi emberek érkeztek és a tüntetők élére álltak. Amikor a Takaréktár utcához, a Tisza Lajos körúti torkolathoz érttünk, szemből is jött egy hatalmas tömeg. A mi vezetőink megpróbálták az egész tüntetés útvonalát tovább a Tisza Lajos körúton vezetni. Néhány sor ment is utánuk, a többség azonban befordult a Takaréktár utcába. Amikor ezt az élen haladók észrevették, megfordultak és ismét gyorsan az élre álltak. A soha nem látott létszámú tömeg méltóságteljesen és békésen vonult utánuk. Hamar elterjedt a hír, hogy a Széchenyi téren a Takaréktár utca torkolatánál **(64. és 65. számú fényképek)** fegyveres katonai kordon zárja el az utat. Amikor a közel értünk hozzájuk, a tömeg megállt és az élen haladók közül kb. 10 fő előre ment a katonákkal tárgyalni. Amikor visszajöttek, beszámoltak arról, hogy a katonaság a Széchenyi térre senkit nem enged be. Erre parancsuk van, meg arra is, hogy ha bárki a katonai kordont 10 méterre megközelíti, arra lőni kell. Ez a beje-

lentés nagy fölháborodást váltott ki, hiszen az előző este a városházáról nem ezt jelentették be, hanem még valami új városi vezetés választást is kilátásba helyeztek. Egyre nagyobb zúgolódás tört ki. Az az ember, akit az egyetem rektorának mondtak, el is tűnt, majd megjelent egy közeli ház erkélyén és próbált beszélni az emberekkel, hogy ne menjenek tovább, mert lövetés lesz a vége. Volt vele egy vagy két ember, akik közül az egyikre a velem levő Szabó Andor kijelentette, hogy az meg a „kis Kendi", akit állítólag a sport vonalról ismert. Hiába volt minden próbálkozás a tömeg szépen lassan elindult. Ebben közrejátszhatott az is, hogy többen azt kiáltották, hogy „gyerünk előre, mert úgysem fognak lőni". Ezek bizony tévedtek, mert a katonai kordon, amikor tényleg kb. 10 méterre ért hozzájuk a tömeg, lőttek. Még szerencse, hogy minden bizonnyal a kiadott jelszónak megfelelően ugyan mégis csak éles lőszerrel, de a tömeg fölé lőttek riasztó lövést. Ezt azonban senki nem tudta és hatalmas pánik tört ki a békésen tüntető, a hatalom által is összehívott nagygyűlésre menetelő tömeg soraiban. Mindenki menekült hátra a Takaréktár másik vége felé. Az elesett, földön fekvő embereket sem kímélték, végig tiportak, másztak, gyalogoltak rajtuk. Voltak azonban néhányan, akik nem menekültek, mert nem tudtak menekülni. Egy fiatal kendergyári munkás, aki az Árvíz utcában néhány háznyira lakott a nagyapám házaitól , egy gurulatos lövedéktől olyan súlyosan megsérült, hogy végül az életét is vesztette. Ma már csak emléktábla őrzi emlékét **(66. sz. fénykép)** Néhányan szintén gurulatos lövedékektől sérültek, akiket orvosi ellátásban kellett részesíteni és voltak, akiket a pánikban a tömeg taposott el és ez által sérültek meg. Nemsokára, mire úgy-ahogy összeszedtük magunkat, azt láttuk, hogy egy újabb tüntető tömeg alakult ki és a Tisza Lajos körúton indultak el a Dugonics tér fel. A legelső négy ember egy napozó ágyon, mit a közeli fürdőből hoztak el, az akkor már halott Schwartz Lajos kendergyári munkás holttestét vitte magasra emelve. Kezdetben a tömeg olyan halkan és némán vonult és vitte a forradalom egyetlen szegedi áldozatát, hogy szinte a légy zümmögését is meg lehetett volna hallani. Később elhangzott egyszer-egyszer, hogy „vesszen az ÁVO". Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a sortüzet leadók nem államvédelmi állományúak voltak, hanem katonatisztek vezetésével sorállományú katonák. Szabó Andorral a Dugonics térnél kiváltunk a tüntető tömegből és a Tisza Lajos körúton bementünk az iskolánkba. Nem sokan voltunk, mert a többség a sortűz után haza ment. Az utcákon ekkor már nyílt platós Csepel teherautókon az öthalmi laktanyából vezényelt államvédelmi karhatalmisták cirkáltak, a vezetőfülke tetejére golyószórók voltak fölállítva. Megfélemlítő szándékú demonstrációk voltak ezek, és sikerrel is jártak.

Nemsokára elváltunk egymástól és valamennyien az otthonunkba siettünk. Aznap már semmiféle forradalmi cselekményben nem vettünk részt, mert ilyenre nem is került sor. Másnap, szombaton kivételesen nem az iskolába találkoztunk. Én kerékpárral délelőtt a Szabó Andorék lakására mentem a Pozsonyi Ignác utcába. Szabó Andor apja, Szabó Imre bácsi a maga szemszögéből politikai előadást tartott nekünk, amit a fia vagy elhitt, vagy nem, én a mondandóját betudtam egy kommunista agitátor kötelező állásfoglalásának. Az öreg mindenesetre érdekes dolgokat is mondott.Megemlítette például, hogy a Dénes Leó tanácselnököt mindenképpen le kell váltani, mert az „öreg zsidó soha nem képviselte a melósok érdekeit" .Valamint motyogott arról is, hogy „a tanácselnök nem szégyellte, hogy Pesten is volt egy lakása, de azért kedvezményes áron Szegeden is fönntartott egyet." Szerinte Dénes elvtársat „már régen el kellett volna zavarni, és a helyére a melósok sorsát jobban ismerő, az érdekeiket sokkal jobban képviselő Tombácz Imrét kellett volna kinevezni, vagyis megválasztatni." Amikor Szabó bácsi kezdett készülődni, hogy megy be a munkahelyére Köztisztasági Vállalathoz, az Andorral mi is elindultunk szétnézni a városba.

Amikor a Marx térre értünk, mi is leszálltunk a kerékpárjainkról és azokat magunk mellett tolva nézelődtünk. Váratlanul az osztályfőnökükkel futottunk össze. Az akkori Vegyipari Technikumból **(67. sz. fénykép)** jött, ahol volt néhány osztálya az iskolánk-

nak elhelyezve és a központi épületbe, a Hősök kapujához tartott. Felszólított bennünket, hogy kövessük, mert ott jobb helyünk lesz, mint így „az utcán csámborogva". Bementünk hát Pataki tanárúrral az iskolánkba és az osztálytermünkbe. Talán nyolcan-tízen már ott tartózkodtak és beszélgettek. Jó fél óra múlva megjelent az osztályfőnök Pataki Szilveszter is és a példamutatással mit sem törődve rágyújtott egy cigarettára. A helyzet értelmezésébe kezdett. Szerinte, ami történik napjainkban az „a magyar nép jogos forradalma. Forradalom és egyben szabadságharc is zajlik. Forradalom a szabadságért, a kommunista diktatúra elnyomása ellen és szabadságharc azért, hogy az ország végre visszanyerje a szabadságát és függetlenségét, megszűnjön a szovjet megszállás és a szovjet csapatok állandó itteni tartózkodása." Miután az osztályfőnök jól fellelkesített bennünket, mindjárt el is vette a kedvünket, mert kifejtette, hogy „senki ne higgye azt, hogy ezt a forradalmat és szabadságharcot a magyar nemzet megnyerheti. Túl nagy az ellenség katonai fölénye és köztünk is nagyon sok még a kommunista kollaboráns. Kétfrontos harcot kellene vívni, amihez azonban mi kevesek vagyunk és gyengék is vagyunk. Meg gyávák is vagyunk. Nézzétek meg, hogy néhány napja még hányan voltunk itt a tanteremben, utána meg a tüntetéseken. Most meg, hogy belelőttek a levegőbe néhányan már itt is alig-alig vagyunk, Így nem lehet forradalmat csinálni, s ha mégis, valami véletlen folytán győzne ez a forradalom, majd azok lennének a haszonélvezők, akik most otthon sunyítanak. Az osztályfőnök szavai ledöbbentettek bennünket. Tudtuk, hogy egy bátor őszinte és a véleményét mindig vállaló ember és éppen ezért voltak számunkra lehangolók a szavai. Elmondta azt is, hogy sorsdöntő nap ez a mai. Megmagyarázta azt is, hogy miért. Aznap délután sok minden eldőlhet, mert a városházán egy új hatalmi és egy másik, a mostanitól eltérő végrehajtó testület megválasztására kerül sor. Ott, most eldől majd, hogy mit akar Szeged lakossága. A fiatalság, főleg az egyetemisták és főiskolások, meg néhány felsős gimnazista megtette a magáét, több már nem várható el tőlük. Most elsősorban a délelőtt alakuló munkástanácsok összetétele dönti majd el, hogy merre tovább. Délután ezek küldöttei hozzák létre a városi tanács helyébe lépő városi munkástanácsot, majd annak vezető, végrehajtó testületét az elnökséget. Sorsdöntő tehát az, ami ma délután a városháza nagytermében történni fog. Ezért ajánlatos lenne, hogy a nyomásgyakorlás érdekében minél többen legyenek a Széchenyi téren. Éppen csak ki nem mondta, hogy ott a helyetek mindannyitoknak.

Az osztályfőnök távozása után még röviden megvitattuk az általa elmondottakat, majd mindenki elindult haza ebédelni, hogy utána hamar a Széchenyi téren lehessünk. Gyorsan vissza is értem, de a megbeszéltekkel ellentétben Szabó Andor barátom már nem volt ott a téren. Így egyedül ténferegtem és figyeltem az eseményeket. Azt valamennyien láthattuk, amint érkeznek a küldöttek, és az írásbeli megbízásaikat felmutatva beengedték őket az épületbe. Egyszer jött személyautón két férfi. A körülöttem állók szerint az egyetemi küldöttek voltak. Valami nem volt rendben a megbízó leveleikkel, vagy nem is volt nekik, de nem engedték be őket. Gyorsan elmentek s hamar vissza is értek, amikor már minden rendben volt velük és bebocsájtást is nyertek.

Arról eleinte természetesen semmit nem tudtunk, hogy mi történik a városháza nagytermében. Ha néha jött ki valaki, attól lehetett egy-két szót kérdezni. Válaszként hangzott el pl. az, hogy „a rendezvény levezető elnöke az a Halász főhadnagy, aki a pénteki sortűz felelőse". Hamarosan valaki azzal a hírrel jött, hogy „most kergették el Dénes Leót". Ezt nagy üdvrivalgás követte. Más arról számolt be, hogy a küldöttek mind „a gyári dolgozók által összeállított követeléseket ismertetik a jelenlevőkkel, főleg azt, hogy legyen többpárt rendszer, a ruszkik menjenek haza, legyen vallásszabadság, meg szűnjön meg a normarendszer, a munkaverseny és a kötelező beszolgáltatás." Egy kis szünet után kiszivárgott a hír, hogy most kezdődik az elnökség választása. Megnyugvással fogadták, hogy Perbíró József **(68. sz. fénykép)** jogászprofesszor lett az elnök, akit állítólag október

24.-én késő este a Juhász Gyula egyetemi kollégiumban az oda betört ávéhások bántalmaztak és a plafonba lövöldöztek. Az újabb nevek között szerepelt Németh Ferenc **(69. sz. fénykép)** újságíró, aki részt vett az október 25.-i, késő esti tárgyaláson a városházán. Nagy örömmel fogadta a tömeg azt, hogy a legnagyobb szegedi gyárból ketten is, Straszszer és Joszt nevűek is bekerültek az elnökségbe.

Nem sokkal később azt lehetett látni, hogy Perbíró József és néhány megválasztott elnökségi tag átment a BM Csongrád Megyei Főosztály épületébe a Kossuth Lajos sugárútra, ahol Halász Gyula főhadnagynak volt az ideiglenes székhelye, aki az akkor éppen még érvényben levő katonai közigazgatásnak az elnöke volt, előtte pedig a honvéd helyőrség parancsnoka Szegeden. A térre kiszivárgott adatok szerint Halász is ott volt egy ideig a városházi gyűlésen, sőt ő volt a levezető elnök, majd néhány igen kínos kérdés után megfutamodott és valami fontos ügyre hivatkozva elhagyta a tanácskozás helyszínét.

Késő este volt, amikor véget ért a városi központi munkástanács alakuló ülése és a vezetőség megválasztása. A téren az emberek csoportokba verődve vitatták meg a történteket. Több helyen azért hangoskodtak és elégedetlenkedtek, mert egy idős kommunista is bekerült valamiképpen a város új forradalmi vezetésének az elnökségébe. Tombácz Imréről volt szó, aki addig tanácselnök helyettese volt a városi tanácsnak, a háború után egy ideig a szegedi Magyar Kommunista Párt elnöke, de alkalmatlansága miatt le kellett váltani. Sokan kifogásolták bekerülését a város új vezető testültébe és azt próbálták kifürkészni, hogy vajon ki javasolhatta. Ekkor sokan azt hitték, hogy Szegeden is győzött a forradalom. Ez azonban nem így volt, mert a katonai közigazgatástól a hatalom átvétele ekkor még nem történt meg.

Másnap, október 28.-a nevezetes nap volt. Ezt a napot tekintették országosan a forradalom győzelmi napjának. Ezen a napon jelentette be Nagy Imre, a forradalom moszkovita kommunista miniszterelnöke, hogy megszüntették a sokak által gyűlölt Államvédelmi Hatóságot, ami így téves bejelentés volt, mert ekkor már önálló ÁVH nem létezett, hanem 1953-tól is már a Belügyminisztérium része volt az államvédelmi szolgálat, lényegében ezt szüntették meg ekkor.

Szabó Andoréknál azon a napom szüleivel az Imre névnap alkalmával este felé vendégségben voltak azok, akiknek a lányának egy ideje már a barátom udvarolt. Akkor még így emlegették a későbbi „együtt járást". A lány egy vagy két évvel volt nálunk fiatalabb és bolti eladónak tanult, akkor éppen Kárász utcai sportszerboltban. Szemrevaló, csinos lány volt, valahol a Tündér utca elején laktak abban az időben, később elköltöztek onnan. Az apja Széll Lajos hivatásos államvédelmi belső karhatalmi tiszthelyettes volt az öthalmi laktanyában. Az öreg Szabó, meg az öreg Széll jól kijöttek egymással. Lajos bácsi elmesélte a társaságnak, hogy már az előző napon megtudták, hogy 28.-án meg fogják szüntetni az ÁVH-t. Ezért a sorozott állományt soron kívül leszerelték. Sikerült összeállítani egy néhány kocsiból álló szerelvényt és azzal útnak indították a leszerelteket a főváros felé. A Dunántúlra, meg a Tiszántúlra pedig tehergépkocsikon szállították el a leszerelteket, majd mehetett mindenki ahova akart, s ahogyan tudott. A hivatásos állományból a legtöbben elhagyták a laktanyát, csak kevesen, főleg tisztek maradtak ott. Lajos bácsi is valami ócska civil rongyokba öltözve érkezett haza, nehogy felismerje valaki.

Ezen a napon én szinte ki sem mozdultam otthonról. Délelőtt vagy két szentmisén végig ministráltam Lengyel Antal plébános atyának. Utána otthon voltam és szinte egész nap a rádiót hallgattam. Leginkább a Kossuth rádió szólt, meg az egyre kevésbé zavart Szabad Európa Rádió. Fiatal s tapasztalatlan fejjel nehéz volt megállapítani, hogy melyik hazudott nagyobbakat. Ekkor már megindult a menekültáradat a nyugati határ felé. Akik kijutottak leginkább a Szabad Európa Rádión üzentek haza, néha nagyokat lódítva. Azokról persze nem volt szó, akik néhány napos csalódás után a kertek alatt sunnyogtak vissza. Meg ment a nagy hazudozás arról, hogy „tartsatok ki, jövünk és segítünk". Végül a segítségből nem lett semmi.

A hétfői nap, október 29.-e volt az nap, amelyhez köthető volt a forradalom győzelme Szegeden. Ez azt jelentette, hogy a közben már Szeged Város Néptanácsa nevet felvett szervezetből szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság lett, amely átvette a hatalmat és a város ügyeinek intézését a katonai közigazgatástól. A változásokat tapasztalva fölbátorodtunk és rávettük az osztályfőnöküket hogy az iskolánk nevét, a Ságvári Endrét változtassuk meg Hunyadi Jánosra. Azt már pontosan nem tudtuk meg, hogy Pataki Szilveszter ezt hogyan intézte el, de elintézte. Ettől kezdve Hunyadi János Gimnázium volt hivatalosan is az iskolánk neve. A Radnóti Gimnázium követte a példánkat és visszavette a korábbi Klauzál Gábor Gimnázium nevet. Az iskolánk bejáratához is a Hunyadi János név került. A legjobban rajzoló diáktársunk, a Hódmezővásárhelyről bejáró Sallai Zoltán **(70. sz. fénykép)** pedig hozzálátott és szinte napok alatt elkészített egy Hunyadi Jánost ábrázoló festményt. Ez az életnagyságnál is kissé nagyobb kép fölkerült az iskolaépületen belül arra a szabad falfelületre, amely a Hősök kapuja fölötti nagyterem bejárati ajtaja mellett volt.

Ezen a hétfői napon is a város apraja s nagyja az utcákon és tereken tartózkodott, legtöbben a központban, a belvárosi Széchenyi téren és várták a fejleményeket mert a városházán – ahogy a szegediek mondták: a „torony alatt" – szinte egész nap ülésezett a Városi Néptanács, amely délutánra nevet is változtatott és véglegesen szegedi városi Forradalmi Nemzeti Bizottság lett. A téren álldogálók azt is megtudtuk, hogy már szerveződik a városi nemzetőrség. A cél az volt, hogy a rendőrséget megerősítve a városban a rendet fenntartsák. Ennek az elhelyezési körlete az akkori üres Dózsa laktanya lett **(71. sz. fénykép)**. Az is kiderült hamarosan, hogy a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségét jó néhány fővel bővítették és többségünk legnagyobb meglepetésére a kibővített elnökségnek is tagja lett a kommunista Tombácz Imre is, aki addig a városi tanács elnökének a helyettese volt. Ennek a hírnek a hallatán volt egy kis hangoskodás a téren. Nemsokára megjelent a városháza erkélyén egy fiatal ember, aki a kezében tartott papírról felolvasta „Szeged város forradalmi népének követeléseit", amelyet még aznap a fővárosba terveztek egy küldöttséggel eljuttatni. Hamarosan kiderült, hogy a küldöttség egy TEFU teherautóval, néhány katona biztosításával útra is kelt a főváros felé. Már besötétedett, amikor közhírré tették, hogy a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság minden tekintetben átvette a hatalmat a városi katonai közigazgatás helyett és ezzel Szegeden is visszavonhatatlanul győzött a forradalom. Az esti órákban még egy ideig a belvárosban téblábóltunk, majd elmentünk haza.

Otthon még egy ideig hallgattam a rádiót az anyámmal együtt. Megtudtuk, hogy változatlanul, sőt még nagyobb számban mint addig, áramlik az országot elhagyók sokasága a nyugati határ felé és az osztrákok mindenkit szeretettel fogadnak és a magyar határőrség is csak tessék-lássék látja el a határőrizeti feladatát. Nagyon sok üzenetet közvetített a rádió ebben az időben, meg egy csomó érzelmes nótát, slágereket küldözgettek ide is és oda is. Gyakran felröppentek valótlan hírek, amelyek arról szóltak, hogy híres emberek is a kivándorlást választották. Többször kiderült, hogy ezek a hírek nem is voltak mindig igazak, de követendő példának jók lehettek. A külföldre távozások tekintetében ez az idő volt az, amikor még tényleg nem a kényszer hajtotta a kivándorlókat, hiszen itthon győzött a forradalom és nagyon sokan, a nyugati propagandagépezetek hatására elhitték, hogy tényleg megváltozik a helyzet és egy jobb világ köszönt a magyarságra.

A következő napon még nem folyt a munka a gyárakban és tanítás sem volt, az iskolában mégis sokan bent tartózkodtunk. Pingpongoztunk, beszélgettünk, vagy kimentünk a közeli grundunkra focizni. A tanáraink is egyre jobban megnyíltak és kevés kivételtől eltekintve mind a forradalom szimpatizánsának mutatták magukat. Egy alkalommal a fizika tanárnőnk, Budó Ágostonné **(72. sz. fénykép)** elmesélte, hogy amikor Maléter Pál **(73. sz. fénykép)** a háború után Szegeden teljesített katonai szolgálatot az ő nővérének

a férje volt. Kerényi József tornatanárunk, aki a szovjet fogságáról addig meg sem mukkant, most már néha-néha elszólta magát és elmesélt néhány érdekesebb részletet. Politikailag a legaktívabb az osztályfőnökünk Pataki Szilveszter volt és csatlakozott hozzá egy ideig Medzibrodszky aki néhány alkalommal részt vett Pataki Szilveszterrel a városházi FNB gyűléseken, majd egyre inkább alább hagyott a forradalmi lelkesedése. Nem azt várta, amit ott hallott és tapasztalt. Pataki azonban a végsőkig hitt és kitartott. Nem tehetett másként, ő csak előre mehetett, neki már nem volt visszaút.

Egyhangúan teltek ezek a napok. Ha otthon voltam, a Tímári Feri bácsival sokat beszélgettem ebben az időben. Az öreg kezdett aggodalmaskodni. „Túl sok a kommunista a vezetésben. Vagy befurakodtak, vagy beküldték oda ezeket. Milyen antikommunista forradalom az, amiben kommunisták vezető szerepet játszhatnak. Nem tetszik ez nekem. Tudod mi volt a Délvidéken 1945-ben? Megmondom. Örülhetett a magyar, ha egyáltalán életben hagyták, vezető állásról nem is álmodozhatott. Mit gondolsz miért kellett nekem az egész családommal átmenekülni? Mert voltam valaki és magyar voltam. Ne legyen igazam, de alighanem rövid idő múlva itt akkora és olyan vérengzés lesz , aminek még kommunisták is az áldozatai lesznek. Fognak itt még kommunisták akasztgatni kommunistákat".

Közben Tápén is győzött a forradalom. Meghirdettek egy falugyűlést a tanácsháza előtti területre. Akinek nem volt éppen dolga a kis földjén a tápai réten, az ott volt a falugyűlésen. Megjelent az iskolaigazgató Ács Zoltán is. Csak azt nem mondta meg, hogy igazgatói, vagy párttitkári minőségben van jelen a gyűlésen. Ekkor sok embernek eszébe jutott, hogy párttitkárként mennyi aljasságot elkövetett, és fenyegetően léptek fel vele szemben. Leköpködték és fel is pofozták. Szerencsére kerékpárral volt, mert időben fölpattant rá és elviharzott a községből, mert Szegeden lakott. Soha többé nem tért vissza a faluba. Feribácsi meg is jegyezte: „Látod, ez is mekkora nagyúr, vagyis hát elvtárs volt még néhány hete, mit hete, napja. Most meg menti a bőrét és kevésen múlt, hogy félig vagy teljesen agyon nem verték. Hja, ha egyszer az indulatok elszabadulnak!"

Szegeden azonban nem szabadultak el az indulatok. Pataki tanárúr szerint azért, mert itt a legelső időktől kezdve az értelmiség, illetve a jövő értelmisége, az egyetemi és főiskolai tanulóifjúság tartotta a kezébe a gyeplőt és féken tudta tartani a külvárosi kétes elemeket, akik hajlamosak lettek volna a szélsőséges indulatokra, cselekedetekre. Hamarosan feltűntek az utcán a nemzetőrök is nemzeti színű karszalaggal és fegyveresen. Vagy járőr feladatokat láttak el, vagy objektumokat őriztek. A személy és vagyonbiztonság tehát meg volt oldva.

Ezen az október 29.-én kezdődő héten még állt a munka. A gyárakban hol ezért, hol azért sztrájkoltak, az oktatási intézményekben sem folyt tanítás. Úgy nézett ki, hogy november 5.-én, hétfőn sikerül beindítani a város megszokott életét. Ennek láthatóan már semmi nem állta az útját. Az ÁVH eltűnt a városból. Az üresen álló öthalmi államvédelmi belső karhatalmi laktanyát a nemzetőrség őrizte a további kifosztás ellen. Az államvédelmi tisztek nagyobb része elhagyta a várost, vagy otthon várta a sorsa alakulását, egy csoportjuk a nemrégiben még ádáz ellenség Jugoszláviába menekült és menedéket is talált. A honvédség és a rendőrség szinte teljes személyi állományával átállt a forradalmi erők oldalára. A vasúti közlekedés is, még ha nem is teljesen menetrendszerűen, de kezdett helyreállni. Mindenki úgy készült, hogy november 5.-én, hétfőn helyre áll a rend és beindul az élet.

Minden a legjobb irányba haladt, amikor november másodikán olyan hírek kezdtek elterjedni, éppen a vasutasok közreműködésével, hogy ismét erős szovjet hadsereg beáramlások tapasztalhatók az országba. Ez pedig nem jót sejtetett. Nagyon úgy nézett ki, hogy az éppen győztes forradalmi rendszert újabb közvetlen veszély fenyegeti, a szovjet katonai beavatkozás veszélye. Ennek jelei Szegeden nem voltak észlelhetők, de a Debrecen környéki vasutasoktól mind gyakrabban érkeztek hírek ezzel kapcsolatban. A szegediek tájékoztatását megkönnyítette, hogy november 2.-án megkezdte a műsorszórást a Széchenyi Rádió Szeged. Ennek stúdiója és szerkesztősége a városháza épületében volt berendezve, maga rádióadó pedig a MÁV igazgatóság rádiója volt.**(74. számú fénykép)** Ettől kezdve rendszerint ennek az adásait is hallgattuk. Azonban mindenhonnan csak a baljós híreket hozták a tudomásunkra. Hírtelen felvásárlási láz vette kezdetét, mert azt mindenki tudta, hogy mivel jár egy szovjet megszállás. Főleg élelmiszert igyekezett mindenki bevásárolni és lehetőleg elrejteni.

Szabó Andor barátommal november 3.-án kezdtünk azzal a gondolattal foglalkozni, hogy be kellene lépni a nemzetőrségbe. Az ötletet én vetettem fel, az ő válasza pedig az volt, hogy „lépjünk". Azonnal el is indultunk a Kálvária sugárúton levő Juhász Gyula egyetemi diákotthon felé, ahol a városi nemzetőrség főparancsnoksága volt található és ahol a felvételeket intézték. Egy munkásruhába öltözött férfi fogadott bennünket, aki valami parancsnokhelyettesként mutatkozott be. Elmondtuk, hogy mi a jövetelünk célja. Megkérdezte, hogy hány évesek vagyunk. Mondtuk, hogy 17. Néhány hónap múlva tényleg annyi idősek lettünk. Az Andor január 4.-i, én meg január 7.-i születésű vagyok. Elhitte a munkásruhás és közölte, hogy nincs semmi akadálya a felvételünknek, de hozzunk az iskolából egy rövid javaslatot, amiben legyen benne, hogy alkalmasnak tartanak bennünket a nemzetőri szolgálatra. Ennek érdekében visszamentünk a nem túl messze levő iskolánkba. Végig azt latolgattuk, hogy most aztán mit tegyünk. Lehetőségünk lett volna arra, hogy elfelejtjük az egész ötletet és nem állunk be nemzetőrnek. De a tenni akarás vágya hajtott bennünket. Láttuk azt a sok fiatal, meg idősebb nemzetőrt a Kálvária sugárúton, meg amikor mentünk vissza az iskolánk felé a Honvéd térnél levő a Dózsa laktanyánál, úgy éreztük, hogy nekünk is kellene tenni valamit.

Az iskolánkhoz érve az épület szinte teljesen üres volt. Délhez közelített az idő és szombati nap volt. Akik azon a napon be is jöttek az iskola épületébe, addigra már haza is mentek ebédelni. Felmentünk az első emeletre, ahol az iskola igazgatójának az irodája volt. A titkárnőnek elmondtuk, hogy mit szeretnénk kérni. Látszott rajta, hogy meglepődött. Meghallgatott bennünket, majd közölte, hogy kint a folyosón várjunk. Elég hosszú várakozás után kinyílt az ajtó és Darók Miklós **(75. sz. fénykép)** tanárunk, egyben az iskolai DISZ tanári felügyelője és vezetője lépett ki az ajtón. Neki is elmondtuk, hogy mi járatban jöttünk. Meghallgatott bennünket és az ő válasza is az volt, hogy várjunk. Vártunk türelemmel. Egyszer a titkárnő valamiért kijött és el is ment valahova, majd néhány perc múlva jött vissza. Megkérdeztük, hogy kik vannak bent az igazgatói irodában. Megmondta: Bánfalvi Ferenc **(76 sz. fénykép)** igazgató, Darók Miklós tanárunk és Kovács Józsefné **(77. sz. fénykép)** igazgatóhelyettes, aki egyben az MDP titkár is volt az iskolában.

Unalmunkban tanakodni kezdtünk, hogy mi tarthat ilyen sokáig egy néhány soros javaslat elkészítésén. Az első lehetőségünk az volt, hogy bizonyára nem merik kiadni a javaslatot és nem is fogják kiadni, mert ha vissza állna a régi rend az igencsak rossz pontnak számítana esetünkben, de az ő esetükben is. Ha viszont most, ebben a helyzetben, nem adják ki, akkor meg tulajdonképpen állást foglalnak a régi bukott rendszer mellett és a nemzetet sújtó szovjet invázió mellett, s ha marad minden a régiben, az akkor egy igen rossz pont a számunkra. Kezdtük megérteni a hosszúra nyúlt latolgatásukat, amikor váratlanul kijött Darók Miklós és a kezében egy A.5 méretű papiros volt, az iskolai javaslatunk, az igazgató által aláírva és a Hunyadi János Gimnázium fejbélyegzővel és körbélyegzővel ellátva. Darók tanárúr átadta a javaslatot és elköszönéskor még hozzátette: „Cimboráim, aztán vigyázzatok magatokra". A „cimbora" megszólítás volt a szavajárása.

Elindultunk vissza Kálvária sugárútra. Ismét a munkásruhás ember fogadott bennünket. A javaslatunkat rendben találta. Közölte, hogy akkor föl vagytok véve és mikor akar-

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 8.

tok beállni? Az Andor rögtön rávágta, hogy hétfőn reggel. Hírtelen nem tudtam, hogy miért pont hétfőn. Utóbb megmagyarázta. November 5.-én van az apja névnapja, amikor nagy ünneplés van náluk. Most munkanap a hétfő ezért vasárnap november 4.-én délután ül össze náluk a család. Ezért mondta az 5-.ikét, mert neki a nagy családi összejövetelen ott kell lennie. Elhittem, mert tudtam, hogy ez náluk tényleg nagy családi ünnepnek számított. A munkásruhás is tudomásul vette és közölte, hogy akkor november 5.-én reggel 8 órakor legyünk ott, és lehet, hogy mindjárt szolgálatba is kell majd állni, miután majd a fegyverünket is megkaptuk. Egy darabig még lődörögtünk a városban és a sötétedés után elváltunk egymástól és elindultunk haza.

Otthon a rádió hallgatása következett. Józserivel ahány rádióállomást hallgattunk, annyiféle hírt hallottunk. Korán lefeküdtem, nehogy anyám előtt elszóljam magam a nemzetőrségi jelentkezésemről.

Másnap november 4.-én Nagy Imre miniszterelnök bejelentése ébresztett bennünket már hajnalok hajnalán: „Csapataink harcban állnak". Már ez egy hatalmas hazugság, a nép félrevezetése volt, mert nem voltak „csapataik". Különböző fegyveres csoportok voltak, pl. Corvin köziek, Széna tériek, stb. de ezek között sem volt meg a szükséges együttműködés. A Magyar Néphadsereg amikor a forradalom győzelmével szorult körülöttük a hurok, elhagyták az addigi gazdáikat, a kommunistákat. Most, amikor harcolni kellett volna és a hazát, a forradalmi vívmányokat védeni, ugyanúgy elhagyták a forradalom ügyét, az antikommunista erőket. Szegeden a katonai alakulatok többségében a fegyelem teljesen felbomlott, a sorozott állomány a fegyverét hátrahagyva, az alakulatát elhagyva szerteszét futott. A laktanyáknál, lőszerraktáraknál felállított őrség tagjai fegyveresen, vagy a fegyverét is az őrhelyén hagyva leléptek. Az egyik tüzérosztálynál a híreket lehetett hallani arról, hogy amikor elrendelték a riadót és a katonák a lövegeket vontató gépkocsikra az egyik oldalon fölszálltak, a másikon leugráltak és leléptek. Ezek a hírek pillanatok alatt elterjedtek városszerte. Az őrizetlenül hagyott laktanyák a fosztogatók martalékaivá váltak. Különösen így volt ez az öthalmi egykori államvédelmi belső karhatalmi laktanyánál. Amikor október 28-án az államvédelmi szolgálat megszüntetésre került, egy ideig néhány katona őrizte az objektumot, majd egyetemistákból álló nemzetőr őrség biztosította. Vasárnap lévén, a szentmise és a ministrálás után máris bementem a városba és elmentem a Kálvária sugárútra a városi nemzetőrség főparancsnokságára. Teljes fejetlenség uralkodott. A főparancsnok, egy honvéd főhadnagy a szovjet támadás hírére pánikba esett és felsőbb jóváhagyás nélkül önhatalmúlag feloszlatta a nemzetőrséget. A különböző objektumokhoz vezényelt őrségeket bevonták, és a fegyvereket, valamint egyéb berendezési tárgyakat hátrahagyva rábízták mindenkire, hogy azt csinál, amit akar. Próbáltam volna visszakérni az előző napon otthagyott nemzetőrségbe való felvételre vonatkozó javaslatunkat, de iratanyagról már nem tudott senki. Dél körül már egyetlen felelős parancsnok sem volt a Kálvária sugárúti egyetemi kollégiumban. Egy ott levő nemzetőr, vagy volt nemzetőr szerint a főparancsnok és néhány embere átmenekültek Jugoszláviába. Szomorúan állapítottam meg, hogy nagyon rossz helyre igyekeztünk. Még szerencse is, hogy végül nem kerültünk bele egy ilyen fegyelmezetlen, az első riasztó jelre szerte futó társaságba. Mindig csak az járt az eszembe, amit a miniszterelnök a rádióban ismételgetett: „Csapataink harcban állnak". Uram, Istenem! Hát ennyit ért a mi dicsőségesnek hirdetett forradalmunk?

Andor barátomékhoz nem mentem, mert azoknál már javában tartott az Imre nap. Elballagtam hát haza. Hallgattuk a rádiót, de az egyre inkább egy másik rádióállomás kezdett lenni, mint amelyet a forradalmi napok alatt, főleg forradalom győzelme után hallgattunk. A városban teljes volt a fejetlenség. Voltak, akik azért szervezkedtek, hogy ha jönnek a szovjet csapatok, felvegyék velük a harcot. Mások éppen az ellenkezőjét hirdetve próbálták meggyőzni a környezetüket a fölösleges vérontástól. Olyan nyüzsgés

volt a belvárosban, mintha mindenki az utcán lett volna. Ha valakinek fegyver kellett, csak el kellett menni a Kálvária sugárútra, a volt nemzetőr főhadiszállásra vagy a Dózsa laktanyába és annyit vihetett el, amennyit csak elbírt, lőszer is volt bőségesen. Estefelé kihirdették a forradalmi városvezetés határozatát, hogy az életek és értékek megvédése érdekében Szegeden nem lesz fegyveres ellenállás. Nem volt egyetlen ember, aki meg tudta volna mondani, hogy a szeged elfoglalására érkező szovjet harci alakulatok milyen irányból várhatók.

Este Tímári Feri bácsiéknál beszélgettünk és az öregnek az volt a véleménye, hogy „ezért kár volt ekkora cécót csinálni". Elég későn feküdtünk le. Még el sem aludtunk, amikor nagy durranásokra ébredtünk. Meg voltunk győződve, hogy megérkeztek a szovjet csapatok és máris megkezdték Szeged szétlövését. Másnap, amikor bementem Szegedre semmi lövöldözésnek nyomát nem lehetett látni. A belvárosi csoportosulásokban lehetett megtudni, hogy a szovjet páncélos alakulatok az előző este éjfél körül érkeztek meg Szegedre. Romániából jöttek, mint a korábbiak és Deszk felől Újszegeden és a hídon át robogtak végig a városon. Volt állítólag néhány ellenálló csoport, akik a hídnál, meg a Rákóczi térnél elkezdtek lövöldözni a harckocsikra, de azok ezt józserivel észre sem vették. Voltak néhányan, akik kézigránátokkal próbálkoztak és ezek voltak az éjszakai nagy durranások. Már aznap kiderült az is, hogy az üresen álló öthalmi államvédelmi belső karhatalmi laktanyába befészkelte magát egy szovjet alakulat, de nem tudni, hogy mi a céljuk. Aznap a városba nem jöttek be. Lelkes és felbátorodott szegedi kommunisták úgy döntöttek, hogy ha a szovjetek nem jönnek, akkor majd ők kimennek hozzájuk. Szabó Imre bácsi szerint pártbizottsági emberek ki is mentek és egyeztették az álláspontjukat, a terveiket. Eltel a november 4.-e és az 5.-e, de szovjet katona még Szegeden nem volt látható

Másnap már annál inkább. Szegedet tehát november 6.-án foglalták el a szovjetek, pontosabban azok, akik november 4- én éjjel elszállásolták magukat az öthalmi volt államvédelmi belső karhatalmi laktanyában. Úgynevezett „muszkavezetők" kalauzolásával szállták meg a legfontosabb középületeket, így a városházát, a postát, a vasútállomásokat, stb. Mi éppen a Széchenyi téren téblábóltunk, mivel az oktatás tervezett beindításából sem lett semmi. A város üzemei és gyárai is sztrájkoltak. Egyszer nagy csörömpöléssel néhány harckocsi és több páncélozott harcjármű érkezett a Széchenyi térre. A kommunista városvezetők közül is néhányan jöttek velük, hogy kéznél legyenek, ha a város vezetését vissza kell venni. Ez hamarosan meg is történt, amit onnan tudtunk meg, hogy a forradalmi vezetők, a városi Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségének néhány tagja megbilincselve fegyveres szovjet katonák kíséretében elhagyta a városháza épületét. Mi akkor ezeket az embereket nem ismertük, de hamar ellentmondásos adatok szivárogtak ki arról, hogy a Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökét elvitték-e, vagy mi lett a sorsa. Néhány nap múlva kiderült, hogy Perbíró professzort nem vették őrizetbe, sőt kinevezték a városi tanács elnökének Tombácz Imrét, az első helyettesévé pedig Perbírót.. A szovjet fegyveres jelenlét miatt már nem volt ajánlatos a belvárosban jönni-menni, főleg pedig csoportosulni. Ettől az időtől kezdve többnyire az iskolánkban tartózkodtunk és a rádiót hallgattuk, vagy az újságokat olvasgattuk. Fontos körülménynek számított, hogy a szovjet megszállás napjától kezdve teljes gyülekezési tilalmat és meghatározott időtartamra – pl.23.00 órától 04.00 óráig tartó - kijárási tilalmat vezettek be. Abban reménykedtek, hogy legalább két műszakban mielőbb sikerül a gyárakban beindítani a munkát, reggel 6-tól délután 2-ig és délután 2-től este 10 óráig. A munkáság azonban kitartóan sztrájkolt, nem ismerték el a Kádár-kormányt, követelték a szovjet csapatok kivonását, stb. és amig ezek nem teljesülnek, nem akarták felvenni a munkát. Úgy persze könnyű volt sztrájkolni, hogy közben járt a fizetés. A forradalom alatt a gyárakban és más intézményekben összesze-vissza fizették ki a fizetéseket, aminek később böjtje lett. Arról sem szabad megfeled-

kezni, hogy nagyon sok szegedi gyárban és üzemben, még ha akartak volna a munkások dolgozni, akkor sem nagyon tudtak volna, mert akkora volt az anyaghiány. Hiszen nem csak Szegeden, hanem országszerte sztrájkoltak, ahol pedig nincs munka onnan anyagot, alkatrész, stb. sem lehetett beszerezni.

Röviden fogalmazva: a forradalom győzelme után eléggé zavaros idők következtek. Egy délután Lengyel Antal atyával beszélgettem. Természetesen a győztes forradalom került szóba. Ekkor már áramlottak a segélyszállítmányok a gazdag nyugati országokból a leszegényedett Magyarország felé és a katolikus egyháznak is volt egy segélyszervezete amelyik ezt bonyolította. A tápéi római katolikus plébániának volt három nagy utcai szobája, meg hátra felé még egy kis szoba, mellette konyha és egyéb mellékhelyiségek. A három szoba a háború óta teljesen üresen állt, mert a berendezési tárgyaknak, bútoroknak lába kelt, a település aljanépe széthordta a vastag tiszta fából készült bútorokat és tűzifának felvágták őket. Antal atya a hátsó kis szobában húzta meg magát. Az volt a lakása, a hivatala, mindene. Most azonban a rengeteg ruhaneművel megteltek az üres szobák és az egyházközségben alakult egy bizottság, amelyik szétosztotta a rászorulók között. Az atyának köszönhetően nekem is jutott néhány ruha, kabát, stb. amit aztán így-úgy valahogy rám igazítottak. Csak jobbak voltak, mint az apámtól örökölt néhány ruhadarab, meg egy pár cipő és egy pár szandál, amit addig hordtam, bárhogy is néztem ki benne.

1945 és 1956 között igen nagy szegénységben éltünk, de nem csak mi voltunk így. Félárva gyerek voltam, miután az apám 1952-ben meghalt. Addig bírta húzni, cipelni magával a szovjet hadifogolytáborból hazahozott szívbetegségét. A római katolikus egyházi szertartás szerint Szegeden temettük el a Dugonics temetőben, pedig akkor még kisteleki lakosok voltunk, de magunkat mindig is szegedinek számítottuk.

A háborúból az apám, a menekülésből pedig mi úgy érkeztünk haza, hogy a lakásunkat kifosztották, sőt már a lakás is el volt foglalva, tehát új bérlemény után kellett néznünk. Az apámnak a tanyavilágban is és a községben is kialakult népszerűségének köszönhettük, hogy az egyik tanyai tanítványa apjának volt a faluban egy kis szoba konyhás háza és azt ideadta, hogy lakhatunk benne. Az apám a községi elemi iskolában el kezdett tanítani és egy ideig őrizgettem egy fényképet róla és az akkori tanítványairól, amely az akkori elképzelhetetlen szegénységről árulkodik. Nekem a tanuláson kívül az volt a dolgom, hogy a szerény ebéd elfogyasztása után az anyám a kezembe nyomta a kenyérjegyet és kevés pénzt, amivel elmentem a bolthoz sorba állni. Jó másfél vagy akár két óra múlva megérkezett a kenyér és elkezdődött a jegyre árusítás. Ha nem eléggé siettem és nem az elsők között volt helyem, pórul is járhattam. Kijött ugyanis a kereskedő segéd és amikor már majdnem én következtem , és bejelentette, hogy az aznapi kenyér elfogyott, akinek nem jutott, az jöjjön holnap.

Ha valaki nevelgetett egy kis malackát és le akarta vágni, arra engedélyt kellett kérni a tanácsházán. Engedély nélkül nem vághatta le a saját jószágát. A vágás után meg volt határozva egy bizonyos idő, amin belül a zsírból, szalonnából, kolbászból, stb. le kellett adni bizonyos mennyiséget, mert ha nem tette, azért börtön járt. Rendőrök, államvédelmi karhatalmisták s a finánccok járták a vidéket és ha valakit engedély nélküli disznóvágáson – feketevágáson - értek, az már biztos lehetett abban, hogy néhány évre bevonulhat a börtönbe a közellátást veszélyeztető bűntett elkövetése miatt.

Alig volt olyan iparcikk, amit nem jegyre adtak volna. Még a forradalom után is őrizgetett anyám egy darab cipőtalpnak való bőrt, egy pár cipőre valót és mindig mondogatta, hogy azt még jegyre vettük.

Az iskolába télen csak akkor volt fűtés, ha a diákok naponta vittek egy kis fát magukkal és azzal a pedellus bácsi begyújtott. Mihály bácsi, az iskolaszolga annak a diáknak a tüzelőjével egy jó nagyot a fejére vert, aki fa helyett kukoricacsutkát vitt, mert annak alig volt fűtőértéke. Tanúsíthatom, hogy nem holmi nosztalgikus mese az, hogy volt csa-

lád, ahol a négy-öt iskolásgyereknek egyetlen pár ócska cipő jutott. Így aztán bizony előfordult, hogy abból a családból minden nap másik gyerek jött az iskolába, az, amelyiknek a lábára a viseltes cipő még egyáltalán ráment.

Talán fölösleges is bizonygatni azt a rettenetes szegénységet, amelyet a Rákosi rendszer a normával, az eszement munkaversennyel, a különböző sztahanovista és egyéb mozgalmakkal művelt, a vidéki földművelő parasztság padlásainak lesöpréseiről már nem is beszélve.

Ebből a rettenetes állapotból remélt menekülést az ország lakosága az 1956. október 23.-án kitört forradalom által. S ezt a forradalmat minősítették a Kádár-rendszerben ellenforradalomnak, a részvevőket az igazságos szocializmus felé menetelő ország állítólagos proletárhatalma elleni lázadóknak , vagyis ellenforradalmároknak.

44. kép

Szegedi Nemzeti Színház

45. kép

Szegedi Konzervgyár

46. kép

Tápéi komp a Tiszán

47. kép

Lenin-Sztálin szobor

48. kép

Rákosi Mátyás

49. kép

Szeged Dugonics tér

50. kép

Szeged, Csillagbörtön

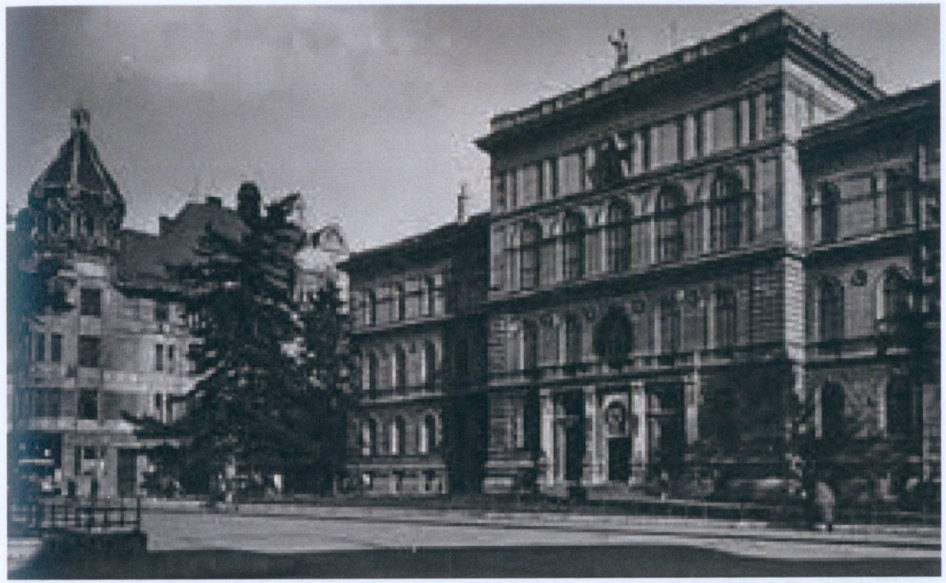

51. kép

Szegedi Egyetemi központi épület csillaggal

52. kép

Szegedi Kenderfonógyár.

53. kép

Nagykörúti laktanya

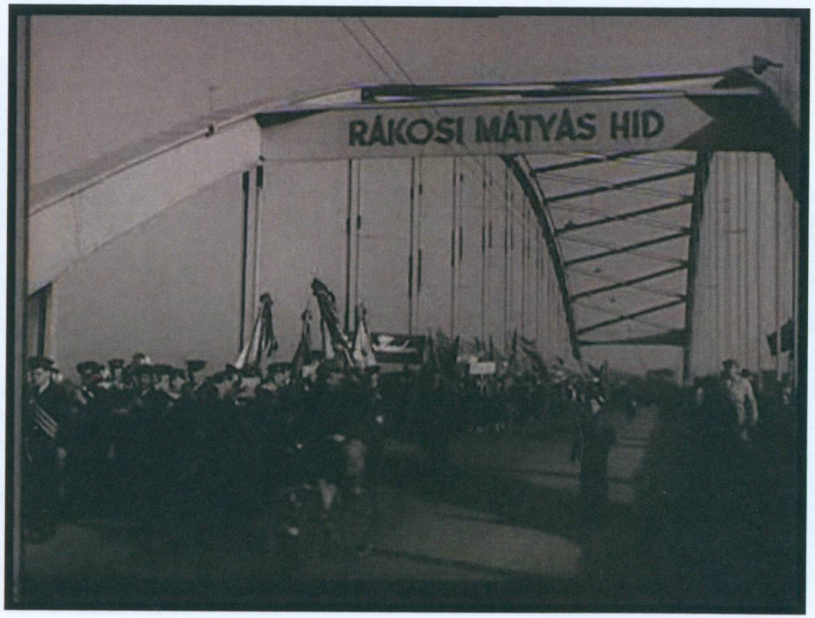

54. kép

Rákosi Mátyás híd a Tiszán

55. kép

Szabó Andor

56. kép

Lauritz Miklós

57. kép

Simó Zoltán

58. kép

Szeged, Tűzoltó laktanya

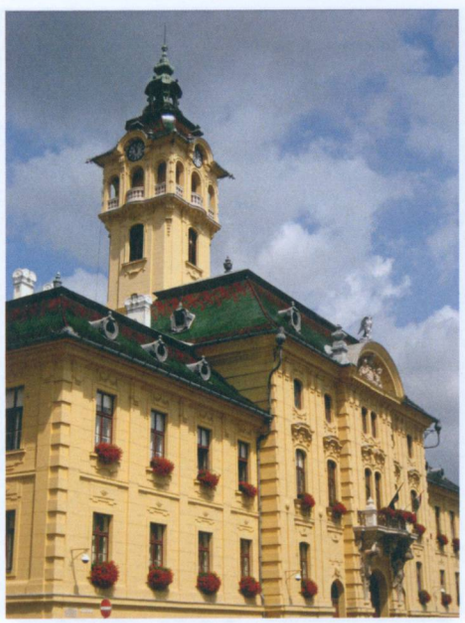

59. kép

Városháza tornya

60. kép

Mégyei Bíróság épülete

61. kép

Szegedi Dóm tér

62. kép

MDP egyik székháza

63. kép

Baróti Dezső

64. kép

Takaréktár utca torkolat

65. kép

Takaréktár utca

66. kép

Schwartz Lajos emléktábla

67. kép

Szegedi Vegyipari Technikum

68. kép

Perbíró József egy. tanár

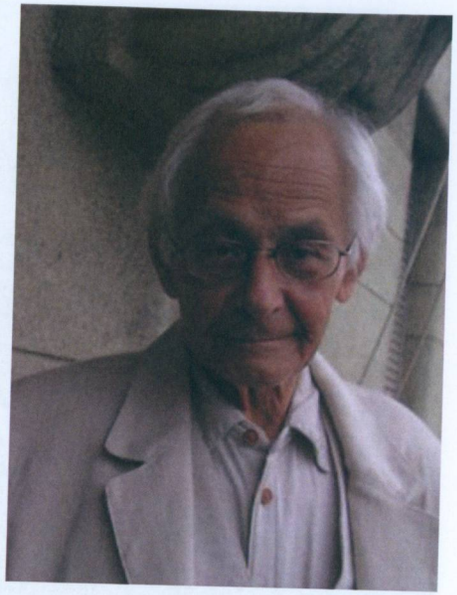

69. kép

Németh Ferenc

70. kép

Sallai Zoltán

71. kép
Dózsa laktanya

72. kép
Budó Ágostonné

73. kép
Maléter Pál

74. kép
MÁV Szegedi Igazgatóság

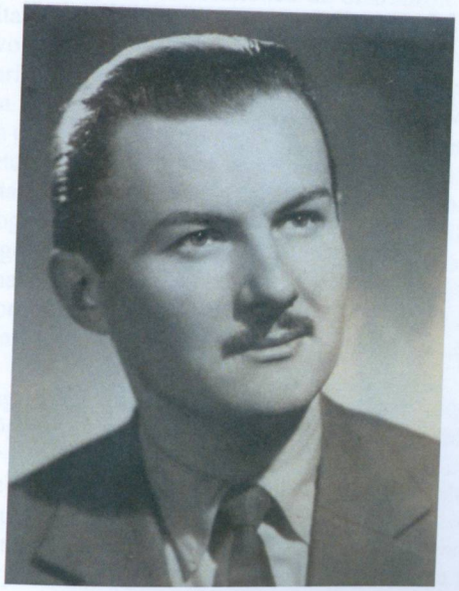

75. kép
Darók Miklós

76. kép

Bánfalvi Ferenc

77. kép

Kovács Józsefné

A FORRADALOM UTÁN

Szegeden már nagyon hamar, november 5.-én, tehát a város szovjet megszállása előtt kezdetét vette a karhatalom szervezése. A helyi karhatalom létrehozásáról a városi kommunista pártvezetés döntött és a szervező munkát is irányította. Az indulásnál a „pufajkás" karhatalomnak tagjai voltak a forradalom kitörése előtti államvédelmi tisztek és tiszthelyettesek, sokan az egykori MDP pártalkalmazottjai közül, a különböző munkahelyekről a forradalom alatt leginkább politikai okok miatt elbocsájtottak és az úgynevezett „veteránok", akik már nyugdíjasok voltak, de a Tanácsköztársaság alatt helyt álltak. Nem sokkal ezek után a hadseregen belül is szervezni kezdték a honvéd tiszti karhatalmi alakulatokat is. A szegedi katonai alakulatok tiszti állománya szinte egységesen vett részt ebben a munkában, még olyanok is, nem is kevesen, akik az elsők között álltak át a forradalom oldalára, november első napjaiban a leghangosabban követelték a szovjet csapatokkal szemben a fegyveres ellenállást, most pedig ugyanolyan sietősen igyekeztek vissza a kommunisták új rendszerének a szolgálatába. A városban alig lehetett közlekedni, hogy ne botlottak volna a járókelők lépten s nyomon az ilyen-olyan karhatalmista járőrökbe. Az éjszakákon pedig elkezdődtek az elhurcolások, házkutatások. December 10-e körül bevezetésre került a rögtönbíráskodás, lényegében statáriális bíráskodás. Ebben az időben széthordott fegyverállomány begyűjtése volt a legfontosabb feladat. Ha valakinél, akár a lakásában elrejtve csak egy pisztolyt, vagy egy kézigránátot találtak, azért 15 év börtönbüntetés is kiszabható volt. Később már gondot fordítottak az éttermek, főleg italboltok, kocsmák ellenőrzésére. Az ital hatása alatt handabandázó emberek, főleg egy kis provokáció hatására, hamar elveszítették az önkontrolt és államellenes izgatás miatt előállíthatók voltak. Megverés után büntetőeljárás indulhatott ezek ellen és több év börtön is kiszabható volt rájuk. A kijárási tilalom megszegéséért is előállítás járt. Ilyen esetekben mindig a karhatalmista órája járt jól és hiába nem kezdődött még el a kijárási tilalom, ha azt mondta a karhatalmista, hogy az időn már túl volt, akkor az bizony az időn már túl volt. Ilyen esetekben minimum egy előállítás és alapos verés kijárt a kinézett delikvensnek. Az egyetemistákra, főiskolásokra és felsős középiskolásokra a karhatalmisták kifejezetten vadásztak. Az ellenállás egyik passzív módszere az volt, hogy sokan szakállt növesztettek és fogadalmat tettek, hogy addig nem borotválkoznak, amíg a szovjet csapatok Magyarországon tartózkodnak. Eleinte egyre több volt a szakállas ember, majd mind kevesebb. A karhatalmisták ugyanis, ha elkaptak egy szakállt viselő férfit, azonnal előállították és szárazon valami ócska borotvával lehúzták a szakállát, néha a bőrével együtt. Egy-egy ilyen akció után elment az illető kedve az ellenállásnak, tiltakozásnak, ettől a formájától.

Egy alkalommal engem is üldözőbe vettek. Mentem haza Szegedről Tápéra, amikor a Felső-Tiszaparton mögém állt egy IZS oldalkocsis motorkerékpár benne két fegyveres karhatalmista. Amikor túl értem a villamos végállomáson és kezdetét vette a Somogyi telep, szokásomnak megfelelően irányt vettem a Tisza töltése felé, melyen csak gyalogosan, legfeljebb kerékpárral lehetett közlekedni. A töltés bizonyos távolságokban, főleg átjáróknál egy lelakatolt sorompóval le volt zárva. A töltés széle és a sorompó között egy gyalogos, legfeljebb egy kerékpáros fért el. Értelemszerűen én a kerékpárommal átférтem, a nyomomban levő karhatalmisták az oldalkocsis motorjukkal nem. Le is maradtak tőlem. Megnyugodva tekertem tovább a töltésen. Amikor a következő, a hajójavító üzemhez tartó s a töltést keresztező sorompóhoz értem, hirtelen megvillant előttem egy

erős lámpa, a karhatalmisták motorjának lámpája. A töltéssel párhuzamos falusi utcán elém robogtak és ott a másik sorompónál vártak. Az egyik zsebkéssel kiszúrta a kerékpárom első kerekét és közölte: „Na, te egyetemista suhanc, most mehetünk haza". Gyorsan válaszoltam, hogy „én nem vagyok egyetemista, csak gimnazista". Megkaptam erre is a választ: „A mög még rosszabb. Na, indulás előre!". A biciklit a falu utcáján tolva jöttek lassan utánam. Igy mentünk házáig. Amikor a házunk elé értünk, az egyik bejött velem. az udvarba. Megengedte, hogy a kerékpárt a veranda falához támaszhassam, aztán kivezetett az utcára. Ott beültettek az oldalkocsiba, kezeimet hozzábilincselték a kapaszkodóhoz és elindultak velem vissza Szegedre.

A régi Tisza szálló épületébe vittek, ahol a városi rendőrkapitányság volt akkoriban. Bevezettek valami ügyeleti irodába. A személyi igazolványomból kiírták az adataimat, majd el is vették az igazolványt. Csupán néhány kérdést tettek fel, hogy voltam-e nemzetőr, volt-e egyáltalán fegyverem. Részt vettem-e valamilyen formában „a sajnálatos eseményekben" , részt vettem- e a városi csillagok leverésében, az oroszokra való lövöldözésben. Mindenre tagadó választ adtam. Utána rosszul megvilágított folyosókon át levezettek a pincébe és közben ahol értek vertek s rugdostak. Majd kinyitottak egy ajtót és belöktek egy fogdába, ahol lehettek már vagy huszan, mint kiderült valamennyien kijárási tilalom megsértésért. Az éjszaka alvás nem volt. Egymás mellett kuporogtunk a földön. Néha hoztak újabb előállítottakat. Reggel olyan hét óra tájban kitereltek néhány pofon, vagy ülepen rúgás kíséretében bennünket az épület hátsó gépkocsi kijáratához és elengedtek bennünket. Az igazolványainkat ott tartották.

Anyám rémülten ébredt reggel, hogy nem voltam az ágyamban. Még jobban megijedt, amikor azt látta, hogy a kerékpárom otthon van. Tímári Feri bácsinak mindjárt meg is volt a magyarázata. Biztosra vette, hogy disszidáltam. Amikor a reggeli órákban hamarosan hazaérkeztem, kiderült az igazság, nem volt ezen mit tagadni, hiszen nem is tudtuk, hogy lesz-e még valami folytatása a történetnek.

Néhány nap múlva valamilyen órát már megpróbáltak volna megtartani nekünk, miközben bejött az osztályfőnök Pataki Szilveszter. Súgott valamit az órát tartó tanárnak, majd engem kihívott a folyosóra. A folyosó üres volt és ekkor csendben megszólalt: „Laci fiam, az, hogy te bajba kevered magad, az a te saját ügyed. De legalább a szerencsétlen anyádnak ne okozz bánatot, aki apa nélkül egyedül nevel benneteket. Legalább rá légy tekintettel. Itt a személyi igazolványod, még szerencse, hogy én vettem át a rendőrtől, aki ide hozta, így az iskola vezetése nem tud semmit a kalandodról. Mást nem tehettem, nagyon szépen megköszöntem a tanár úr jóságát. Elváláskor még megkérdezte, hogy mi van a nővéreddel? Válaszoltam rá gyorsan, hogy „a nővérem az jól van. Miután befejezte az egyetemet egy ideje Kecskeméten dolgozik". Csak később tudtam meg, hogy az apám és az anyám is valahonnan ismerték Pataki Szilveszter szüleit.

A világháború után szinte összeszámlálhatatlan ifjúsági szervezet jött létre Magyarországon. Akiket a kommunisták ellenségesnek tartottak – pl. a cserkészet, stb. – azokat egyszerűen feloszlatták, megszüntették. Még így is maradt bőven az útjukból eltakarítani való egyesület, szövetség, stb. 1950-re kialakult Magyarországon az egypártrendszer, amihez egy ifjúsági szervezet jött létre az úgynevezett rétegszervezetek összevonásából. Ez lett a Dolgozó Ifjúsági Szövetség, a DISZ. A forradalom alatt előbb a DISZ bomlott föl, utána az MDP, a Magyar Dolgozók Pártja, ami lényegében a kommunisták pártja volt. Az MDP örökébe lépett még a forradalmi napok alatt a Magyar Szocialista Munkáspárt, az MSZMP. Az ifjúsági szervezetekkel azonban ezt nem lehetett megcsinálni egyetlen lépésben. Ott újra kellett szervezni a rétegszervezeteket, mint pl. a MEFESZ, az EPOSZ és a középiskolások szervezete a Diákszövetség, stb.

November közepén a több mint tíz szegedi középiskolában – a gimnáziumokban és technikumokban – beindult a tanítás. A mi iskolánkban, akkor még Hunyadi János Gimnáziumban is, megalakult a Diákszövetség, melyet egy három tagú végrehajtó bizottság vezetett. Ennek egyik tagja az osztályunkból Szécsi Szilveszter **(78. sz. fénykép)** volt. A helyi sajtó, akkor még a Délmagyarország helyébe lépett Szegedi Néplap, munkatársának Szécsi Szilveszter elmondta, hogy a mi osztályunk, a „///-c osztály kezdeményezte, hogy szervezzenek brigádot, amely majd Budapestre utazik, hogy részt vegyenek a károk helyreállításában". Amikor ezt az újságban olvastuk, igen meglepődtünk, mert bizony mi nem kezdeményeztük semmiféle helyreállításban való részvételünket. Másban viszont részt vettünk.

Még 1956 végén, novemberben, vagy december elején a városi munkástanácsok különleges sztrájkot hirdettek meg. A felhívás szerint az egyik munkanapon délután 15 órakor minden járműnek, villamosoknak, autóbuszoknak, teher és személyautóknak, kerékpárosoknak és a gyalogosoknak is ott ahol éppen tartózkodtak a forradalmi mozgalommal való szolidaritás jeleként meg kellett állni és 3 percig várakozni. Mi ekkor az iskolánkban tartózkodtunk, az volt a tantermünk. amelynek volt két ablaka az Aradi Vértanúk terére néző, kettő pedig az Április 4. útjára, korábban és ma is Boldogasszony sugárútra. Tanulószobások lévén, ebédet kaptunk és délutánra tanári felügyeletet, de a nem tanulószobások is gyakran visszajöttek a forradalmi napok alatt és együtt voltunk, vagy ha valami városi eseménynek híre jött, máris vonultunk ki együtt megnézni, hogy mi történt, és ha olyan volt az esemény – pl. tüntetés , stb. – be is kapcsolódtunk.

Az említett különleges sztrájk idején is az osztályteremben tartózkodtunk és 15. órakor már az utcát, illetve tereket – Aradi vértanuk tere, Gizella tér - figyeltük, hogy mi történik. A jelezett időpontban megálltak a villamosok, az autók, a lovaskocsik, a gyalogosok és mindenki szinte mozdulatlanul állt kifejezve együttérzését a levert forradalommal. Egyszer az állomás felől a Boldogasszony sugárúton, a mi oldalunkon levő járdán jött kényelmes léptekkel két férfi, akik valami munkásruhába voltak öltözve és vigyorogva megjegyzéseket tettek az álldogálókra, voltak, akiket még meg is lökdöstek. Egyszer megálltak rágyújtani, majd folytatták az útjukat. Amikor látták, hogy az iskolánk több ablakából diákok figyelik őket, valami nem túl szalonképes véleménynyilvánításra került sor részükről és néhány nem túl jólnevelt gimnazista megadta nekik a helyzethez illő választ. Ekkor valakinek eszébe ötlött, hogy le kellene önteni őket. Már rohantunk is a takarítónénik kis helyiségébe, ahol a felmosáshoz használt vödröket tartották. Az egyik jó félig volt mocskos, már használt vízzel. Azt valamelyikünk fölkapta és rohantunk vissza a közeli osztálytermünkbe. Akik ott voltak az Aradi vértanuk terére nyíló ablakokhoz irányítottak bennünket és amikor oda értük, a két magabiztos proletár éppen kilépett az épület alatti átjáróból. Nem tudom kinél volt a vödör, de abban a pillanatban ki lett öntve, és pont telibe találta a mocskos víz a két öntudatos sztrájktörőt. Éktelen káromkodásba kezdtek. Néztek fölfelé, fenyegetőztek, de azt nem tudták, hogy pontosan honnan jött a vízzuhatag a fejükre. Majd elindultak befelé az iskolába. Azonnal mindenki leült egy padba, vagy a helyére, vagy ahol találtak szabad helyet és elmélyülten tanulmányozott valami könyvet, vagy füzetet, ami éppen a közelében volt. A folyosóra nyíló ajtó nyitva maradt, közben az ablakokat valakik becsukták. Az iskolában ilyenkor már rendszerint csak a tanulószobát felügyelő tanár tartózkodott. Hamarosan behallatszott a tanterembe a nagy ordítozás, a fenyegetések, a leöntött proletáriátus részéről és a nyugtatgató szavak, melyek az egykori paptanártól származtak. Közösen néhány tanterembe benéztek, nálunk a tanárúr még azt is megjegyezte, hogy íme, ezek nem lehettek, mert még az ablakok is be vannak csukva, Jó félórás káromkodás, hisztériázás után a leöntött sztrájktörők végül eltávoztak. Menetközben még a városi pártbizottsággal, meg a karhatalommal is fenyegettek bennünket, de ezeknek nem lett következménye.

Az iskolai oktatás azért eléggé nehezen indult. Még javában tartott a disszidálási láz, amely kezdetben a nyugati határon, Ausztria felé bonyolódott. A mi osztályunkból Benke

László **(79. sz. fénykép)** próbált meg kiszökni a szabad világba. Egy felsővárosi barátjával indultak neki ketten, de véletlenül a magyar határőrök karjaiba futottak. Visszahozták őket Szegedre, de különösebb bántódásuk nem esett. 1957 februárjára teljesen lezáródott a nyugati határ, de déli irányba, Jugoszlávia felé, még volt némi esély az országból való kijutásra. Egy reggel arra a hírre érkeztünk az iskolánkba, hogy az osztályfőnökünk, Pataki Szilveszter disszidált és sikeresen túl jutott Jugoszlávián is. A feleségét természetesen itthon hagyta. Megint osztályfőnök nélkül maradtunk. Az iskola vezetése úgy döntött, hogy az elég sok galibába bekeveredett osztályunknak egy politikailag kellően fejlett és szigorú fegyelemhez szokott tanár legyen az új osztályfőnöke. Ez lett Dakók Miklós a korábbi DISZ vezető tanár.

Pataki Szilveszter disszidálása városszerte elég nagy port vert fel és a helyi lapban, még mindig Szegedi Néplapban is megemlékeztek róla. A megjelent hír szerint „az azóta dicstelenül disszidált Pataky Szilveszter nem csak a gyűléseken elmondott, a kommunista nevelőket rágalmazó felszólalásaival hatott. Többet is tett. diákjaiból csoportokat szervezett, és arra vette rá őket, hogy a szolgálatot teljesítő szovjet katonákkal elbeszélgetve, köztük bomlasztó tevékenységet folytassanak". Ez ismét egy orbitális kommunista újságírói hazugság volt. Pataki Szilveszternek a „diákjai", az osztálya mi voltunk. Az osztályfőnökünk semmiféle csoportokat nem szervezett belőlünk. Semmiféle megbízást nem kaptunk tőle, hogy a szovjet katonákkal beszélgessünk, mert legfeljebb a Tatjána leveléből tudtunk volna néhány mondatot oroszul eldadogni.

Az új osztályfőnökünk, mint valami új seprő, elkezdett jól seperni. Annál is inkább megtehette ezt, mert március 21.-én zászlót bontott az ismét egységes ifjúsági szervezet, a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a KISZ. Miként korábban Darók Miklós a DISZ vezető tanár volt a gimnáziumunkban, az lett a KISZ-ben is. Korábban a DISZ-ben a középiskolásoknak kötelező volt tagnak lenni. Sőt egy időben, hogy a DISZ-nek minél több tagja legyen, már az általános iskolák nyolcadikos osztályosai is tagjai lehettek. Végük ez a hatalmas ifjúsági szervezet 1956. októberében úgy omlott össze, mint a kártyavár. Most ezeken a romokon kellett volna egy új és működőképes, a hatalmat gyakorló, s magát Magyar Szocialista Munkáspártnak nevező szervezet utánpótlását és ifjúsági rohamcsapatát képező KISZ-nevű szervezetet szolgálni. A szervezés azonban elég nehézkesen ment. Eleinte a minőségre törekedtek, okulva a DISZ tömegszervezet jellegének kudarcán. A jelentkezés azonban meglehetősen vontatottan ment. Végül kitalálták, hogy az egyetemi felvételi kérelmeket a középiskolai KISZ szervezeteknek is véleményezni kell. Egyszerűbben fogalmazva az nem is jelentkezhetett egyetemi vagy főiskolai továbbtanulásra, aki nem volt tagja a középiskolai KISZ-nek. Ez lendített a létszámnövekedésen.

Ebben az időben a Szegedi Haladásból már Szegedi Egyetemi Atlétikai Club (SZEAC) lett és én változatlanul az ifjúsági keret tagja voltam. Az edzőnk viszont a Nagy Karcsi bácsi helyett a klub korábbi játékosa, aki akkoriban fejezte be az aktív labdarúgó pályafutást, Bánáti János lett. Vele is, meg az intézővel, ha jól emlékszem egy Kertész nevű emberrel is beszéltem a korábban ígért további tanulásomról. Változatlanul a támogatásukról biztosítottak, csak az volt a feltétel, hogy sikeres legyen az érettségim és az iskola is javasoljon. Ha ezek rendben vannak, sínen lesz a dolog. Ennek tudatában éltem napjaimat, miközben a visszarendeződés folytatódott. A Hunyadi János Gimnáziumból ismét 1957 tavaszán Ságvári Endre Gimnázium lett. A Sallai Zoltán által festett kép is eltűnt a falról. A helyi sajtó újból Délmagyarország néven jelent meg és kiemelt helyeken számolt be arról, hogy mikor milyen helyi megtorló ügyek zárultak le, s milyen eredménnyel. A már árkon s bokron túl járó Pataki Szilveszterre még mindig átkot szórtak. Egy cikkben arról értekeztek, hogy Pataki„már az írószövetség tavaszi vitáin is éles és gyalázkodó kirohanásokat intézett a városi vezetők ellen." 1957 februárjában ugyancsak a sajtóban jelent meg éles támadás a kommunisták részéről a munkásosztály álcája mögé

bújva Perbíró József professzor ellen, aki akkor még mindig a szegedi városi tanács elnökének első helyettese volt. Azt tudakolták, hogy „professzor úr meddig várjunk még?" a lemondására. A jogászprofesszor megértette az idők szavát és megtapasztalta az aljas kommunista módszereket. Amíg kellett kihasználták, amikor már nem kellett elhajították. De még ha csak elhajították volna? Hamarosan őrizetbe került és végül 1958-ban életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.

1958 januárjában Nagy István hírhedt s véresszájú szegedi újságíró írt egy cikket „Tisztábban látnak az emberek" címmel. Ebben megemlékezik a Széchenyi téri két szovjet emlékmű megrongálásáról. Szerinte a „szegedi dolgozó emberek látták, hogyan gyalázzák meg, a felszabadító szovjet hősök emlékműveit" a Széchenyi téren. De a hírhedt szerző szerint „azt is látták, milyen tivornya közepette hordták a Tiszába ugyanazok a munkáshatalmat jelképező vörös csillagokat". Nagy István hazugságai, hogy nem ugyanazok voltak az elkövetők a Széchenyi téren, mint a csillagot a Tiszába dobók és csak egyetlen csillag került a Tiszába, az amelyet mi vittünk a Dugonics térről a hídra.

Történt azonban valami, amire még – vagy már? – nem számítottunk. Megnyílt a Horváth Mihály utca 5. számú házban egy vándorkiállítás a „Magyarországi ellenforradalom" címmel. Ennek a lényege az volt, hogy bemutassa az „ellenforradalom rémtetteit" főleg fényképekben, korabeli dokumentumokban és egyéb használati tárgyakban. A meglehetősen sok elrettentő, sőt gyakran hazug rágalom mellett a kiállított s országos érdeklődésre számot tartó anyaghoz minden városban hozzá tettek néhány tablót, amely a helyi „rémtetteket" igyekezett bemutatni. Természetesen ezt is minden szegedi iskolának látni kellett. Így a mi osztályunk is elballagott a Horváth Mihály utcába. Nézegettük a képeket, amelynek jelentős része a Fehér Könyvekben már megjelent és ismert volt. A meglepetés akkor ért bennünket, amikor a szegedi történések bemutatásához értünk. Két vagy három kép azt az esetet mutatta be, amikor mi a szegedi egyetemi csillagot bedobjuk a Tiszába. A fényképen néhányan jól felismerhetők voltunk. Volt egy kép, valószínűleg az első, amelyen a mellettem álló Szabó Andor is látszik, bár háttal állt a fényképezőnek. A következő képen Szabó Andor már nem látszik, mert a bennünket követő tömeg addigra oda ért és őt eltakarta. Miként már említettem, rajtam kívül az osztályunkból Lauritz Miklós ismerhető fel és szerintem még a Simó Zoli . Még sokan láthatók és nyilvánvalóan ismerősök által felismerhetők voltak, de én azokat nem ismertem. S ami nagyon érdekes, hogy senki soha akkoriban sem tett említést arról, hogy bárkit a fényképen felismert volna. Talán az lett a szerencsénk, hogy akik felismerhettek volna, azok is ott voltak a csillag Tiszába dobásánál, vagy ifjúkori szolidaritásból hallgattak.

Ez az esemény alaposan megváltoztatta az életünket. Főleg miután elérkezett a továbbtanulási jelentkezések időpontja. Én is kértem jelentkezési lapot, de valahogy mindig halogattam a kitöltést. Egy napon az igazgatói titkárnő keresett az első szünetben és arra utasított, hogy a következő úgynevezett 20 peres nagyszünetben menjek át az igazgatói irodába. Ekkor az osztálytermünk a régi piarista gimnáziumi épület Tisza felé eső szárnyában volt. Csak sejtésem volt, hogy vagy a kiállítási kép ügyében, vagy a továbbtanulás ügyében kell átmennem. Amikor megérkeztem, a titkárnő máris küldött be az igazgatói irodába. Akkor már meg sem lepődtem, hogy Bánfalvi Ferenc igazgató, Kovács Józsefné volt MDP, akkor már MSZMP titkár és egyben igazgatóhelyettes, valamint az osztályfőnök, Darók Miklós, a volt DISZ vezető tanár, akkor már mint az iskolai KISZ vezető tanára fogadtak. Csak a Bánfalvi beszélt, a többiek végig hallgattak és bólogatva egyet értettek.

Az igazgató azzal kezdte, hogy a mondandójára választ sem vár, azzal semmi mást nem tehetek, csak tudomásul veszem. Majd rátért a lényegre: „Az ellenforradalom alatt tanúsított magatartásom miatt, amit még részletezni sem hajlandó, az iskola vezetése, a pártalapszervezet titkára és a KISZ vezetése úgy döntött, hogy alkalmatlan vagyok arra,

hogy a munkáshatalom államában felsőfokú tanulmányokat folytassak. Ezért az a javaslatuk, hogy a továbbtanulási jelentkezési lapot ki se töltsem, mert azt egyikük sem fogja javasolni, de még csak alá sem írni. Végül az igazgató megkérdezte, hogy megértettem-e azt, amit mondott. Igenlő válaszom után próbáltam előhozakodni a sport vonallal, de az sem érdekelte őket. Még hozzátette, hogy örüljek annak, hogy ennyivel megúsztam, mert lehettek volna súlyosabb következményei is a magatartásomnak. Mást nem tehettem, tudomásul vettem. Tisztelettudóan elköszöntem és visszamentem az osztálytermünkbe. Mivel a lelkemre kötötték, hogy a történtekről senkinek sem szólhatok, ehhez tartottam is magam. Tudtam, hogy nagy baj lenne, ha ezek közül bármelyik megszólalna és elmondaná azt, amit tud rólam. Egyedül a Bánáti Janinak mondtam el, hogy miként áll a helyzetem. Amikor elmondtam, csak általánosságban, hogy az 56-os ügyem van, kijelentette, hogy bizony akkor ők sem tehetnek semmit. Ezzel sem tehettem mást, mint tudomásul vettem és kezdtem hanyagolni az edzésekre járást, ők meg azt hanyagolták, hogy bármelyik addigi csapatban szerepeltessenek. Szép lassan a SZEAC-hoz való kötődésemnek vége is lett.

Közeledtünk az érettségihez. Az érettségi tablónk **(80. sz. fénykép)** ott virított a Kárász utca valamelyik üzletének kirakatában. Az tehát már eldőlt, hogy sehol tovább nem tanulhatok. Munka után kellett néznem. Ebben a Budapesten élő nővérem, illetve a sógorom voltak a segítségemre. 1958 tavaszán a Móravárosi Kinizsi ellen volt egy ifjúsági bajnoki mérkőzésünk. Mint még igazolt játékost hívott az edző, mert nem tudtak volna kiállni. A megnyert meccs után beszélgettem egy velem egykorú fiatal focistával, aki a Móravárosi Kinizsi igazolt játékosa volt és a gépipari technikumban állt végzés előtt. Négyszemközt a következőt említette. Az iskolájukban volt valamiféle nemzetőr ügy. A Kálvária téren volt az iskola, közel a nemzetőrség főhadiszállásához. A rendőrség nyomozást kezdett több diáktársa ellen és sokat közülük tanúként hallgatták ki. A kihallgatás után a nyomozók elővettek fényképeket és azt kérdezgették, hogy felismernek-e valakit rajtuk? Meglepődött, amikor az egyik képen, amikor a csillagot a Tiszába dobtuk, engem is felismert. Szerinte a nyomozóknak az volt a legnagyobb problémája, hogy fekete-fehér képek voltak és ezeken nem lehetett megállapítani a diáksapka színét. Már pedig ezek az egyensapkák csak színükben tértek el egymástól, Így nem tudták megállapítani, hogy melyik iskola diákjai között keressék a csillagdobálókat.

Ez a történet nagyon elgondolkodtatott. Ezek szerint még mindig, vagy csak most kezdenek nyomozni utánunk. Ez ellen az egyetlen menekülést abban láttam, ha minél előbb eltűnök Szegedről. Így is történt. Amikor kézhez kaptam a 3,5 átlagú érettségi bizonyítványomat, búcsút vettem Szegedtől. Eleinte nagyon izgatott, hogy vajon mi lesz a sorsa a barátomnak, Szabó Andornak. Az egyedüli munkás származású volt az osztályunkban. Vele aligha tehették meg azt, amit velem megtehettek. Nem is tették. Vele másként bántak el. Az érettségin egyszerűen két tárgyból megbuktatták. Egyedül őt. Később leérettségizett és ősztől már ipari tanuló lett a Szegedi Nyomdában. Meg az anyukája szerint „eggyetemista is", a Marxista-Leninista Esti Egyetem hallgatója.

78. kép

Szécsi Szilveszter

79. kép

Benke László

80. kép

Osztálytabló

A PROLETÁR SORS

Amikor 1958. július végén elindult velem a vonat Szegedről, fogalmam sem volt, hogy miféle sors vár majd rám az elkövetkező életemben. A háború után, főleg azonban az apám halála után, mint ebben az országban a többség, mi is nagyon szegényen éltünk. Értve ez alatt a lakáskörülményeinket, a táplálkozásunkat, öltözködésünket, az egész életkörülményeinket. Amíg élek el nem felejtem, hogy a gimnáziumot az apámtól örökölt ruhákban, cipőkben, stb. jártam végig, amelyek nem voltak kifejezetten rám szabva. Az érettségire – főleg a ballagásra – a diáktársaim nagyobb része vadonatúj csináltatott öltönyben jelent meg az akkori legújabb divat szerint. Nekem az anyám az 1956-os nyugati adományokból szerzett egy sötét öltönyt egy századelői szabász munkájának nyomán elkészítve. Úgy néztem ki, mintha jelmezbálba jöttem volna. Kellett volna egy fekete cipő is. De nekem nem volt csak egy barna, teljesen széttaposott, elkopott talppal. Ezt a cipőt befestette a suszterral feketére és csináltatott rá hófehér gumitalpat. Azt sem tudtam, hogy hová rejtőzzek a sok ünnepelt és elegánsan öltözködő ünneplő szeme elől. A diák életének egyik legboldogabb napja annakidején a ballagás, az iskolától való elbúcsúzás volt. Én az öltözékemtől igyekeztem megszabadulni. Ahogy hazaértem levetettem és soha többé az életbe fel nem vettem, sem az öltönyt, sem azt a borzalmas cipőt.

Ültem a vonaton és a személyvonat segítségével vánszorogtam életem következő állomása, Ormosbánya felé. Az ottani külszíni szénfejtésen lettem az alvállalkozó, a Betonútépítő Vállalat betanításra készülő kotrógép – exkavátor – kezelője. Az elszállásolásunk sajátos munkásszállásokon történt, jelen esetben a bányászok által mindenféle szerszámos tárolóiból, pincéiből, stb. kialakított helyiségekben. Első lakhelyem egy ilyen lepusztult és másra már nem nagyon használható épület egyetlen helyisége volt, benne két szalmazsákos vasággyal, egy ülőkével – mifelénk hokedlivel - és rajta egy alumínium mosdótállal és ugyancsak alumínium vizeskannával. Ennyi volt, semmi más. Ketten laktuk ezt egy dömpervezetővel. Kerestünk 1100-1200 forintot havonta. Az időnkénti órabér emelések 20-25 fillért jelentettek. Még szerencse, hogy a szállást a vállalat fizette.

Más volt a helyzet az őslakossággal. A bányászok majdnem mind új családi házakban laktak, jó fizetésért dolgoztak és különféle kedvezményekben részesültek és ehhez képest még a fészert is kiadták munkásszállónak. A lepusztuló félben levő alföldi környezetből átcsöppenni az akkori borsodi gazdagságba a meglepetés erejével hatott. Vajon gondolt-e valaki arra, hogy bő fél évszázad után akkorát változik majd a helyzet, mint amekkorát változott. Számított-e valaki arra, hogy a vas és acél országból, Rákosi elvtárs álmai álmából, egymásba érő rozsdaövezetek sora válik.

Néhány hétig a kotrógéppel Szuha-Kállón is dolgoztunk. Volt ott egy nagy színházteremmel is ellátott akkora kultúrháza a helyi bányának, amilyent vidéki viszonylatban én még nem láttam. Meg olyan üresen tátongót sem. Nem volt ez véletlen, hiszen Szuha-Kálló az 1950-es évek nagy vízbetörésének, bányaszerencsétlenségének a helyszíne volt, amelyről még filmet is csináltak Esténként azonban a. kocsma bezzeg hangos volt! A cimbalmos helyett egy vén cigány hegedült, igaz csak három húr volt a hangszerén. Nem lehetett eldönteni, hogy melyik a piásabb. A muzsikusféle, vagy az, akinek muzsikált? A „kultúrba" leginkább az asszonyságok mentek el esténként a nagyobbacska lánnyal, meg a gyerökkel. Filmet néztek. A nagyobb fiú, főleg ha kijárta az iskolát, rendszerint az apjával tartott, szokni az új kocsmai környezetet. Kellett az utánpótlás a piálós társadalomnak is. A bányász mindenhol összetartott, a műszakban, a sihtába is, ahogy

mondták, meg a szórakozásba is. Náluk a melóban egymás kezében volt az életük. S ezt halál komolyan vették. Nem emlékszem, hogy előfordult volna keveredés pl. a kocsmában. Magamfajta melós – ahogy mondták: a paraszt – nem keveredhetett nyilvánosan egy társaságba bányásszal. Oda nem állhattam volna kezemben a korsó sörömmel egy bányász társaságba, hogy ismerkedjek, beszélgessek. Ha rendeltem volna egy kört bármiből, meg nem itták volna, legfeljebb beleköptek.

Nemsokára áthelyeztek bennünket Tatabányára egy kőfejtőbe. Hatalmas Sauer tehergépkocsik fuvarozták tőlünk a követ az akkor épülő M-7 autópálya alapjába. Az első magyar autópálya szakasz Budapest és Siófok között készült, de csak oda. Visszafelé még nem. Olyan is lett, mint az első szokott lenni. Abból az autópályából alig hiszem, hogy ha valami kilopható volt, azt ne lopták volna ki. A sötétség leple alatt mentek a fuvarok a Balatonra, megadott címre cementtel, sóderral, betonelemekkel, zsaluanyaggal, stb. A kotrógépesnek nem jutott semmi. A sofőrnek már valami kis alamizsnával betömték a száját, ez volt a „felejtőpénz". Ettől a pénztől ment ki az emlékezetéből az, hogy a Balaton környékén melyik településen, mikor járt és mit vitt oda. A raktárosnak külön szájzára volt, hiszen éppen ő is építkezett. Örültünk, amikor véget ért a tatabányai küldetés.

Volt ez alatt a vidéki „messzimunka" alatt egy igen érdekes tapasztalatom. A melósok, de főleg a gépkocsivezetők, dömperesek között igen nagy volt a börtönviseltek aránya. Ami még ezen belül érdekes volt, hogy ezek két csoportba voltak sorolhatók. Voltak az idősebbek, ahogy mondták „rákosista elítéltek" és a fiatalabbak, a „kádárista elítéltek". Az előbbiek 1940-es évek végén, vagy az 1950-es évek elején kerültek mint „osztályellenségek" börtönbe vagy internáló táborba, míg az utóbbiak voltak az „ötvenhatosok". Kulturális területen, beleértve az iskolázottságot is, a prímet az öregebbek vitték . Ők voltak a „deklasszált elemek", akiknek könyörületből a jogosítványukat meghagyták, ha minden mást már elvettek tőlük, hogy a családjukat legalább szűkösen eltartsák. Na meg szükségük is volt a gépkocsivezetőkre. Az „ötvenhatosok" önmagukban is két csoportba voltak sorolhatók. Az egyikbe tartoztak az igaz melósok, szakmunkások, minimum gépkocsivezetők, a másikba az alig iskolázott segédmunkások, kubikusok. Ezeken kívül voltunk mi „álötvenhatosok", akik csak a szerencséknek köszönhettük, hogy a „messzimunka" előtt nem jártuk meg a börtönt vagy a „közbiztonsági őrizetet végrehajtó tárbort" , vagy ahogy még ez utóbbit nevezték, az „internátust". Az egészen biztos, hogy a „messzimunkások" jelentős többsége politikai, esetleg származási okok miatt került oda ahova került.

1959-ben a vállalat központi gépjavító üzeme – Budapest Jász utca végén – állományába helyeztek gépszerelőnek, később hegesztő vizsgával is rendelkező , edző-hőkezelő szakmunkásnak. Ez már egy hamisítatlan angyalföldi üzem volt. Itt aztán megismerhetők voltak a „messzimunkásoktól" a régi értelemben vett „munkásarisztokráciáig" mindenki. Ezek nagyrésze munkásszállón lakott, magamat is beleértve, a melós elit pedig többnyire már saját lakásban, sőt házban. Átjárás akkor volt a két réteg között, ha valaki hátat fordított a munkásszálló által biztosított életformának és első fokon az albérlet útján közelített a másik kategória felé. Az én esetemben ez 1960 körül következett be. Addig s előbb a Révay utcai munkásszállón, a „lepratelepen" laktam, onnan költöztem át a Pillangó utcai új munkásszállóra **(81. sz. fénykép)**. A honvédségtől történt leszerelésem után következett az újabb minőségi változás, amikor a rózsadombi albérletbe költöztem.

Megismerve a nézeteimet jobban barátkozni kezdtek velem. Az egyik raktárvezetőről kiderült idővel, hogy 1957-ban került az üzembe. Az előző helyén a munkástanács elnöke volt, amely miatt 1957-ben elbocsájtották. Nagyobb baja azért nem lett, mert a párttitkárt megvédte a megveréstől. Kálmán Jóska nevű nagyon értelmes hegesztő csak jól megkésve árulta el, hogy ott az üzemben 1956-ban, a forradalom alatt ő volt a munkástanács elnöke és megakadályozta, hogy a kiváló szakembereket elküldjék a vállalattól a forrada-

lom alatt, csak azért mert tagjai voltak az MDP-nek. Szerencséje volt, mert ezek között néhány zsidó ember is volt, akik a megtorlás során ügyeltek arra, nehogy bántódása legyen és így az alacsonyabb munkakörbe kerüléssel jó tíz évre hegesztő munkakörbe foglalkoztatták. Az 1970-es évek végén már ő volt az üzem irodavezetője. Az 1960-as évek végére már igen vegyes társaság alakult ki az üzemben, hiszen többekről kitudódott, hogy a korábbi munkahelyén munkástanács tag, netén elnök volt, esetleg üzemi nemzetőrparancsnok, köztük jó néhány korábbi csendőr is. Hegedűs bácsi a kitűnő lakatos korábban tanító volt és politikai okból lett belőle melós. Beszélgetésünk során kiderült rólam, hogy szegedi Bálint vagyok, s neki is volt a Szegedi Tanítóképzőben egy évfolyamtársa, aki Bálint Géza volt. Nagy volt az öröm, amikor kiderült, hogy az meg az én apám volt. Kemény reakciós társaság jött össze az üzemben, leginkább talán azért, mert az egyik hozta a másikat. Nem beszélve a raktárban, rajztárban, stb. dolgozó egykori papokról és szerzetesekről. Ezek, meg még a régivágású üzemvezető, Papp Imre gépészmérnök jóvoltából kerültek oda és elévülhetetlen érdemük volt abban, hogy szépszóval megakadályozták a valódi kommunisták és 1953 körül kiszuperált volt ávosok forradalom alatti tettleges bántalmazását.

1957 áprilisában volt a KISZ zászlóbontása és az üzemben, egy angyalföldi munkahelyen 1959-ben még nem létezett alapszervezet. Így aztán KISZ mozgalmi életről beszélni sem lehetett. Már egyre szilárdabb a proletárnak hazudott kommunisták hatalma, már túl voltunk az 1957 május elsején, lassan lecsengőben a megtorlás java és van egy angyalföldi üzem, több mint 500 dolgozóval, ahol nem létezik s így nem is működik a KISZ. Azonnal küldtek egy KISZ szervezőt a kerületi pártbizottságról, bizonyos Kresz Ferencet, ha már helyben nem volt, aki ezt a súlyos politikai problémát megoldja. Amikor jelentkezett az üzemvezetőnél a kerülti pártbizottság kiküldöttje, Tiffinger Lajosnak az első kérdése az volt, hogy milyen beosztást gondolna magának. Az ifjú válasza szerint olyant, ahol gyakran találkozhat a fiatalokkal. Na, jó, de mihez ért? – kérdi Lajos bácsi. A válasz az, hogy semmihez, vagyis hát a KISZ szervezéséhez. Rendben van, az udvarsepregetés lesz a dolga, ott aztán találkozhat a jövő-menő fiatalokkal. Az ifjú csalódott, valami irodista szeretett volna lenni, de ahhoz meg nem ért. Marad tehát az udvarsepregetés. Javára legyen mondva a sok suttyó vidéki gyerekből megszervezte a KISZ-t. Később ki is nevezték, vagy megválasztatták a nagyvállalati KISZ-bizottság titkárának, majd a rendszerváltozás hajnalán mint „ejtőernyőst" reptették az iparági munkásszálló igazgatói székébe.

Tiffinger Lajos sem maradt sokáig az üzemvezetői pozícióban. Nem volt elég haladó gondolkodású. Leváltották s egy időre eldugták büntetésből valami jelentéktelen beosztásba. A helyére haladó gondolkodású, kommunista elkötelezettségű elvtárs került, kis hibával. Ágoston Sándor a hírek szerint valamelyik budapesti kerület rendőrkapitánya volt, de a forradalmi – szerinte „ellenforradalmi" - napok alatt nem tanúsított kellő elvi szilárdságot. Ez volt a kis hiba. Büntetésből üzemvezető lett belőle egy politikailag eléggé fertőzött angyalföldi üzemben. Hogy ne legyen nagyon egyedül, segítő társat, helyettest is kapott egy az alkoholizmusa miatt kiszuperált volt demokratikus katonatiszt személyében. Szép párost alkottak. A szakmához egyik sem értett. Néhány kiemelt kommunista káderen kívül mindenkivel úgy bántak, mintha valami megátalkodott ellenforradalmárok lettek volna. Amikor országosan kezdetét vette a politikailag nem oda való munkatársaknak az üzemekből való eltávolítása, az új főnök elvtárs letarolta a szakembergárdát. Kérdezték is tőle, hogy akkor „ki fog itt dolgozni?" 1960 nyarán velem is bepróbálkozott. Csúnyán pofára esett. Én ugyanis akkor már védett személy voltam. Be voltam sorozva novemberi katonai behívásra és az ilyeneket fél évvel a behívás előtt már nem lehetett elbocsájtani, sőt a leszerelés után legalább fél évre a korábbi beosztásába vissza is kellett venni.

A Központi Gépjavító üzemben vezető tehát egy volt rendőr alezredes, aki levezényelte a megtorlást, holott maga is a megtorlás áldozata lett. Különböző beosztásokban

volt néhány olyan volt államvédelmi tiszt, a képességeik miatt jelentéktelen pozícióban – pl. raktári segédmunkás -, akik néhány héten beül informálták Ágoston elvtársat arról, hogy ki kicsoda az üzemben, akikkel aztán el is bántak rendesen. Leggyakrabban elbocsájtották őket és mehettek új munkahelyet keresni magukkal. Ahogy a melósok kiálltak Ágoston elvtárs és helyettese ellen, az példaétékű volt abban a nehéz időben. Volt egy kiváló szerelő az egyik műhelyben, aki 1956-ban leszerelte az üzem tetejéről a vörös csillagot. Amikor mondták, hogy dobja le, nem dobta, hanem szépen a létrán lehozta, megtörölgette és odaadta a párttitkárnak. Amikor az üzemvezető szerint elérkezett az ideje ez a szerelő is megkapta a felmondását, miközben egy beteg feleség és három apró gyerek várta haza. A hír hallatán a melósok, több százan gyülekezni kezdtek az üzem udvarán az központi irodaépület előtt. Mindenkinek a kezében valami szerszám volt, vagy egy kalapács, vagy egy villáskulcs, amivel éppen dolgozott. Beüzentek az üzemvezetőért, hogy beszélni akarnak vele. Kijött nagymellénnyel a volt rendőrparancsnok. Közölték vele, hogy a tintanyalóival írassa össze mindazok nevét, akik ott vannak és kezdjék kiállítani a felmondó leveleket, mert ők holnap már csak azért jönnek be, hogy leszámoljanak. Ezt követően a lépcső aljára valamennyien lerakták a náluk levő szerszámot, az üzemvezető elvtárs pedig dolgoztasson akivel akar. Erre az üzemvezető ordítozni kezdett, hogy hívja a karhatalmat, meg a rendőrséget. A válasz az volt, hogy ha maga telefonál, akkor mi is azt tesszük, de mi Kádár elvtársat fogjuk hívni. Az majd megért bennünket, mert legalább melós volt, nem egy szarjancsi bukott rendőr. Az üzemvezető beviharzott az irodájába és utána tántorgott a mindig részeg helyettese. Rövid tanakodás után rájött az üzemvezető, hogy egyszer rendőrparancsnokként már megbukott, most üzemvezetőként is megbukhat. Nem biztos, hogy az elvtársaktól kap még egy esélyt. Kiküldte a helyettesét, hogy az elbocsájtott gépszerelő felmondó papírját kérje el és ott a tömeg előtt látványosan tépje szét. Így is történt.

Nehéz volt abban az időben a melós sors, az állítólagos munkásosztály hatalomgyakorlása idején. Kaptak évenként 20-25 fillér órabér emelést, ha jól dolgoztak. A vállalati büfében a kenyér, a szalonna és a kannástej volt a legkelendőbb élelmiszer, mert ez volt a legolcsóbb. Ha nem a saját szememmel látom, nem hiszem el. Az egyik vidékről bejáró és hétközben munkásszállón lakó betanított szerelő az ebédidőt jelző kolomp hangjára elővett táskájából egy darab kenyeret és a bicsakjával megkente piros gépzsírral és jóízűen, kiéhezve elfogyasztotta. Kérdeztem: nem fél, hogy valami baja lesz tőle? Egy vállrándítással válaszolt.

Munka után mosdás. Itt is kétfajta ember volt. Az egyik tetőtől talpig megmosdott a zuhany alatt, a másik csak a mosdókagylónál csinált valami macskamosdás félét. Utána két felé vitt az útjuk. Az egyik ment a kocsmába, rendszerint a Béke úton levő „Nagycsöcsű" nevet valamikor egy pénztárosnője alapján kiérdemelt italboltba, a másik fele egyenesen haza. Amikor pedig elérkezett a hétvége a fizetéssel, vagy annak maradékával elindult az éjszakai munkásvonattal haza. Hogy ezeken a régi személyvagonokból álló, nyitott peronú, alig-alig világított szerelvényeken milyen állapotok uralkodtak, azt leírni szinte lehetetlen. Mocsok, okádék szag, vizeletszag átláthatatlan cigarettafüst, a földön is heverő öntudatlan részegek stb. De ugyanez volt visszafelé is. A munkásvonatok mindig személyvonatok voltak, mert csak annak az árát fizette ki a vállalat. Ez azt jelentette, hogy minden állomáson és megállóhelyen megállt. Ha Szegedről este kb. 10 óra körül elindultam, akkor budapesti, miskolci, sajószentpéteri átszállásokkal jó, ha másnap estére Ormosbányára érkeztem.

Budapesten azonban már egy egészen más munkásosztályba csöppentem és ez a munkásosztály az értelmiségi származásom ellenére beszippantott magába. Apámtól már-már egészségtelen igazságérzetet örököltem. Volt belőle bajom elég. Ez most még fokozódott. Azt láttam magam előtt, hogy szinte példaképnek tekintett szakibácsik kitartottak az igaz-

ságuk mellett bármiféle vezetői pozícióba felkapaszkodott macskajancsiról volt is szó. Lehetett művezető, vagy főművezető, de akár üzemmérnök, vagy maga az üzemvezető, ha valamilyen szakmai kérdésben neki volt igaza, nem hátrált meg a hatalom előtt, hanem a pofájába mondta a górénak a véleményét. A két év katonaság persze változtatott rajtam, de hamar rendes kerékvágásba kerültek az ügyek és visszanyertem korábbi becsületemet, tekintélyemet. S akiket gyűlölni kellett, azokat képtelen voltam gyűlölni. Általában sem voltam egy gyűlölködő fajta. Sokan nem nézték jó szemmel, hogy nem csak szakinak, hanem már-már idősebb barátnak tekintettem egy gépszerelőt és egy autogén vágót, pedig mindkettő a háború előtt és alatt csendőr tiszthelyettes volt és egészen kiváló munkaerő mindkettő. Meg ott volt Lujzika, aki valamikor apáca volt. Amikor a kommunisták szétkergették az apácarendeket, átképzős esztergályos lett. Olyan precízen és pontosan senki sem tudott a megfelelő méretre dugattyúgyűrűket esztergálni mint ő. A hibbant rendőr őt is el akarta távolítani az üzemből, mert ki nem állhatta a klerikális reakciót. Még szerencse, hogy előtte az ötletet megbeszélte a művezetővel, aki akkor történetesen az MSZMP alapszervezet titkára is volt. A titkár elvtárs kijelentette: „elbocsájtani elbocsájthatja, de akkor helyettem is keressen egy művezetőt a forgácsoló üzem vezetésére. Én ugyanis a Lujzikát nem tudom pótolni senkivel, de ha maga beáll helyette esztergálni, azt megnézem. Kedves üzemvezető szaktárs, volna egy javaslatom. Mivel már nincs ellenforradalmi helyzet vegyen már vissza az osztályharc sebességéből és ne keressen ott is ellenséget, ahol nincs, meg ne csináljon bajt, ha nagyon nem muszáj." Végül Lujzika, a volt apáca, pártitkári segédlettel maradt.

Akkor már nem volt ellenforradalmi helyzet. Kádár már meghirdette, hogy „aki nincs ellenünk, az velünk van." Már a szocializmus alapjainak lerakosgatása mellett alakítgatták azt a társadalmi formációt, melyet később „a legvidámabb barakknak", neveztek, melyben, igaz, hogy lassan kölcsönkéregetésből, de kavargattuk a „gulyáskommunizmust". Az óvatosság azonban nem ártott. Volt az irodaépületben egy olyan helyiség, mely vasráccsal is zárható volt. Ez volt a pénztár. Minden évben volt néhány nap, amikor a szállítómunkások a rendészet irányításával az üzemben található összes írógépet ebbe az irodába éjszakára bezárták, nehogy valakinek munkaidő után, vagy előtt valamiféle röpcédulákat legyen kedve gépelgetni. Kiemelt nap volt ebben a tekintetben az október 23.-a. illetve néhány azt megelőző nap.

Vigyázni kellett, mert megveszekedett egy melós társaság dolgozott ebben az üzemben. Már a rákosista rendszerben is, amikor pedig még nagyobb volt a rend az országban is. Megesett egy órabéremelési nap után, hogy valaki, aki kevésnek találta amit kapott, reggel, amikor még senki sem látta, kis csomagot akasztott a párttitkári iroda kilincslére. Megörült a titkár elvtárs, mert azt hitte télidő lévén, hogy valaki disznótoros kostolóval lepte meg. Már a tapintásról is erre gondolt. Bontja ki a csomagot, hát nem azt tapogatta, amire gondolt. Gondosan becsomagolt emberi ürülék volt a csomagban, hálaként az előző napi órabéremelésért. Huják Ede bácsi a gondok elővezette a Talpas névre hallgató hatalmas németjuhász őrkutyát és fölsorakoztatta a gyanúsított embereket. Vinné a Talpast a csomaghoz szagminta vételre, de az már messziről is fintorok. Húzza a gondnok a pórázt, ám a hatalmas állat nem enged. Végül meg kellett állapítani, hogy ilyen munkára ez a jóval ötven kiló feletti őrző-védő alkalmatlan.

Évtizedek múltával rá kellett jönnöm, hogy amit megtanultam a bő tíz év alatt a lakatos, a hegesztő, gépkezelő és szerelő, a vízvezeték szerelő, a villanyszerelő, stb. szakmáról, azt mind az angyalföldi melósoktól, a proletároktól tanultam meg, akiket ma városi ficsúrok, meg már nem is olyan nagyon ficsúrok, sőt elismert véleményformáló úriemberek előszeretettel leproliznak, pocskondiáznak, mocskolnak. Tudom, hogy ezzel az álláspontommal azonosulok a prolikkal, de ilyenek hallatán ökölbe szorul a kezem és arra gondolok, amit a sok hülye komcsitól tanultunk: „munkásököl vasököl, oda csap ahova

köll". Ennek a mondatnak abban van a legnagyobb hiányossága, hogy nem ad választ arra, hogy „hol van ma már munkásököl"?

Valamikor az 1960-as években öntudatos melósnak képzeltem magam, de hol van az már. Annakidején hajnalok hajnalán keltünk a munkásszállón. A legelső villamosok lépcsőjén kapaszkodva utaztunk Angyalföldre. A sinek melletti havat végig a lábunk kotorta el a következő járat előtt. Beérkezve az üzembe a lábszagtól bűzlő öltözőben próbáltunk egy kis életet dörzsölni a félig lefagott lábainkba. Ha szabadban kellett szerelni olyan hideg volt, hogy a 46-os villáskulcs szinte hozzáfagyott a kezünkhöz, és nem tudtuk letenni. Mindezt 4.- vagy 4.50.- forintos órabérért. Később megismerhettem az ellenkezőjét, amikor a 850 C fokos edzőkemence mellett kellett dolgozni, és ha kimentem a nyári kánikulába a hatalmas hőfokkülönbség miatt még egy melóskabátot legalább fel kellett venni. Mindez része volt a prolisorsnak, amelyet mostanában nyálasszájú ifjak és idősebb változataik lesajnálóan emlegetnek.

Egyszer meglátogatott a műhelyemben, ahol egyedül dolgoztam, egy gépésztechnikus. Beszélgetni kezdtünk s kiderült, hogy orvosnak készült, de származása miatt esélye sem volt bejutni az orvosegyetemre. A gépészmérnökin is csak két éven át tűrték meg, harmadik évre ugyancsak az osztályidegensége miatt azt megengedték neki, hogy gépésztechnikusként befejezze az iskoláit. Visszakérdezett, hogy én talán mindig edző-hőkezelő szakmunkásnak készültem? Válaszom az volt, hogy nem. Újabb kérdésére mondanom kellett, hogy mi akartam lenni. Mivel apám gyerekkoromban kinevelte belőlem a hazudozást, megmondtam, ugyan kissé szégyenkezve az igazat. Bevallottam, hogy én bizony detektívnek készültem, bűnügyi nyomozónak. Nem nevetett ki, csak rámcsodálkozott: akkor miért nem lett az? Erre nem tudtam válaszolni. Felajánlotta, hogy az apósa szomszédjától, a Budapesti Rendőrfőkapitányság személyzeti osztályának vezetőjétől megkérdezi a felvételi feltételeket. Egy hét múlva jött a hírrel. Van bő egy fél évem, mert a felvételi határidő a harminc év. Kötelező iskolai végzettség a középiskolai érettségi. Kiváló egészségi állapot és politikailag feddhetetlen múlt és ugyanilyen családi környezet. valamint a sorkatonai szolgálat letöltése, és az MSZMP tagság, fiatalabbak esetében a KISZ tagság. Erősen gondolkodóba estem. Ha elkezdenek az ügyemben nyomozni, ha csak egy reakciót felderítenek a sok közül, már el van vetve a felvételem. Ha kiderül, hogy milyen vallásos családban nevelkedtem, és mennyit ministráltam szintén szerte foszlanak az álmok. Végül itt van párttagság meg a KISZ tagság. KISZ tag soha nem voltam, most közel harminc évesen lépjek be? A párttagság még keményebb dió. Az egész családunkban nem volt párttag, most én lépjek be?

Végül úgy döntöttem, hogy most vagy soha, hiszen nem nagyon maradt már időm. Talán hét hónap volt hátra az életkori korlátig, amikor postára adtam a jelentkezési kérelmet, felvételt a rendőrség bűnügyi szakterületére. Hónapokon át ellenőriztek és ebből arra következtettem, hogy biztos rá találnak valamire, ami miatt elutasítják a kérelmemet. De nem bukkantak rá semmi kizáró okra és a felvételt nyertem rendőr alhadnagyként a Belügyminisztérium Budapesti Rendőrfőkapitányág állományába. Ezt nem akartam elhinni. A hátamon cipelt kisebb nagyobb képzeletbeli nehezékekkel besétáltam a Belügyminisztériumba, ami addig szinte elképzelhetetlen volt. Hívő ember lévén én csak az isteni gondviselésnek tulajdoníthattam a történteket. Mintha a világot kormányzó Mindenható valamiért azt akarta volna, hogy belőlem az legyen, ami lettem.

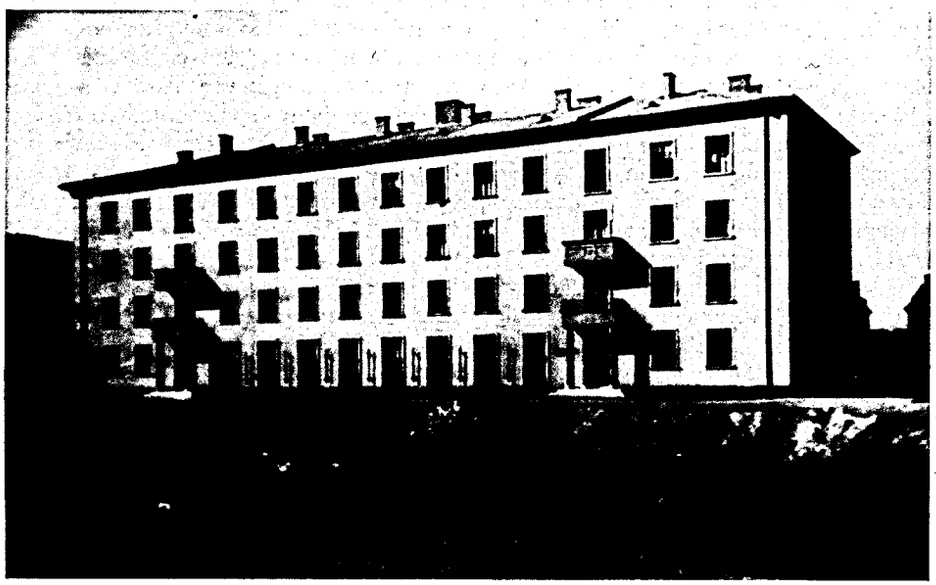

81. kép

Munkásszálló a Pillangó utcában

PÁLYAMÓDOSÍTÁS

Ezzel a pályamódosítással a proletár, melós életem véget ért. Elkezdődött egy teljesen új élet, a korábbitól nagyon eltérő környezetben. A belügyi személyzeti munkarend szeszélye szerint, mint angyalföldi melós kiváló kádernek számítottam. Ne felejtsük, hogy Angyalföld Kádár elvtárs kedvenc kerülete volt. Talán ezért is maradt el az alaposabb megkapírgálásom, főleg a rokonságom vizsgálata, feltérképezése. Vagy valami ostoba fajankóra bízták, aki leragadt annál, hogy apám az inasokat tanította, az egyik nagybátyám éjjeliőr volt, a másik rakodómunkás a TEFU-nál, utóbbi felesége akkor már orosz tanár. Nagyapám szeged-rókusi asztalos, majd vasutas és sorolhatnám tovább az addigra már lecsúszott egzisztenciákat. Én magam éretlen harmadikos gimnazista 1956-ban. Jó kádernek számíthattam, a látszat legalább is ez volt, ezért úgy döntöttek, hogy egy megüresedett helyet velem töltenek ben a BM Budapesti Rendőrfőkapitányság Politikai Osztály III/II (kémelhárító) alosztályán. Itt aztán vigyáznom kellett minden szavamra. Az angyalföldi melós és más kommunisták elbújhattak az ottaniak mögött. Az állomány legnagobb része még mindig az 1956 előtti volt államvédelmi állomány tagjaiból tevődött össze. A legelső követelmény ekkor még mindig az ellenség, akár az osztályellenség mélységes gyűlölete volt. Többször hallottam már addig, említettem is korábban, hogy internáló táborokban, börtönökben a személyzet helyiségeiben ki volt írva, hogy „ne csak őrizd, gyűlöld is!" Hát ez itt biztosan igaz volt felszólító felirat nélkül is. Kémelhárító lettem és az első szakmai referádán az általam elmondottak lenyűgözték az alosztályvezetőt is és a kivételesen jelen levő párttitkárt is. Utóbbi azért megjegyezte, hogy előadásomból nem elég élesen érezte ki a célszemély gyűlöletét. Az én ostoba válaszom erre az volt, hogy miért gyűlölném? Az ő dolga az, hogy kémkedjen, az enyém meg az, hogy ezt megakadályozzam. Na, ezzel jó időre betettem a kaput magam mögött. Hiába haltak meg néhány éven belül mind a ketten, addigra már a véleményüket tovább adták az utódjaiknak, meg különben is a minősítésemben bekerült és így a személyzeti anyagomba is. Ezért aztán az indulásom nem volt valami szerencsés. A csoport, ahova kerültem úgynevezett szűrő-kutató munkát végzett azok körében, akik valamelyik amnesztia rendelet következtében tértek vissza a disszidálásból a világ bámely országából, és a fővárosban telepedtek le. Volt egy ötödik emeleti udvari kis iroda a plafonig bepolcozva és országként oda voltak lerakva a hazatértek anyagai, legfőképpen a kihallgatási jegyzőkönyveik. Ezekben az itthonról történt elindulástól a hazaérkezésig minden lényeges körülmény, a kapcsolatok, fontosabb események mind rögzítve lettek. Ha volt egy kis időnk ezeket olvasgattuk és nagyon alapos ismeretekre tettünk szert a meghallgatott forradalmi szerepvállalásáról, a kiszökés körülményeiről, a különféle táborokban történő elhelyezésekről, azottani titkosszolgálati kihallgatásokról és kihallgatókról, tolmácsokról, ezek módszereiről, különösebb érdeklődési körükről. Kiemelt szerepet kapott a disszidens társak kinti sorsának alakulása, a velük való különleges bánásmód, kinti feltűnő viselkedés, indokolatlan anyagi jólét, stb.

Én, aki az 1956-os forradalmi eseményekben az önéletrajzi és egyéb adatok szerint nem vettem részt, azokról nem is sokat tudtam, kivéve, amit átéltem, de ezekből a tanulmányozott jegyzőkönyvekből sokat megismerhettem.

Némileg feledtette a korábbi referádán tett ballépésem az, hogy még egészen fiatal tisztként – hadnagy voltam – amikor sikeresen realizáltam egy bizalmas nyomozást kémgyanú ügyében. Ez elindította a szakmai megbecsültségem irányát felfelé. S ha most visszagondolok, a későbbi célszemélyeim, vagy gyanús kapcsolataik között soha nem

volt egyetlen 1956-os forradalmár sem. Ennek elsődleges oka az lehetett, hogy akik 1956-ban tevőlegesen részt vettek a forradalmi eseményekben, azok ekkor még, vagy már nem kerülhettek olyan pozíciókba, hogy hatékony ellenéges kémtevékenységet folytathattak volna. Volt egy kategória, amely mint forradalmár a bukás után illegálisan elhagyta az országot és amelyből történtek ellenséges titkosszolgálatok által beszervezések és hazaküldések. Ezeknek a színvonala azonban olyan minősíthetetlenül alacsony volt, hogy a hazatérésük után egy-két éven belül, ha nem még hamarabb, lebuktak és az ügyük így vagy úgy de végérvényesen lezárult. Pályám kezdetén kb. két évig, az 1971. nyarán végrehajtott átszervezésig tehát az úgynevezett amnesztiás vonalon dolgoztam , de egyetlen valamirevaló kémügy nem került a látókörünkbe és ez is lehetett az oka, hogy ez a kémelhárítási vonal sokat vesztett a jelentőségéből az említett strukturális átalakítás kapcsán. Az ottani létszámcsökkentés következtében kerültem a kémelhárítás népgazdaságvédelmi területére és ott sikerült nagyon hamar az említett eredményes ügyet produkálnom.

Volt azonban haszna, nem is jelentéktelen, ennek a kb. két éves amnesztiás vonalon végzett tevékenységnek. Az ezen a vonalon végzett operatív munkát lényegben mi zártuk le, ami utánunk történt, az már nem nagyon volt más, mint némi adminisztrációs cselekmények, leginkább a nyilvántartásba vételek.

A környezetemben ekkor 1956 forradalma által érintve az idősebb operatív tisztek voltak, akik mint államvédelmisek a legvégsőkig kiálltak, tényleg az életüket is kockáztatva a munkáshatalomnak álcázott kommunista diktatúra fenntartása érdekében. Nem véletlen, hogy a forradalom alatt az első olyan múltbeli szervezet volt, amely megszüntetésre került. Mivel a gyalázatos múlt még a hatalomba visszatért kommunisták számára is tarthatatlan volt az újjáalakuló szervezet nevét is megváltoztatták és a BM Politikai Nyomozó Főosztály nevet kapta és a belügyminisztérium keretein belül működött. 1957-ben még kiosztották a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem kitüntetést **(82. sz. fénykép)** annak, aki kiérdemelte vagy kiügyeskedte magának. Az 1962-es átszervezés során megszabadultak azoktól a volt államvédelmi beosztottaktól – és vezetőktől – akik részt vettek az 1956 előtti törvénysértő ügyekben. Törvénysértőnek ekkor azokat az ügyeket tartották, amelyeket a rákosista korszakban a kommunisták ellen hajtottak végre, a többit nem. 1971-ben volt egy új s nagy szervezeti változtatás, amikor bizony a volt államvédelmi tisztek legnagyobb része nyugállományba vonulhatott, akár 48 éves korában is. Ezt követően már alig-alig maradt olyan állambiztonsági tiszt, aki államvédelmisként az 1956-os forradalomban – szerintük „ellenforradalomban" - érintett lett volt.

Azt mindenképpen meg kell állapítani, hogy 1956-ban a forradalom alatt szinte minden fegyveres erő és testület előbb-utóbb átállt a forradalmi mozgalom oldalára. Egyedül az államvédelmi szolgálat volt az, amelyik a végsőkig kitartott a rákosista kommunisták hatalmának védelmében. Nekik más lehetőségük nem volt, csak előre menekülhettek. S amikor aztán összeomlott a rendszer, győzött a forradalom, mindenki úgy mentette az életét, ahogy tudta. Akik a környezetemben voltak, többnyire fővárosi börtönökben biztonsági őrizetbe kerültek. Mások budapesti vagy vidéki rokonaiknál bujkáltak, volt, aki a szovjet csapatoknál talált menedéket, hogy aztán, mint „muszkavezetők" térjenek visszsza november 4.-én. A fővárosban is voltak, akik a közeli Csehszlovákiába menekültek. Mindenesetre egy életre emlék maradt életükben a néhány győzedelmes forradalmi nap, amikor kollegáik, elvtársaik fejjel lefelé logó holttesteit a körúti, vagy a Köztársaságtér fáin himbálta az őszi szél. Mégis elég ritkán hozakodtak elő, főleg évtizedek múltával az 1956-os őszi napokkal. Az 1971-es átszervezés után pedig már annyi fiatal ember került be az állományba, akik közül néhányan azt sem nagyon tudták, hogy mi is történt 1956 október végén s november elején. Azt tudták, hogy akkor kitüntetéseket, jutalmakat osztogatnak és vannak bizonyos helyeken, pl. az Új Köztemető 301-es parcellájánál, bizonyos biztosítási feladataik. Különösen annak arányában vesztett jelentőségéből 1956 október

23.-a, ahogy cserélődött le fiatalabbakra az állambiztonsági állomány vezető garnitúrája. Akiknek már nem voltak személyes élményeik, kevesebbet fordítottak a számukra eléggé tragikus napokra való emlékezésre.

Magam túl fiatal voltam 1956-ban, túl jelentéktelen szereplő és a megtorlás szele sem csapott meg, ezért az én emlékezetemben is egyre halványult a régen még dicsőséges napok emléke. Így érkeztünk meg szépen lassan 1990-hez, amelynek tavaszán beköszöntött a békés rendszerváltoztatás. Eszembe jutott a régi tétel: „amikor a diktatúra gyakorlóinak már nincs erejük erőnek erejével fenntartani a hatalmukat". Igen ám, de mi volt a másik oldallal? Azok bizony nem éltek olyan kőkemény elnyomatásban, amit már képtelenek lettek volna tovább elviselni." Mi történt akkor? Hát „tetszettek volna forradalmat csinálni!" Így a tömegek azt érezték, hogy történt ugyan valamiféle kormányváltozás, de az aligha ért fel egy valódi rendszerváltozással. Sokak szerint az addig építgetett szocialistaként emlegetett társadalmi gazdasági formáció hosszútávon életképtelennek bizonyult és egyszer csak önmagától összeomlott. Ehhez meg nem kellettek valódi rendszerváltók. Nem is voltak, csak a folyamatnak ilyen olyan haszonélvezői. Miként, immár utólag az 1956-os forradalomnak is. Ma már forradalmárnak mondják olyanok is magukat, akiknek semmi közük nem volt a forradalomhoz, és hamarosan rendszerváltók lesznek majd olyanok is, akiknek pedig az 1989-90-es rendszerváltozáshoz nem volt jószerivel semmi köze.

De térjünk vissza az 1956-os forradalom következményeihez. Szó volt már arról, hogy a forradalom alatt mindenki átállt, csak az ÁVH nem. Az államvédelmi tisztek a múltjuk miatt egyszerűen nem tehették meg. Sőt a forradalom alatt több helyen felszínre tört az ávós – rendőr ellentét. November 4.-e után ennek voltak utóhatásai is. A forradalom alatt egy rendőrtiszt - nyilván utasításra – többedmagával kiment Bekő Jóska lakására és mint államvédelmi tisztet őrizetbe vették és a Markó utcai börtönbe vitték, ahol egy cellába biztonsági őrizetbe helyezték. Azt nem tudom, hogy mit mondtak neki, hogyan bántak vele. Egyszer úgy 1970 körül kettesben mentünk valahova Bekő Jóskával. Mentünk az utcán és beszélgettünk. Egyszer kilépett a Jóska jobbra egy fel lépést majd egy szemben jövő férfi lába elé köpött. Értetlenül néztem rá és mindjárt magyarázatát is adta a tettének. „ Amikor tombolt a fasiszták ellenforradalma, ez a mocsok rendőr jött ki a lakásomra és tartóztatott le. Bevittek a Markóba és ott tartottak egészen november 5.-ig. Szabadulásom után azonnal jelentkeztem a karhatalomba és ott szolgáltam 1957 tavaszáig. Akkor visszakerültem a Deák térre. Az első napok egyikén összetalálkoztam a folyosón ezzel a szeméttel. Köpni s nyelni sem tudtam. Rohantam a parancsnokhoz, és panaszt tettem: Ezredes elvtárs most találkoztam itt az épület folyosóján egy rendőrtiszttel, aki engem 1956. októberében őrizetbe vett. Hogy kerül ez ide? Mit csinál ez itt? A választ is megkapta: „ Ne heveskedj Bekő elvtárs. Akivel találkoztál az egy nagyon rendes, megbízgató elvtárs, a bűnügyi területen került vezető beosztásba, egyébként sem „szemét", hanem a pártunk tagja, tehát elvtárs." Bekő Jóska nem tehetett mást, mint azt, hogy tudomásul vette a vele közölteket. Viszont ha véletlenül találkoztak, mindig odaköpött a lába elé. Hiába figyelmeztették, hogy nem illendő az épületen belül a köpködés. Tudomásul vette és az épületen belül csak úgy tett, mintha köpne, de az épületen kívül még 1970-es évek elején is köpködött. Megpróbálták felelősségre vonni, de ha előjött a magyarázattal, már-is magára húzta a vizeslepedőt, mert előhozakodott az 1956-os megingásával, mert nem állt ellen az őrizetbevételének. A köpködésnek alighanem akkor lett vége, amikor Bekő Jóskát elhelyezték a Deák térről és megszűnt a kettejük találkozásának lehetősége.

Az 1970-es évek közepére már csak elvétve volt a szolgálatnál olyan állambiztonsági tiszt, aki így vagy úgy érintett volt az 1956-os forradalomban. Kikoptak, nyugállományba mentek s lassan-lassan kihaltak. Mire a rendszerváltozás bekövetkezett én is az öregek közé tartoztam, csak én a másik oldalról és erről nem tudott senki semmit még mindig a szolgálati helyemen. 1980-as években még kiemelt biztosítást kellett szervezni az illeté-

keseknek – a belső elhárítóknak – október 23.-ákon. Volt a fővárosban néhány fontosnak tartott biztosítási helyszín, közöttük is a legnagyobb figyelmet az Új Köztemető 301-es parcellája képezte, ahol az 1956-os forradalom utáni megtorlás budapesti kivégzettjei voltak eltemetve, helyesebben csak elkaparva jeltelen sírokban. Emlékezetes akció volt az, amikor a síroknak számító földhalmokra titokban kitett virágokat lovasrendőrökkel tapostatták szét. 1989 október 23.-ára nagyot változott a helyzet. Addig már Pozsgai Imre elvtárs véleménye is megváltozott az „ellenforradalomról", és előbb csak népfelkelés lett, majd végül annak nevezték, ami volt, forradalomnak. Ekkor már túl voltunk Nagy Imre és társai, valamint a hatodik üres koporsó temetésén. Szűrös Mátyás **(83. sz. fénykép)** az MSZMP Központi Bizottság egyik titkárából lett ideiglenes köztársasági elnök, aki a parlament ablakából kikiáltotta a köztársaságot, a népköztársaság mint államforma a múlté lett. Ezen a napon is volt rendőri biztosítás, de a rendőrök diszegyenruhában teljesítettek szolgálatot, fegyvert nem viseltek, még gumibotot sem.

Sokan azt hitték, hogy megváltozott minden, azonban ez közel sem volt így. A kommunista titkosszolgálatok változatlan erővel dolgoztak és továbbra is megfigyelték azokat, akiket ellenséges személynek tartottak még 1956-ból eredeztetően és a fiatalabb korosztályhoz tartozókat, akik ellenzékiek lettek. Az 1956-os forradalomban résztvevők azonnal szervezkedni kezdtek, megszámlálhatatlan ilyen szervezet jött létre, itthon is és külföldön is az elmenekültekből. Más szervezetük volt azoknak, akiket a megtorlás során a kommunista bosszú érintett és más azoknak, akiknek semmiféle bántódása nem esett, pl. azért, mert elhagyták időben az országot. Talán mondanom sem kell, hogy elindult a viszálykodás is, hogy kik voltak az igazi forradalmárok és szabadságharcosok és kik azok, akik csak annak mondták magukat. A legnagyobb szívfájdalmuk az volt, hogy a parlamenti választások során kimaradtak a hatalomból. Miközben az egykori elnyomók, a volt kommunisták képviselői, vagy a külön pártjukban, vagy más pártokba beépülve ott sütkéreztek a hatalomban, és döntöttek pl. a megtorlást elszenvedett forradalmárok kárpótlásáról, stb.

Majd jöttek, hosszú tömött sorokban jöttek azok a forradalmárok, akiknek semmi köze nem volt 1956 forradalmához. Erre akkor még én sem jöttem rá, csak néhány év múlva, amikor kissé tüzetesebben kezdtem foglalkozni a forradalom eseményeivel és szereplőivel. Micsoda szélhámosok, micsoda rablómesékkel hülyítették meg a magas kitüntetések odaítélésében illetékes vezetőket? S ennek a mai napig nincs vége.

Az én pályafutásomban a megcsömörlés nem tartott 1989-ig. 1984-ben mint kémelhárító csoportvezető életem legsikeresebb évét zártam a csoportommal. Viccelődve mondogattam is, hogy ezt most kellene abbahagyni, mert ezt a sikeres évet úgyis képtelenség megismételni. Hát, majdnem igazam lett. A kémelhárítás úgynevezett népgazdaságvédelmi vonalán dolgoztunk és az én vezetésemmel egy feldolgozó csoport végezte az érdemi operatív munkát, a többi csoportok a budapesti jelentősebb vállalatokkal kapcsolatot tartva szűrő-kutató munkával voltak elfoglalva, vagyis olyan célszemélyeket kellett volna látókörbe hozniuk, akik valamiért kémgyanúsnak számítottak. Ha ez a kémgyanú megerősödött, akkor vettük át mi és vittük végig az ügyet, vagy lett belőle realizált kém, vagy nem. Ezeket a szűrő-kutatókat ismerték úgy a vállalatoknál, hogy ők a belügyi összekötők. Nem akarom most részletezni, hogy a helyzetüket kihasználva miféle maszek beszerzések, ha tetszik, ha nem, hát lopások történtek ezeken a vonalakon. Csak példaként: a MEDICOR-tól kisebb orvosi műszereket, az ORION-tól televíziót, az ÚJPESTI HAJÓGYÁRBÓL betonvasat, mindenhonnan reprezentációs ajándéktárgyakat és főleg italféléket a lehető legnagyobb mennyiségben. Ha mondogattam, hogy „elvtársak, nem lesz jó vége ennek a lopásnak" azonnal leordították a fejem, még vezetői szinten is, hogy ez nem lopás, hanem csupán „elvtársi segítség". Egy kutatóintézetben gyanússá vált az igazgató. Nem zártuk ki, hogy kutatási eredményeket csempész ki külföldre. Tanulmányozás után

végrehajtottuk egy munkatársnőjük személyes megismerését, aki alkalomadtán be szokott segíteni az igazgatói titkárság munkájába. Az illető egy nagyon kellemes, intelligens és segítőkész ember benyomását keltette. Minden kérdésünkre szinte gondolkodás nélkül válaszolt és megértette a konspiráció fontosságát is. Kérdésünkre elmondta, hogy az intézetből a leggyakrabban s hivatalosan az igazgató elvtárs jár külföldre. Néha egészen váratlan helyzetekben is kell neki utaznia. Ilyenkor a titkárság intézi számára az útlevelet. És általában sikerrel is járnak. Persze, mert van egy bűvös telefonszámuk, amit felhívnak és ott egy ezredesnek bediktálják, hogy a főnök mikor akar utazni, miként és az útlevél mellé kéri-e, hogy legyen a vámon szabad ki és belépője. Egyik nap odaszólnak és másnapra kész van az útlevél. Megmondaná, hogy hívják ezt az ezredest. Persze, hogy meg, sőt ha kell, megmondja a telefonszámot is. Nem, nem, csak a nevet mondja. Erre mondja. A beosztottam is és én is majdnem leszédültünk az asztaltól. A budapesti állambiztonsági nagyfőnök, a mi parancsnokunk nevét mondta. Gondoltam, hogy néhány kérdést még megpróbálunk tisztázni, ha már ilyen kedvesen közlékeny a hölgy. Rákérdeztem, hogy az ezredes mivel viszonozza ezt a szívességet, majdnem „elvtársi segítséget" mondtam. Erre a kérdésre valószínűleg nem számított. Elbizonytalanodott. Végül csak kibökte, azt, amire gondolt: Hát az ezredesné asszony az Intézet alkalmazottja, talán azáltal kompenzál az igazgató úr. Mi a beosztása az ezredesnének? – kérdeztem. Már vágta is rá: tolmács és műszaki fordító. Bejár az Intézetbe? kérdésemre a válasz már meg sem lepett. Nem, dehogy, otthon dolgozik kifejezetten csak az igazgató elvtársnak. Másnak nem? Nem, másnak nem. A fizetésért azért csak bejár? Nem jár be, mert azt is kiviszik neki. Ezt követően néhány közömbös mondat és kellő hálálkodásközben elbúcsúztunk az intézeti kolleganőtől.

A hivatalba ballagva kérdi a beosztottam, hogy most mi lesz. Most semmi lesz. Elfelejtjük az egészet. Még jó, hogy eddig nem szóltunk senkinek, hogy milyen nyomon vagyunk. Még hogy személyi tolmács és műszaki fordító, amikor a magyaron kívül nem ismer egyetlen idegen nyelvet sem. Az Intézetben senki nem ismeri, mert még a fizetéséért sem megy be, azt is házhoz viszik neki. Az ezredes elvtárs meg ennek fejében elintézi az útlevelét, de még inkább a vámszervek megkerülésével való kiléptetést és hazajövetelt. Ha ezt mi elkezdenénk hivatalosan felderíteni, azt először is az ezredesnek kellene jóváhagyni. Az meg egy héten belül kinyírna mind a kettőnket. Tudod mit, ezt a másfél órát felejtsük el az életünkből.

Én mindenesetre nem tudtam elfelejteni. A körülmények nem engedték, hogy elfelejtsem. A hálózati találkozókat leginkább T és K lakásokon bonyolítottuk le. Azokra pedig minden hónapban reprezentációs keretből – úgynevezett B-pénzből – bevásároltunk azt, ami kellett. Az eleve ki volt adva, hogy melyik K-lakásról kell leadni az osztályvezetői és az állambiztonsági szerv vezetői keretbe 1 kg. kávét., 1 üveg konyakot, 1 karton minőségi cigarettát, stb. A mi egyik K-lakásunkról is le kellett adni a kávé mellé 1 üveg konyakot. Egyszer szólt a titkárnő, hogy a főnök elvtársat valahol megkínálták körtepálinkával – Vilmoskörtével – és az igen ízlett neki, ezért a következő hónaptól a konyak helyett egy üveg Vilmos-körtével számoljunk. Egy vagy két hónap múlva szólt a titkárnő, hogy a Vilmos körtét duplázzuk meg, de úgy, hogy az egyik díszdobozos legyen. Szóval még az ajándék piákat is a B-pénzből vegyük neki. Ezen aztán megint jól felkaptam a vizet. Ha stílusos akarnék lenni azt is mondhatnám, hogy a forradalmi lendület hatalmasodott el rajtam. A következő hét elején ugyanis október 23.-a volt, ami akkor még az „ellenforradalom" évfordulójának számított. Ilyenkor a rendőri állomány fokozott készültséget adott és az állambiztonsági belső elhárítás is biztosítási feladatokat teljesített. A kémelhárításnak annyi dolga volt, hogy a kritikus napokon egy-egy vezető az éjszakát ügyeletben bent töltötte, hogy ha netán kémelhárításilag történne valami, legyen kihez fordulni. Az október 23.-i éjszaka én voltam ügyeletes. Ha pedig már úgy sem pihenhet-

tem otthon, kirobbantottam a magam sajátos kis forradalmát. Befűztem egy papírt, aztán még többet az írógépbe és leírtam az összes olyan panaszomat, kifogásomat, amelyeket az utóbbi időkben tapasztaltam és amelyeket erkölcstelennek, a tekintélyünkre romboló hatásúnak és károsnak tartottam. Következetesen lopásnak neveztem az „elvtársi segítséget". A végére odagépeltem a nevem és utána aláírtam. A dátum 1984.október 23. volt. Másnap reggel egy borítékban letettem a főnököm asztalára. A lavina elindult. Hatalmas balhé kerekedett a beadványból. Győzködtek, hogy vonjam vissza. Nem vontam. Ezért ki kellett vizsgálni. Ment a maszatolás, elkenés. Mindent letagadtak. Azok a beosztottak, akik havonta cipelték a kávékat, piákat, mindent letagadtak. Mindenki meg volt félemlítve. Végül én lettem a gyanúsított, mert hamisan megvádoltam a vezetőimet. Akkor már nem volt mit tennem. Igen ám, de életem legeredményesebb évében szakmai fegyelmit nem adhattak. Pártvonalra terelték az ügyet. Az volt a vád ellenem, hogy kommunistához méltatlan magatartást tanúsítottam. Nem én mondtam. Az elvtársak mondták, 1984-ben mondták. Hol volt még akkor a rendszerváltozás és lám én már akkor a kommunisták szerint kommunistaellenes voltam. Persze viccnek ez jó, de itt véresen komolyan folyt a kinyírásom. Mert szóvá tettem az „elvtársi segítségnek" minősülő visszaéléseket, ha úgy tetszik, lopásokat.

A pártfegyelmi vizsgálatokban az volt a szokás, hogy a végső szót az alapszervezet taggyűlése mondta ki. Az én fegyelmi ügyemet tárgyló taggyűlés is elég vésztjóslón kezdődött. A sok ostoba és rosszindulatú ember az egész történetből azt a következtetést vonta le, hogy ott engem bizony ki kell nyírni. Minél nagyobbat rúgnak belém, az annál nagyobb érdem lesz számukra a vezetőség szemében. Nem kímélték magukat az elvtársak.

Ültem ott a taggyűlésen és átfutott előttem az életem, az is, hogy miért kellett nekem ilyen helyzetbe kerülni és kezdtem nem hibáztatni senkit, csak saját magamat. Ha nem keveredtem volna a kommunisták közé, most nem lennék ilyen helyzetben. Már csak egy lépés hiányzott attól, hogy visszakívánjam az én korábbi hitemet, életemet. Tudom, hogy hihetetlen, de én ott a kommunista taggyűlésen, amikor a sorsomról vitatkoztak imádkozni kezdtem. Kértem a Mindenható Isten segítségét és folyton csak azt mormoltam, hogy „legyen meg a Te akaratod". Már odáig hergelték a kedélyeket, hogy egyesek a pártból való kizárásomat javasolták, sőt kezdeményezték. Az pedig egyenlő lett volna a szolgálattól való kirúgásommal. Vajon vissza tudnék-e jutni a jó kis régi edző-hőkezelő műhelyembe? Vagy bárhová máshová ebben a régi szakmámban? Akkor úgy éreztem, hogy megváltás lenne számomra, ha szabadulhatnék a jelenlegi helyzetemből. Megint előhozakodott belőlem a melós igazságszeretet. Magamban már leszámoltam a sorsommal. Úgy voltam vele, hogy a legjobb lenne ha kizárnának a pártból, majd elbocsájtanának, mert akkor nem kellene kilépnem ennek a sok ócska embernek a társaságából. Alighanem az imám, mint már annyiszor az életben, ismét meghallgatásra talált. És úgy lett minden, ahogy a Mindenható akarta, korábban is a felvételemnél, és úgy néz ki, hogy most a végén is. Igen ám, de nem lett vége. Amikor már nagyon elszabadultak az indulatok a szakmai és pártvezetőség az első sorokban sutyorogni kezdett, majd cigaretta szünetet rendeltek el. Ültem a helyemen és mindenki, mint valami leprást elkerültek. Egyedül a beosztottim mertek odajönni hozzám, nem feledve, hogy mit köszönhettek nekem. Majd amikor ők is elmentek, ismét a legjobb társasághoz a Jóságos Istenhez fohászkodtam, hogy rendezze a sorsomat úgy, ahogy akarja.

Hamarosan előkerült a vezetőség és folytatódott a taggyűlés. Az első hozzászóló a párttitkár volt, aki váratlanul az érdemeimet, a nélkülözhetetlenségem kezdte hangsúlyozni. A szakmai parancsnok arról beszélt, hogy egy ilyen megtévedt embert vissza kell segíteni a helyes útra és nem elrúgni magunktól. Nem értettem, hogy mi történt. De nem értette a sok felhergelt ember sem, akik eddig már-már az éltemre törtek, most meg a főnökség ajnároz és emlegeti az érdemeimet. Addig folyt a tömegek meggyőzése, hogy

végül egy szigorú megrovással megúsztam a fegyelmi ügyet, de a pártfegyelminek az lett a következménye, hogy csoportvezetői beosztásomból felmentettek azzal, hogy az új helyemet beosztott főoperatív tisztként másnap fogom megkapni.

Végül úgy mentünk haza, hogy senki nem tudott semmit, én is csak sejtettem. Először is szabálytalanul jártak el, mert pártfegyelmivel szakmai beosztásból senkit sem lehetett leváltani. Másodszor nem akartak elveszíteni egy hajtós és a szakmát már jól ismerő tisztet, mert nem lett volna kivel pótolni.

Másnap reggel a megbeszélt időben ott vártam a parancsnoki titkárságon. Amikor az ezredes beérkezett azonnal behívott magához. Mindjárt megkérdeztem: „most mond meg minek volt jó ez a cirkusz. Te nagyon jól tudod, hogy mindenben igazam volt." „Igazad volt, de nem lett volna szabad leírnod. Nem lesz semmi bajod, megmarad a fizetésed, rövidesen ott is csoportvezető leszel" „Hol ott?" „Hát a III/III osztályon" „Oda nem megyek" „Hát hová mész?" „Itt akarok maradni az osztályon. Nincs semmi szakmai kifogás ellenem, tehát itt akarok akár beosztottként is maradni a kémelhárításnál." „Bánom is én, akkor maradj itt". Kopogtak az ajtón. A III/III Osztály vezetője jelent meg, hogy átvegyen, mint új beosztottját. A főnök rászólt:, „Pistám már nem aktuális a dolog, felejtsük el". Én meg magamban mormoltam: „Legyen meg a Te akaratod".

A döntés után nem volt semmi vezető beosztásom, de azért négy kémelhárító tiszt munkáját nekem kellett irányítani. Csoportvezetői megbízatás nélküli csoportvezető lettem. Közben titokban kezdtem azon munkálkodni, hogy valahogy kikerüljek abból a számomra nehezen elviselhető helyzetből. Ez néhány hónap múlva sikerült. Egy napon Molnár György alezredes a BM. III/II Csoportfőnökség egyik központi alosztályának a vezetője, megkereste a terület szervnek számító BM BRFK Állambiztonsági Szerv vezetőjét. Közölte, hogy a csoportfőnök megbízásából jött az én hozzájuk való áthelyezésem tárgyában. A főnök kevés híján agyvérzést kapott, de nem tudott ellene tenni semmit. Úgy váltunk el, hogy el sem tudtam köszönni tőle. Ez lett a vége az én október 23.-i beadványomnak.

A központban már szinte észre sem vettük, hogy mikor van október 23.-a. Amikor viszont Pozsgai elvtárs bejelentette, hogy mostantól 1956. október 23.-án nem „ellenforradalom" volt, hanem „népfelkelés" a sok ávéhás leszármazott, és meggyőződéses pártkáder ivadék körében elszabadult a pokol. Ordítva átkozták Pozsgait is és mindenkit aki ezt a változtatást engedélyezte. De ellene nem tudtak tenni semmit. Akkor már rohantunk bele a rendszerváltoztatásba. 1989. október 23.-áról már írtam. Egy év múlva már új, szabadon választott kormánya volt az országnak. Ekkor következett az első igazán szabadon megünnepelhető október 23.-a. S mit kellett látnom. Az 1956. október 23.-a után reszkető-remegő volt ávéhás, majd a forradalom leverése után a politikai nyomozószervek egyik bevadult pribék vizsgálójának a fiacskája mosolyogva vonul ki az ünnepségen és veszi át a kitüntetést, vagy egyéb elismerést egy olyan vezető kezeiből, amely kezek nem is olyan régen még a vörös színű tagkönyvet szorongatták. Ezek a jelenetek egy ideig még október 23.-án mindig megismétlődtek, amig az ilyen figurák ki nem koptak a szolgálatoktól. Közben az egyik titkosszolgálati balhé a másikba érte, jöttek a Galambos-ügy, a Laborcz –ügy, stb.

Közben az én időm is lejárt és 1995 január végén nyugállományba bandukoltam. Van, akik vonulnak nyugállományba, mások csak mennek, de olyan is van, aki csak átvánszorog, vagy átszédeleg az egyik státuszból a másikba. Én legalább még mendegéltem és új életet kezdtem.

82. kép

MPHE kitüntetés

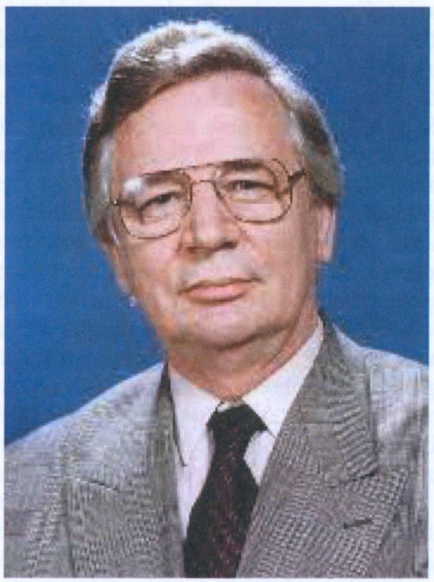

83. kép

Szűrös Mátyás

1990. február 14.-én megszűnt a volt Állambiztonsági Szerv és helyét elfoglalta a Nemzetbiztonsági Szolgálatok rendszere. A hírhedt és akkoriban százszor elátkozott belső elhárítás jogutód nélkül megszűnt. Ugyanakkor a Nemzetbiztonsági Hivatalon belül megalakult egy Alkotmányvédelmi Igazgaztóság, amely lényegében a belső elhárítási feladatokat látta el. Mondhatnám azt is, hogy semmi sem változott, legfeljebb a belső elhárítás létszáma csökkent némileg. Feladatuk az úgynevezett demokratikus politikai erőkre veszélyt jelentő jobboldali és baloldali extrémista törekvések felderítése és akadályozása, végső soron megszakítása volt. Azt persze minden rezsimben megmondták, hogy ki az extreémista. Azt mondták meg, hogy ki a jobboldali szélsőséges, mert ameddig én az állományban voltam baloldali extrémistákról nem is nagyon hallottam. Akik, mint jobboldali szélsőségesek a feltűnősködésük miatt látszottak, döntő többségükben provokátorok, vagy provokátorok által a befolyásuk alá vont teljesen tájékozatlan emberek voltak.

Már akkor – 1989 végén – amikor kezdték a szervező munkát az új nemzetbiztonsági szolgálatok rendszerének kialakítása során, feltűnt nekem egy törekvés, amit magamban elneveztem „átmentési hadművelet"-nek. Ennek az volt a lényege, hogy a belső elhárítást leszámítva csak olyanok kerüljenek különböző vezető pozíciókba, sőt maradjanak meg az állományban, akik az akkori ellenzéki erők, a volt s maradt kommunisták – utóbbiak akkor már szocialisták – elvárásainak megfeleltek. Ekkor kapcsolatot kerestem és találtam az MDF politikusai felé és felhívtam a figyelmüket erre a rendszer megváltoztatása szempontjából káros, sőt veszélyes jelenségre. Amikor megnyerték a választásokat, újból és újból figyelmeztettem őket – pl. a parlamenti Nemzetbiztonsági Bizottság egyik tagját, hogy baj lehet még ebből az engedékenységből, a bizalmatlanság teljes hiányából. A következő évtizedek titkosszolgálati balhéi engem igazoltak. De hol voltam én már akkor? 1995. január 31.-én, a szolgálati idő felső határának elérésekor, 55 éves koromban nyugállományba vonultam. Hozzá tehetem, hogy nagy örömmel tettem ezt, bár az eljövetelemn meglehetősen feszült hangulatából már akkor következtettem arra, hogy a jól bevált régi szokások szerint „utánam fognak nyúlni," lehetetlenné fognak, vagy legalább akarnak tenni, és igencsak minden lépésemet figyelemmel fogják kísérni. Ebben is igazam lett és később a silány operatív munka eredményeként ezekkel a lépésekkel kapcsolatban bizonyítékaim is keletkeztek. Mivel már működött a POFOSZ, kapcsolatba kerültem az akkori országos elnökkel Fónay Jenővel **(84. sz. fénykép)**. Ő meg összehozott az MDF-ből akkor eltávolított alelnökkel Csurka Istvánnal, akik éppen a MIÉP megszervezésén dolgoztak. Rövidesen a MIÉP szakértője és közvetlenül a pártelnök titkosszolgálati szakmai tanácsadója lettem. Ebben a pártban nagyon sok 1956-os forradalmár volt, szerte az országból és maga a pártelnök is ezek közé tartozott. A forradalomban középiskolás diákként való részvételem alapján én is 1956-os forradalmi résztvevőnek gondoltam magam, mindenesetre az akkori elveket, célkitűzéseket mindig is magaménak vallottam, úgy gondoltam nem ártana valami bizonyíték féle, hogy ne csak szóban mondjam amit állítok. Ekkor eszembe jutott a fénykép, amelyen Szeged legnagyobb ötágú csillagát a társaimmal a Tiszába dobjuk. De hol van az már? Lehet, hogy valahol Szegeden. Amikor legközelebb a még akkor Szegeden élő anyámat látogattam, hozzá láttam a fénykép felkutatásához, persze nem sok reménnyel.

Először a Somogyi Könyvtárba mentem és ott a korabeli újságokat, meg a fényképtár anyagát bogarásztuk át, de nem találtuk azt a fényképet, amelyen én látható lennék, sőt

a Kisteleki Ede Alapítvány címét és azt, hogy milyen határidővel kell leadni a pályamunkákat és milyen témakörökben várnak pályamunkákat.

Az említett díjátadón ismertem meg Zombori Istvánt, aki később a Móra Ferenc Múzeum igazgatója lett és Marosvári Attila **(88. sz. fénykép)** történészt, aki akkor a múzeum alkalmazásában állt, ő készített egy véleményezést a dolgozatomról. Mivel egyetlen ismerősöm sem volt a megjelentek között, nem sokáig téblábóltam a Fekete Házban, hanem amint lehetett elindultam az állomásra és vonattal visszatértem az akkori lakóhelyemre Budapestre. Közbevetőleg talán itt érdemes megemlíteni, hogy az Októberi hulló csillagok tanulmány később – 2006-ban . megjelent a Történeti tanulmányok címet viselő múzeumi évkönyvben. Egész úton a Kisteleki Ede alapítvány pályázati kiírása járt az eszemben, amelyben szintén szerepeltek az 1956-os forradalommal kapcsolatos témakörök. Nem felejtendő, hogy még az 1990-es évek elején jártunk és az 1956-os forradalomról még csak alig néhány éve lehetett nyílan beszélni, vagy írni. Tudtam, hogy akkoriban létesült a BM-ben a Történeti Levéltár és azoknak az anyagoknak a felhasználásával lehetne szegedi vagy Csongrád megyei vonatkozású pályamunkákat is írni és benyújtani. Még ott a vonaton el is határoztam, hogy Fónay Jenő segítségével megpróbálok bejutni oda és a szegedi anyagok között kutatni, A levéltárban található anyagokat ismertem, hiszen a mi ügyeink dokumentumai is oda kerültek, ha a munkát bármilyen formában befejeztük. Ezen kívül más levéltárakat is kinéztem magamnak és később, amikor már nyugállományba vonultam és több időm volt, azokban is elkezdtem kutatgatni. De nem indult ez minden akadálytól mentesen. Irásbeli beadványomra csak nem akart válasz érkezni. Ekkor írtam egy eléggé lehangoló levelet, amin Fónay fölkapta a vizet és addig ment, amíg meg nem kaptam a kutatási engedélyt. Nem felejtendő, hogy a kutatásaim megkezdésekor még a Nemzetbiztonsági Hivatal hivatásos tisztje voltam. Amikor viszont nyugállományba vonultam, több időm lett és igen intenzív munkába kezdtem. A legfontosabb hely természetesen a BM Történeti Levéltár lett. Hetente egy, de néha két napot is ott töltöttem. Azt követte többnyire heti egy kutatónappal a Magyar Országos Levéltár (MOL), amely azóta nevet váltott és Nemzeti Levéltár lett. Itt elsősorban a Szegedhez, illetve a megyéhez köthető MDP és MSZMP anyagokat kerestem és kutattam. Az 1945 és 1948 közötti MKP anyagokat a Politikatörténeti Intézet Levéltárában (PIL) találtam meg, olyanokat, amilyenek Szegeddel és Csongrád megyével kapcsolatban máshol nem voltak fellelhetők. A szegedi és megyei katonai alakulatokkal kapcsolatos anyagok a Hadtörténeti Levéltárban voltak megtalálhatók, különösen érdekesek voltak akkor számomra az 1956-os forradalommal kapcsolatos adatok. Gyakran fordultam meg a Budapest Főváros Levéltárában és az Országos Széchenyi Könyvtárban. A teljesen intenzív kutatást 1995 februárjában kezdtem meg. Szinte minden nap a levéltárakat jártam, körmöltem a megjegyezni valót és megvásároltam azt, amit érdemesnek tartottam.

Elég hamar tetemes anyag gyűlt össze és főleg azért, hogy akik eddig segítettek, lássák, hogy dolgozom, összeállítottam egy rövid kis kéziratfélét a Csongrád megyei történésekről. Csak próbának szántam, hogy mit lehet vajon kihozni a felderített anyagokból. Fejér Dénes **(89. számú fénykép)** a POFOSZ Csongrád megyei elnöke pedig úgy döntött, hogy könyvet csinál a kéziratból. Megszerkesztette és 1996-ban megjelent a könyvecske „A Forradalom Szegeden és Csongrád megyében" címmel. Nagyon örültem ennek a kis könyvnek, mert ez volt életem első könyve. A kiadó a Magyarok Világszövetsége volt. Legnagyobb meglepetésemre majdnem tíz év elteltével, 2006-ban megjelent ennek a könyvnek a második kiadása, a POFOSZ Csongrád Megyei Szervezet és a Délalföldi 56-os Vitézi Rend támogatásával. Lehet, hogy ennek köszönhettem azt, hogy 1997. október 23.-án „Szeged 1956-os Emlékérem" elismerésben részesültem.

Közben egyre szorosabb lett a kapcsolatom a Szeged melletti Szőregen lakó Péter László **(90. sz. fényép)** professzorral, aki egyre csak ösztönzött a kutatásra és az általa

szerkesztett Szegedi Műhely helytörténeti szemlében való publikálásra. Ebben az időben írtam meg a „Két szegedi kivégzett" sorsát, amely azonban ilyen formában nem jelenhetett meg. Viszont 1998-ban a szőregi önkormányzat külön kiadta a felét, „Földesi Tibor 1923-1958" címen. Földesit Tibort Pétert László személyesen ismerte. Szinte reggeltől estig – a nyitvatartástól függően – a leváltárakban töltöttem az időmet és rengeteget jegyzeteltem. Egy év alatt már elég jelentős ismeretanyaggal rendelkeztem, és elkészítettem egy tanulmányt a Kisteleki Ede Alapítvány pályázatára. Földesi volt az egyik szegedi kivégzett forradalmár, 1958. január 31.-én Budapesten akasztották fel.

1999-ben a Szegedi Műhely kiadásában megjelent a „Ki kicsoda 1956-ban Szegeden és Csongrád megyében." Ez a folyóirat mellékleteként látott nap világot, dr. Péter László szerkesztésben.

Az első szerintem jelentősnek minősíthető könyvem 2000-ben jelent meg a POFOSZ kiadásában, dr. Fejér Dénes szerkesztésében „1956 – a forradalom Szegeden" címmel. A hasonló témában jelenleg elérhető könyvek közül ez számít egyfajta alapműnek. Nem véletlen, hogy később a plágium egyik áldozatává vált. Még ugyanebben az évben a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége (KÉSZ) szegedi szervezete és a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) támogatásával és Péter László szerkesztésében jelent meg a „Lakos Endre – 1919-1969" című könyv egy meghurcolt szegedi római katolikus papról, akit az úgynevezett Bulányi-ügyben ítéltek 10 év börtönbüntetésre és akit kisteleki szolgálata idején a családunk is jól ismert.

Az egyik leggyorsabban megjelent könyvem címe az „1956 Hódmezővásárhelyen" címet viseli. A kéziratot 2003 év elején adtam le a polgármesteri hivatalnak és Lázár Jánosnak **(91. sz. fénykép)** köszönhetően a tavasz végén nyár elején már el is készült. A lektor Herczeg Mihály volt. A kiadó Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város.

Talán az sem volt véletlen, hogy ebben az évben a POFOSZ a Hazáért Emlékkereszt kitüntetésben részesített. Az akkori elnök, az általam nagyon tisztelt Vasvári Vilmos, **(92. sz. fénykép)** egyébként szegedi forradalmár adta át egy ünnepség keretében.

2004-ben kiadásra került a másik szegedi kivégzett sorsát bemutató könyvem „Kováts József – 1926-1958" címmel a szegedi Belvedere Kiadó gondozásában, a szerkesztő Jancsák Csaba **(93. sz. fénykép)** volt. Kováts József a forradalom egyik vezéralakja volt Szegeden és 1958. október 6.-án végezték ki, Még ebben az évben két másik könyvhöz is közöm volt. Mind a kettő a „legszögedibb szögedi" Bálint Sándorról szólt, akinek születési centenáriuma volt ebben az évben. Az egyik könyvet a szegedi Belvedere adta ki „A célszemély: Bálint Sándor – ügynökjelentések és pöriratok – 1962-1965" Ehhez a könyvhöz a levéltári kutatást, dokumentumok beszerzését végeztem. A másik, a munkaigényesebb egy saját könyvhöz a kutatómunkát és a megírást vállaltam „Betyár fedőnevű célszemély" címmel. A kiadó a budapesti Mikes Kiadó volt, lektorálta az áldott emlékű dr. Török József egyháztörténész professzor.

2004. október 23.-án a Honvédelmi Minisztériumban Maléter Pál Emlékérem kitüntetésben részesültem „az 1956-os forradalom és szabadságharc eszméjének ápolása és a honvédelem ügye érdekében végzett kiemelkedő tevékenysége elismeréseként" indoklással.

Még az előbb említett évben – 2004-ben - a szegedi Belvedere Kiadó gondozásában megjelent „A megtorlás Szegeden – 1956" című könyvem, melynek bemutatóját megtisztelet dr. Kahler Frigyes **(94. sz. fénykép)** is.

A következő évben az a könyvem jelent meg, amelynek a kézirata a legtovább – több éven át – porosodott különböző szerkesztőségi íróasztalok fiókjaiban. Ennek a címe a „Fedőneve: Bán László" volt. Ez volt az első könyvem, amely egyáltalán, még érintőlegesen sem kapcsolódott az 1956-os forradalomhoz. Az ok az volt, hogy az elfogott jugoszláv UDB emberrabló ügynökeit 1952 őszén elfogták és nagyon rövid időn belül

ki is végezték. A könyv kiadója a szegedi Bába Kiadó volt 2005-ben. Mindig abban reménykedtem, hogy ebből a könyvből egyszer talán valamiféle film is lehet még. Nem lett. Ugyanebben az évben került elkészítésre a „Különös szervezkedések Szegeden és Környékén, 1945-1953" Ez is a Belvedere kiadó gondozásában és Jancsák Csaba szerkesztésében jelent meg 2005-ben.

2006 a forradalom ötvenedik évfordulója volt. Ekkor látott napvilágot az „1956, a forradalom Makón", a Szegedi Móra Ferenc Múzeum gondozásában. Az előbbit követte egy jelentős emlékező kötet, amely több szerzőnek a forradalom évfordulójára készített írásából tevődött össze. Ehhez is jelentékeny munkával járultam hozzá. Ugyanebben az évben az a megtiszteltetés is ért, hogy az általam nagyon tisztelt Török József professzor hatvanadik születésnapjára elkészített terjedelmes kötetben is két jelentős fejezettel jelen lehettem. Kiadó: Mikes Kiadó Budapest.

A forradalom ötvenedik évfordulójára Emléklappal jutalmaztak „Az 1956-os forradalomban és szabadságharcban való részvételért" 2006. október 23.-án. Ugyancsak 2006-ban jelent meg a „Ki kicsoda a forradalomban és a megtorlásban Szegeden és Csongrád megyében" című könyv, a Bába Kiadó gondozásában, dr. Fejér Dénes szerkesztésében Jelentős munkáim között tartom számon a 2008-ban megjelent „A forradalom virradata (A szegedi MEFESZ története)" címet viselőt. Kiadója 2008-ban a szegedi Bába Kiadó volt. „1956-2006. Emlékplakettet" kaptam a POFOSZ-tól „az 1956-os forradalom és szabadságharc eszméinek ápolása érdekében végzett tevékenysége elismeréseként", Budapest, 2007. október 23.-án..

2008-ban Szegeden a Bába Kiadónál jelent meg az „Emberek és esetek a történelemben" című kötetem, dr. Fejér Dénes szerkesztésében, több 1956-os forradalmi témát is feldolgoztam benne.

A következő évben látott napvilágot a „Monográfia" (Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeiről és szereplőiről Csongrád megyében állambiztonsági szemmel) Kiadó a Bába Kiadó. Szerkesztők dr. Fejér Dénes és Bálint László. Ennek a kötetnek a levéltári kutatását, a sorozatos hibáknak javítását és rengeteg jegyzettel való ellátását én készítettem.

2010. december 10.-én Szegeden „Csongrád Megyéért Emlékérem" elismerésben részesültem ... „az 1956-os forradalom és szabadságharc Csongrád megyei eseményeinek hiteles és szakmailag egyedülálló leírását segítő magas színvonalú munkája elismeréseként".

Sokak szerint a legjelentősebb könyvem 2012-ben jelent meg a Kárpátia Stúdió kiadásában. Ennek címe: „Évtizedeim a titkosszolgálatnál – Egy magyar kémelhárító emlékiratai". Jelenleg a harmadik kiadás van a boltokban. Nem tudom, hogy van-e összefüggés a könyv megjelenése és az október 23.- án a POFOSZ-tól kapott „Forradalmunk Világító Lángja Emlékérem" között, melyet „a Magyar Haza érdekében végzett áldozatos munkájának elismeréseként" kaptam.

Két évig nem jelent meg egyetlen könyvem sem, de akkor napvilágot látott mindjárt három. Ezek közül a legjelentősebb kiadója ismét a Kárpátia Stúdió volt, ahol elkészült „A kommunista párt öklei (államvédelmi és állambiztonsági tisztek Szegeden és Csongrád megyében. 1944-1990") Ez kb. 400 fő egykor szegedi és Csongrád megyei államvédelmi majd állambiztonsági tiszt életútját ismerteti, beleértve a munkálkodásuk rövid bemutatás is.

Főleg szerkesztői, javító, kiegészítő munkát tartalmazott a terjedelmes „Perbíró per" tárgyalási anyagait tartalmazó kötet. Ez a büntetőper volt a forradalom után a legjelentősebb szegedi és Csongrád megyei megtorló per, melyre a kirótt ítéletek súlyossága is utal. Kiadója a POFOSZ Csongrád megyei Szervezete és a Délalföldi 1956-os Vitézi Rend volt. A kötet 2014-ben jelent meg. Ennek a kutató és szerkesztő munkáját én végeztem,

a kiadást és a nyomdai munkákat dr. Fejér Dénes intézte s amikor a Szegedi Tudományegyetem Jogi karán könyvbemutatót szerveztek, egyikünket sem hívták meg. S milyen kínos lehetett, hogy a távoltartásunkról mit sem tudó Péter László professzor meghívott bennünket. Még egy könyv jutott erre az évre és ennek címe „Hamvas püspök és az ÁVH". Ezt a METEM adta ki, a szerkesztő dr. Zombori István volt, akivel középiskolai iskolatársak lehettünk volna, ha egy idősek vagyunk. De én jóval hamarabb születtem és így korábban érettségiztem a Szegedi Ságvári Endre Gimnáziumban.

.Mivel egyre nehezebben ment a könyveim kiadatása, gyakran a kiadók féltek megjelentetni a könyveimet, ezért elhatároztam, hogy áttérek a magánkiadású könyvek megjelentetésére. 2016-ban volt az újabb kerek évforduló, amikor lehetett pályázni könyvek kiadására is. Volt egy teljesen kész kéziratom „Rektor a forradalomban és a megtorlásban" címmel és a Szegedi Tudományegyetem forradalom alatti rektoráról, Baróti Dezsőről szólt. Írtam, sőt kétszer is írtam az akkor éppen hivatalban levő szegedi egyetemi rektornak és érdeklődtem, hogy lát-e valamilyen lehetőéget arra, hogy ennek a könyvnek a kiadását elősegítse. Vártam, reménykedve vártam a választ, hiszen mégis csak a mostani rektor egyik hivatali elődjéről volt a könyvben szó. Ha nem tudta, hogy ki vagyok, csak az egyetemi könyvtárban utána kellett volna néznie, vagy nézetnie és máris minden kiderül rólam. Nem tudom, hogy ezt megtette-e, vagy más forrásból érdeklődött-e. A fejleményekről semmit sem tudok, mivel a másodszor elküldött levelem is úgy járt, mint az első. Vagyis, egyikre sem kaptam egyetlen szó választ sem. Arra sem méltatott, hogy kimondja az elutasító választ, akár indokolás nélkül is. Ekkor rájöttem, aminek már korábban is voltak jelei – lásd könyvbemutató nélkülünk – de nem hittem el, hogy ilyen előfordulhat. Előfordult. Tüske vagyok az Egyetem szemében.

Más megoldási lehetőségem nem lévén a Schmidt Mária **(95. sz. fénykép)** által vezetett Mansfeld Péter alapítvány kiírt pályázatára jelentkeztem. Kértem a nyomdától egy árkalkulációt és pont azt az összeget pályáztam meg, egy fillérrel sem többet. Nem volt benne szerzői honorárium, semmi felesleges költség, pl. könyvbemutató szervezés és költségei, stb. Hozzávetőlegesen négyszázezer forinthoz közelített az összeg, ami eltörpül a többmilliós pályázatok mellett. Ezt a pályázatot elnyertem. 2016 szeptemberre elkészült a könyv és az előírás szerint mindenkinek küldtem belőle, az elszámolást megcsináltam, számlát csatoltam és vártam a pénzt, amit a nem túl méretezett nyugdíjamból előlegeztem meg. Vártam a pénzt, ami csak nem akart megérkezni. Ha érdeklődtem, mindenféle mondva csinált kifogásokkal éltek. Már beleléptünk a 2017-es évbe és a beígért pénz még mindig nem érkezett meg. Az a gyanúm támadt, hogy ez sem véletlen. Mások milliókat pályáztak és nyertek el és nehéz elképzelni, hogy nem kapnák meg a nekik járó összeget. Akkor voltam Szegeden egy megemlékezésen, ahol jelentős fölhajtás volt, pályázott pénzből. Azt ne mondja nekem senki, hogy a milliókat saját zsebből előlegezték. Ekkor elhatároztam, hogy soha többé nem fogok pályázni. De azt is elhatároztam, hogy ennek a beígért pénznek utána járok. Újból csak az ígérgetések következtek, hogy ügyvédi irodák dolgoznak az ügyön, meg hosszadalmas magyarázkodással ráztak le, stb. Na ekkor megelégeltem a mellébeszélést.

A könyvön belül szerepelni kellett, hogy kinek a támogatásával készült, kívül a logóknak is látszani kelett. Az én könyvemen minden rendben volt. A pénz mégsem jött meg. Ekkor írtam a pályázat intézőinek egy levelet. Közöltem velük, hogy legnagyobb sajnálatomra egy nyílt levélben, akár fizetett hirdetésként bocsánatot fogok kérni az olvasóktól, mert sajnos önhibámon kívül becsaptam őket. Ami a könyvön olvasható, hogy ki adta a pénzt az elkészítésre nem igaz, félrevezettem az olvasót, mert a könyv a saját pénzemen készült, ahhoz másnak senkinek sincs köze és ezért nagyon kérem az elnézésüket.

Vidéken lakom és másnap délelőtt már autóval megérkezett hozzám egy ügyintéző valami papírt aláíratott velem és közölte, hogy a pénz még aznap számlámon. lesz. A pénz

ki is végezték. A könyv kiadója a szegedi Bába Kiadó volt 2005-ben. Mindig abban reménykedtem, hogy ebből a könyvből egyszer talán valamiféle film is lehet még. Nem lett. Ugyanebben az évben került elkészítésre a „Különös szervezkedések Szegeden és Környékén, 1945-1953" Ez is a Belvedere kiadó gondozásában és Jancsák Csaba szerkesztésében jelent meg 2005-ben.

2006 a forradalom ötvenedik évfordulója volt. Ekkor látott napvilágot az „1956, a forradalom Makón", a Szegedi Móra Ferenc Múzeum gondozásában. Az előbbit követte egy jelentős emlékező kötet, amely több szerzőnek a forradalom évfordulójára készített írásából tevődött össze. Ehhez is jelentékeny munkával járultam hozzá. Ugyanebben az évben az a megtiszteltetés is ért, hogy az általam nagyon tisztelt Török József professzor hatvanadik születésnapjára elkészített terjedelmes kötetben is két jelentős fejezettel jelen lehettem. Kiadó: Mikes Kiadó Budapest.

A forradalom ötvenedik évfordulójára Emléklappal jutalmaztak „Az 1956-os forradalomban és szabadságharcban való részvételért" 2006. október 23.-án. Ugyancsak 2006-ban jelent meg a „Ki kicsoda a forradalomban és a megtorlásban Szegeden és Csongrád megyében" című könyv, a Bába Kiadó gondozásában, dr. Fejér Dénes szerkesztésében Jelentős munkáim között tartom számon a 2008-ban megjelent „A forradalom virradata (A szegedi MEFESZ története)" címet viselőt. Kiadója 2008-ban a szegedi Bába Kiadó volt. „1956-2006. Emlékplakettet" kaptam a POFOSZ-tól „az 1956-os forradalom és szabadságharc eszméinek ápolása érdekében végzett tevékenysége elismeréseként", Budapest, 2007. október 23.-án..

2008-ban Szegeden a Bába Kiadónál jelent meg az „Emberek és esetek a történelemben" című kötetem, dr. Fejér Dénes szerkesztésében, több 1956-os forradalmi témát is feldolgoztam benne.

A következő évben látott napvilágot a „Monográfia" (Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeiről és szereplőiről Csongrád megyében állambiztonsági szemmel) Kiadó a Bába Kiadó. Szerkesztők dr. Fejér Dénes és Bálint László. Ennek a kötetnek a levéltári kutatását, a sorozatos hibáknak javítását és rengeteg jegyzettel való ellátását én készítettem.

2010. december 10.-én Szegeden „Csongrád Megyéért Emlékérem" elismerésben részesültem ... „az 1956-os forradalom és szabadságharc Csongrád megyei eseményeinek hiteles és szakmailag egyedülálló leírását segítő magas színvonalú munkája elismeréseként".

Sokak szerint a legjelentősebb könyvem 2012-ben jelent meg a Kárpátia Stúdió kiadásában. Ennek címe: „Évtizedeim a titkosszolgálatnál – Egy magyar kémelhárító emlékiratai". Jelenleg a harmadik kiadás van a boltokban. Nem tudom, hogy van-e összefüggés a könyv megjelenése és az október 23.- án a POFOSZ-tól kapott „Forradalmunk Világító Lángja Emlékérem" között, melyet „a Magyar Haza érdekében végzett áldozatos munkájának elismeréseként" kaptam.

Két évig nem jelent meg egyetlen könyvem sem, de akkor napvilágot látott mindjárt három. Ezek közül a legjelentősebb kiadója ismét a Kárpátia Stúdió volt, ahol elkészült „A kommunista párt öklei (államvédelmi és állambiztonsági tisztek Szegeden és Csongrád megyében. 1944-1990") Ez kb. 400 fő egykor szegedi és Csongrád megyei államvédelmi majd állambiztonsági tiszt életútját ismerteti, beleértve a munkálkodásuk rövid bemutatás is.

Főleg szerkesztői, javító, kiegészítő munkát tartalmazott a terjedelmes „Perbíró per" tárgyalási anyagait tartalmazó kötet. Ez a büntetőper volt a forradalom után a legjelentősebb szegedi és Csongrád megyei megtorló per, melyre a kirótt ítéletek súlyossága is utal. Kiadója a POFOSZ Csongrád megyei Szervezete és a Délalföldi 1956-os Vitézi Rend volt. A kötet 2014-ben jelent meg. Ennek a kutató és szerkesztő munkáját én végeztem,

a kiadást és a nyomdai munkákat dr. Fejér Dénes intézte s amikor a Szegedi Tudományegyetem Jogi karán könyvbemutatót szerveztek, egyikünket sem hívták meg. S milyen kínos lehetett, hogy a távoltartásunkról mit sem tudó Péter László professzor meghívott bennünket. Még egy könyv jutott erre az évre és ennek címe „Hamvas püspök és az ÁVH". Ezt a METEM adta ki, a szerkesztő dr. Zombori István volt, akivel középiskolai iskolatársak lehettünk volna, ha egy idősek vagyunk. De én jóval hamarabb születtem és így korábban érettségiztem a Szegedi Ságvári Endre Gimnáziumban.

.Mivel egyre nehezebben ment a könyveim kiadatása, gyakran a kiadók féltek megjelentetni a könyveimet, ezért elhatároztam, hogy áttérek a magánkiadású könyvek megjelentetésére. 2016-ban volt az újabb kerek évforduló, amikor lehetett pályázni könyvek kiadására is. Volt egy teljesen kész kéziratom „Rektor a forradalomban és a megtorlásban" címmel és a Szegedi Tudományegyetem forradalom alatti rektoráról, Baróti Dezsőről szólt. Írtam, sőt kétszer is írtam az akkor éppen hivatalban levő szegedi egyetemi rektornak és érdeklődtem, hogy lát-e valamilyen lehetőséget arra, hogy ennek a könyvnek a kiadását elősegítse. Vártam, reménykedve vártam a választ, hiszen mégis csak a mostani rektor egyik hivatali elődjéről volt a könyvben szó. Ha nem tudta, hogy ki vagyok, csak az egyetemi könyvtárban utána kellett volna néznie, vagy nézetnie és máris minden kiderül rólam. Nem tudom, hogy ezt megtette-e, vagy más forrásból érdeklődött-e. A fejleményekről semmit sem tudok, mivel a másodszor elküldött levelem is úgy járt, mint az első. Vagyis, egyikre sem kaptam egyetlen szó választ sem. Arra sem méltatott, hogy kimondja az elutasító választ, akár indokolás nélkül is. Ekkor rájöttem, aminek már korábban is voltak jelei – lásd könyvbemutató nélkülünk – de nem hittem el, hogy ilyen előfordulhat. Előfordult. Tüske vagyok az Egyetem szemében.

Más megoldási lehetőségem nem lévén a Schmidt Mária **(95. sz. fénykép)** által vezetett Mansfeld Péter alapítvány kiírt pályázatára jelentkeztem. Kértem a nyomdától egy árkalkulációt és pont azt az összeget pályáztam meg, egy fillérrel sem többet. Nem volt benne szerzői honorárium, semmi felesleges költség, pl. könyvbemutató szervezés és költségei, stb. Hozzávetőlegesen négyszázezer forinthoz közelített az összeg, ami eltörpül a többmilliós pályázatok mellett. Ezt a pályázatot elnyertem. 2016 szeptemberre elkészült a könyv és az előírás szerint mindenkinek küldtem belőle, az elszámolást megcsináltam, számlát csatoltam és vártam a pénzt, amit a nem túl méretezett nyugdíjamból előlegeztem meg. Vártam a pénzt, ami csak nem akart megérkezni. Ha érdeklődtem, mindenféle mondva csinált kifogásokkal éltek. Már beleléptünk a 2017-es évbe és a beígért pénz még mindig nem érkezett meg. Az a gyanúm támadt, hogy ez sem véletlen. Mások milliókat pályáztak és nyertek el és nehéz elképzelni, hogy nem kapnák meg a nekik járó összeget. Akkor voltam Szegeden egy megemlékezésen, ahol jelentős fölhajtás volt, pályázott pénzből. Azt ne mondja nekem senki, hogy a milliókat saját zsebből előlegezték. Ekkor elhatároztam, hogy soha többé nem fogok pályázni. De azt is elhatároztam, hogy ennek a beígért pénznek utána járok. Újból csak az ígérgetések következtek, hogy ügyvédi irodák dolgoznak az ügyön, meg hosszadalmas magyarázkodással ráztak le, stb. Na ekkor megelégeltem a mellébeszélést.

A könyvön belül szerepelni kellett, hogy kinek a támogatásával készült, kívül a logóknak is látszani kelett. Az én könyvemen minden rendben volt. A pénz mégsem jött meg. Ekkor írtam a pályázat intézőinek egy levelet. Közöltem velük, hogy legnagyobb sajnálatomra egy nyílt levélben, akár fizetett hirdetésként bocsánatot fogok kérni az olvasóktól, mert sajnos önhibámon kívül becsaptam őket. Ami a könyvön olvasható, hogy ki adta a pénzt az elkészítésre nem igaz, félrevezettem az olvasót, mert a könyv a saját pénzemen készült, ahhoz másnak senkinek sincs köze és ezért nagyon kérem az elnézésüket.

Vidéken lakom és másnap délelőtt már autóval megérkezett hozzám egy ügyintéző valami papírt aláíratott velem és közölte, hogy a pénz még aznap számlámon. lesz. A pénz

85. kép

Szegedi Fekete Ház

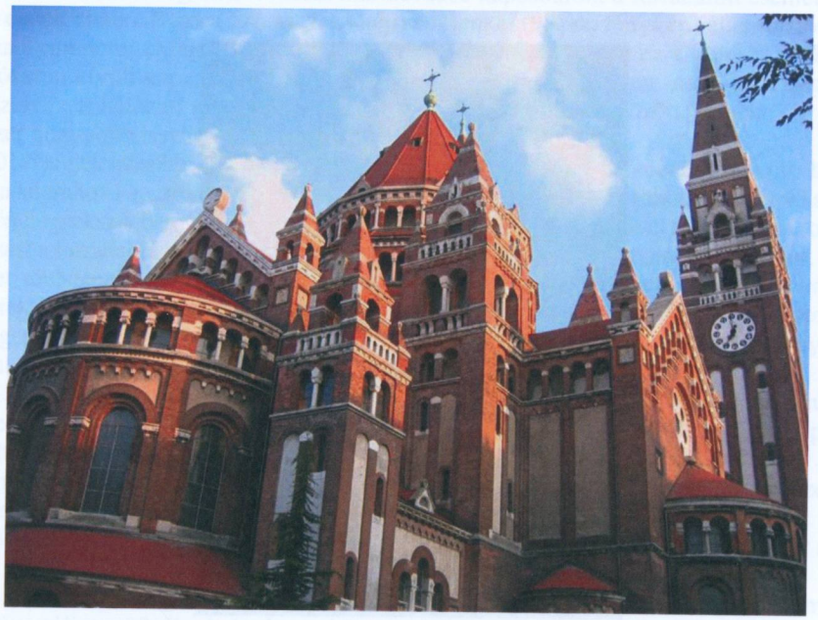

86. kép

Fogadalmi templom

87. kép

Zombori István

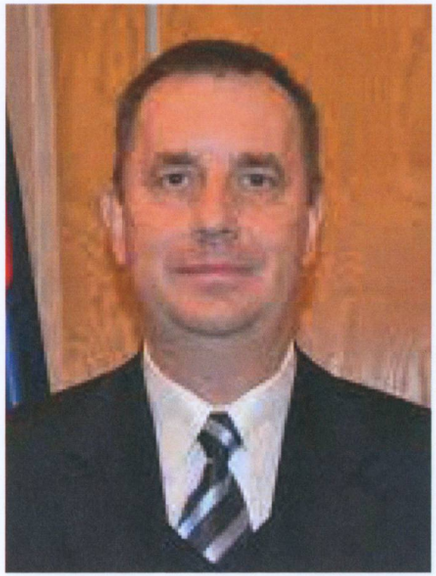

88. kép

Marosvári Attila

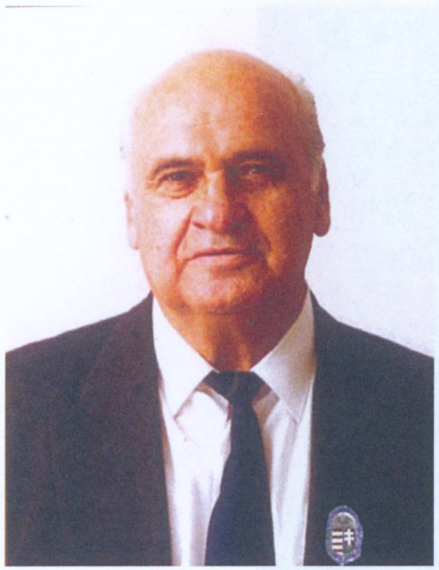

89. kép

Fejér Dénes

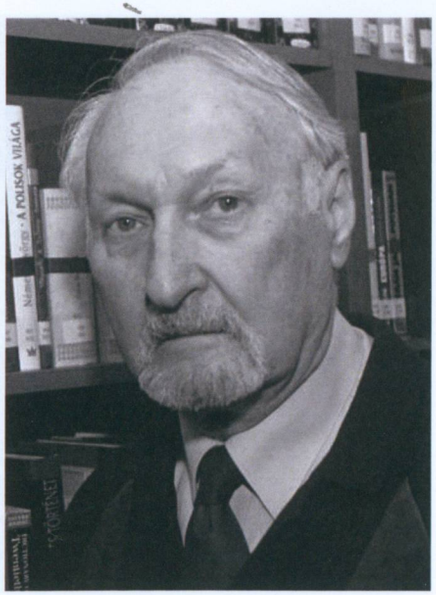

90. kép

Péter László

91. kép

Lázár János

92. kép

Vasvári Vilmos

93. kép

Jancsák Csaba

94. kép

Kahler Frigyes

95. kép

Schmidt Mária

96. kép

Karikó Katalin

97. kép

Biszku Béla

98. kép

Benkei András

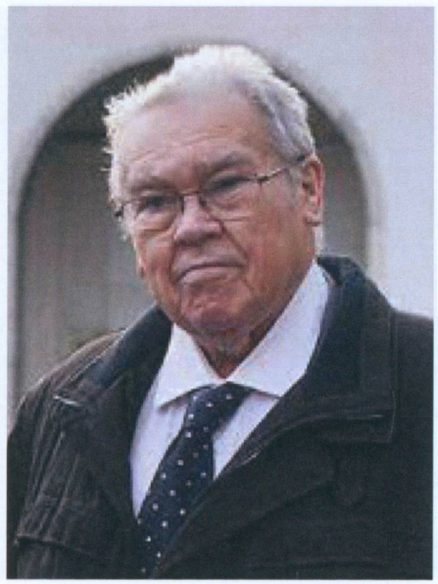

99. kép

Csurka István

MEGJELENT KÖNYVEK JEGYZÉKE

1. sz. könyv

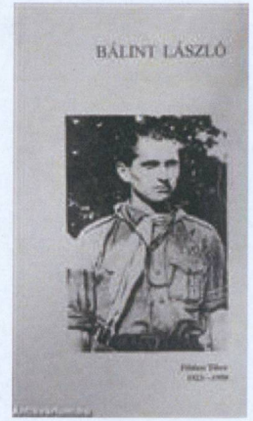

2. sz. könyv

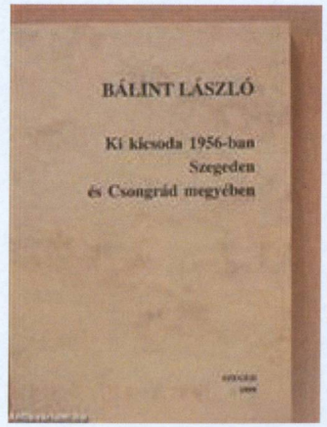

3. sz. könyv

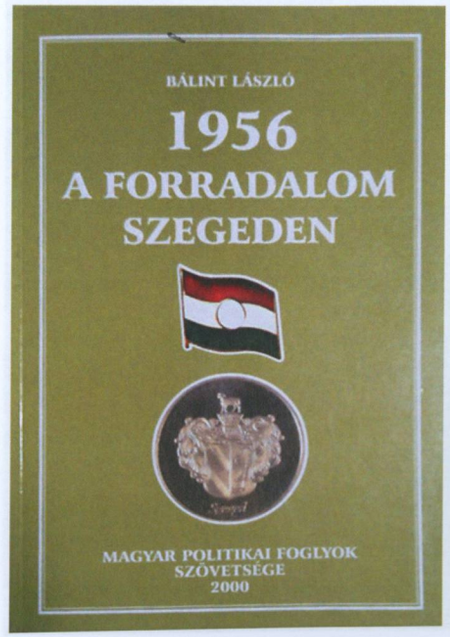

4. sz. könyv

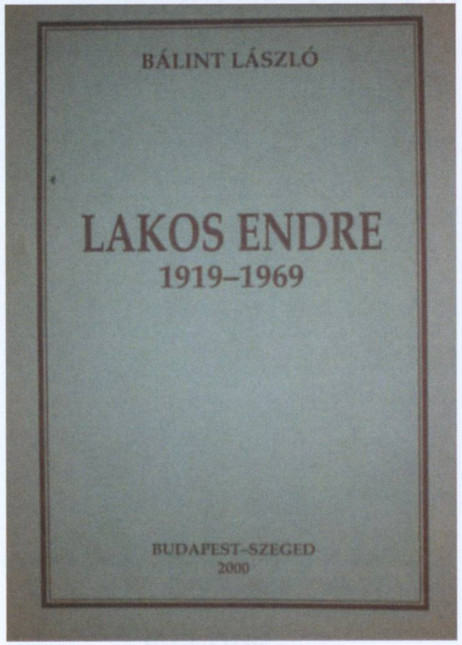

5. sz. könyv

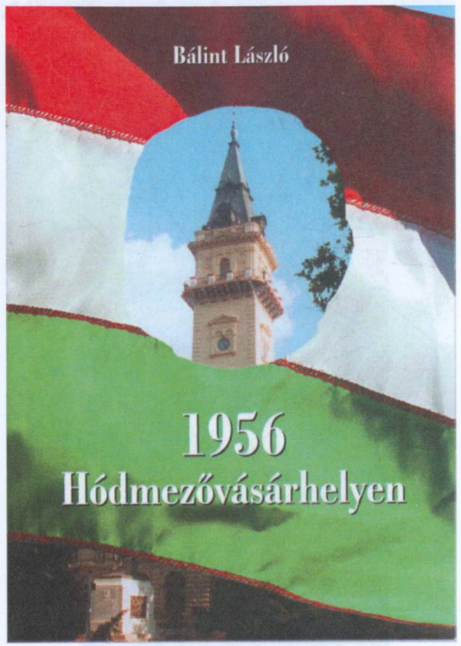

6. sz. könyv

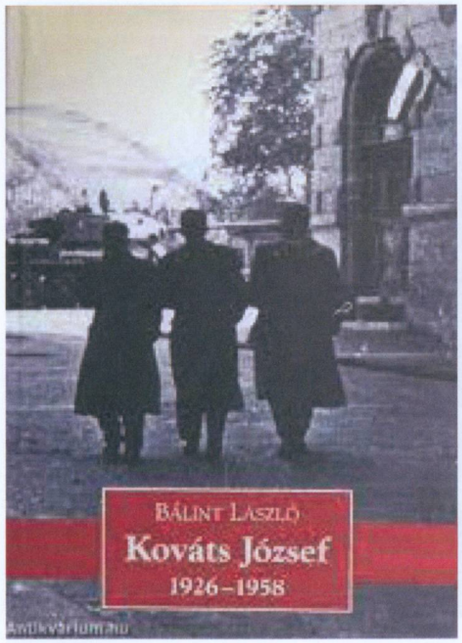

7. sz. könyv

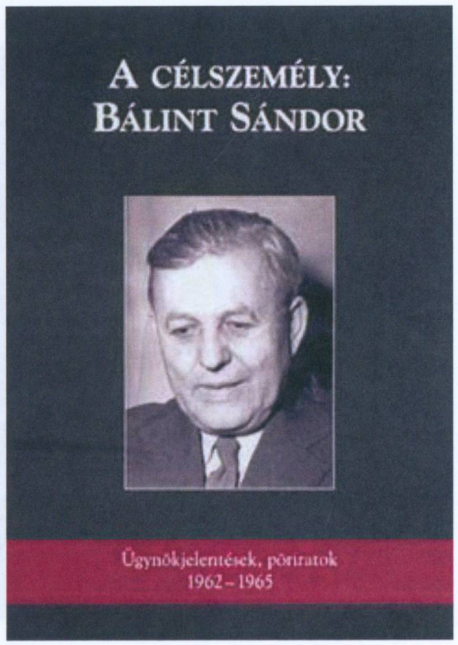

8. sz. könyv

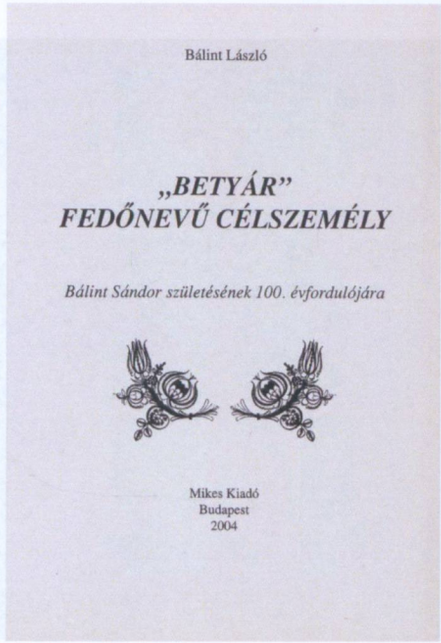

9. sz. könyv

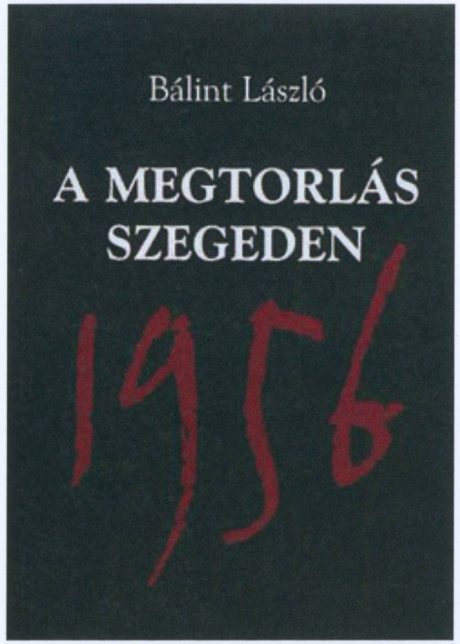

10. sz. könyv

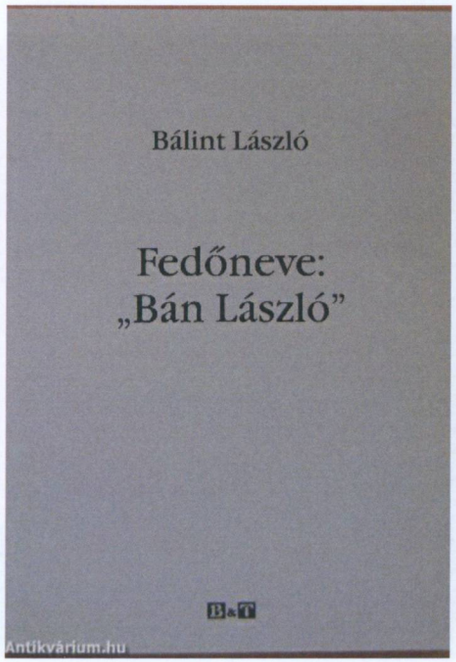

11. sz. könyv

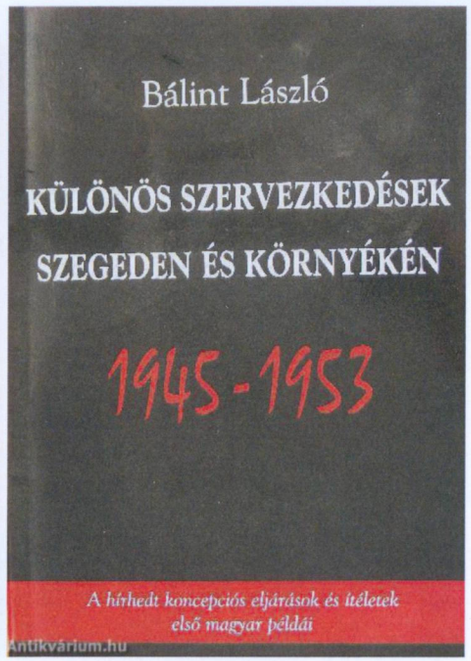

12. sz. könyv

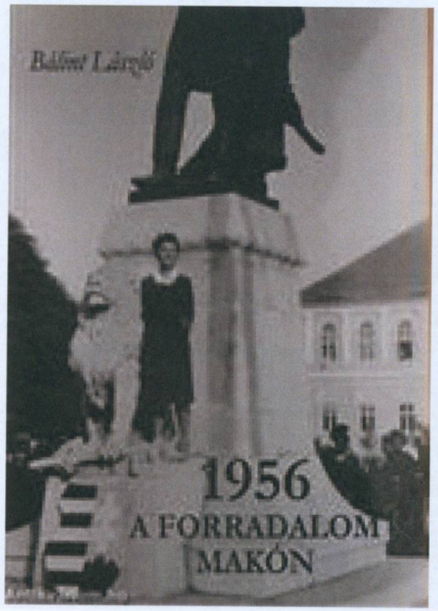

13. sz. könyv

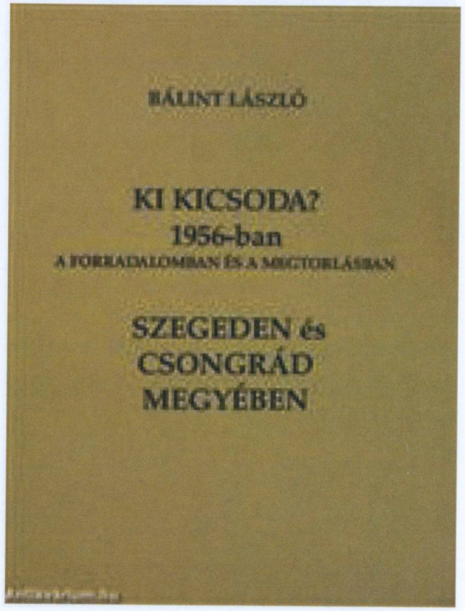

14. sz. könyv

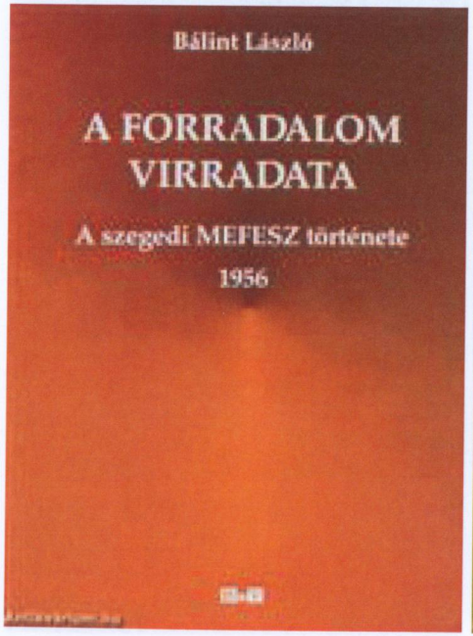

15. sz. könyv

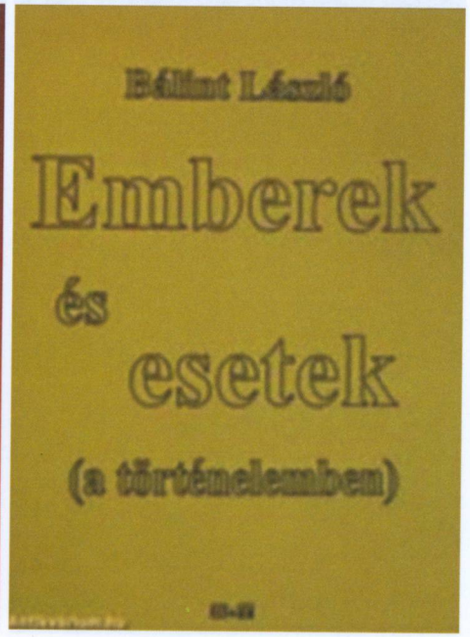

16. sz. könyv

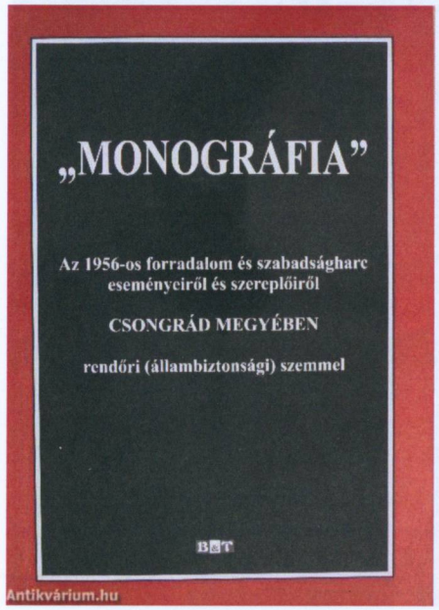

17. sz. könyv

18. sz. könyv

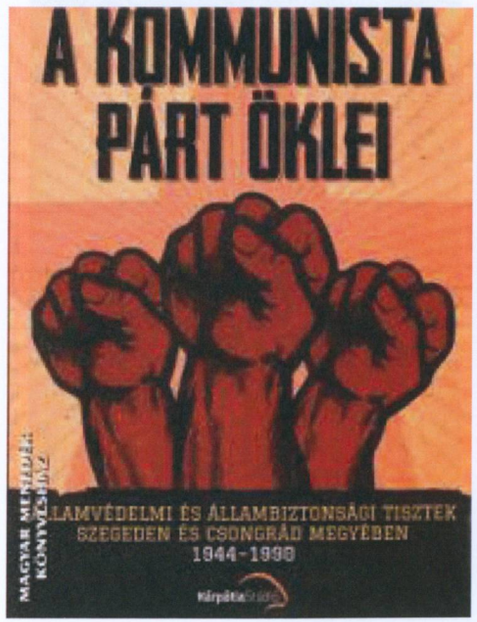

19. sz. könyv

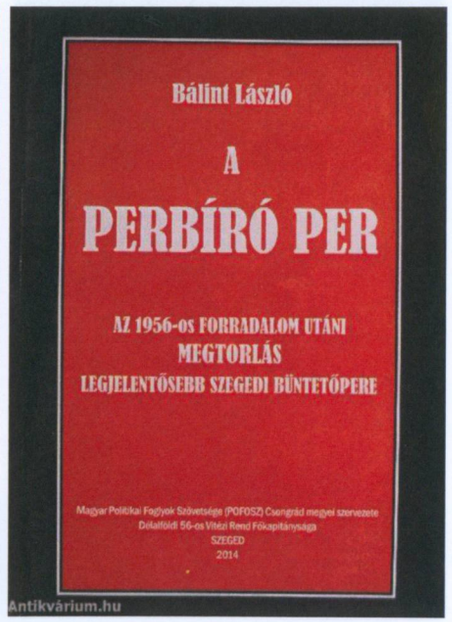

20. sz. könyv

H

A

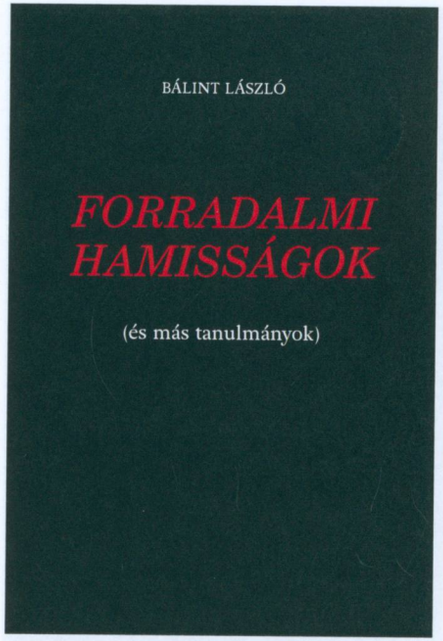

29. sz. könyv

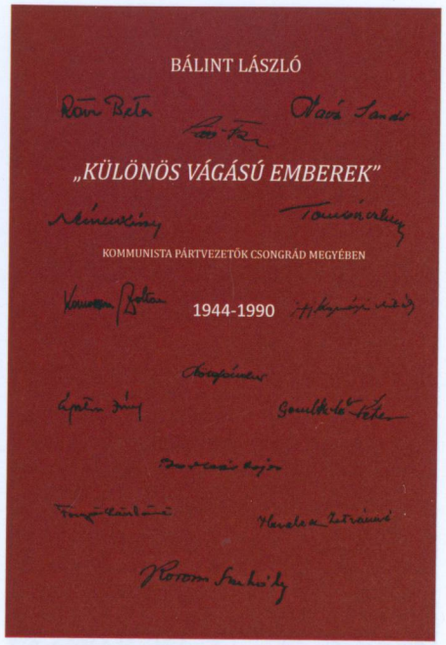

30. sz. könyv

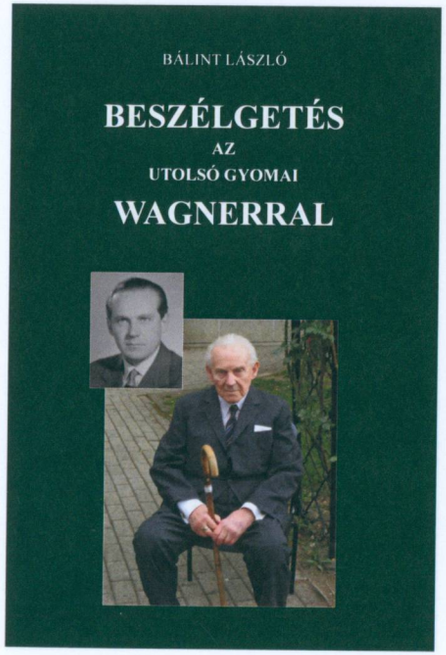

31. sz. könyv

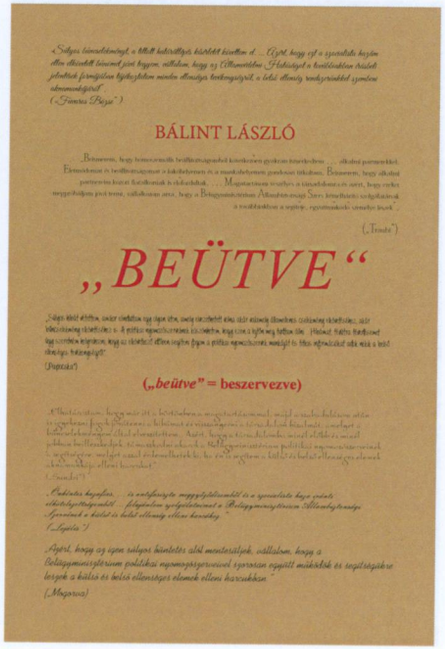

32. sz. könyv

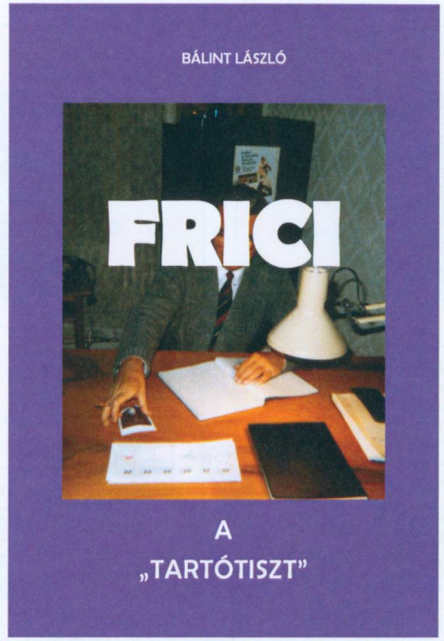

33. sz. könyv

34. sz. könyv

MELLÉKLETEK

(1. sz. melléklet) *„Hazáért Érdemkereszt"* kitüntetés

(2. sz. melléklet) *„Maléter Pál Emlékérem"*

(3. sz. melléklet) az 1956-os forradalom 50.-ik évfordulójára „Emléklap".

A
Csongrád Megyei Közgyűlés
elnöke

Bálint László

történész, kutató
részére

az 1956-os forradalom és szabadságharc Csongrád megyei eseményeinek hiteles és szakmailag egyedülálló leírását segítő magas színvonalú munkája elismeréseként a

Csongrád Megyéért Emlékérem

kitüntetést adományozza.

Szeged, 2010. december 10.

Magyar Anna
elnök

(4. sz. melléklet) *„Csongrád Megyéért Emlékérem"*

A
Magyar Politikai Foglyok Szövetsége

Bálint László

részére

Forradalmunk Világító Lángja Emlékérmet adományozza

A Magyar Haza érdekében
végzett áldozatos munkájának elismeréséül.

„Az nem lehet, hogy annyi szív
Hiába onta vért,
S keservben annyi hű kebel
Szakadt meg a honért."

Budapest, 2012. október 23.

Elnök

(5. sz. melléklet) *„Forradalmunk Világító Lángja Emlékérem"*

Magyarország Tiszteletbeli Főkonzulátusa
Honorowy Konsulat Generalny Węgier
Łódź

Szanownemu Panu

BÁLINT LÁSZLÓ

w Roku Solidarności Polsko-Węgierskiej

przyznaję

MEDAL

za osobiste zaangażowanie w działania

na rzecz umacniania przyjaźni polsko-węgierskiej

i upamiętniania Węgierskiego Października 1956 roku

Magyarország Tiszteletbeli Főkonzulátusa Tiszteletbeli Főkonzul Łódź Honorowy Konsul Generalny Węgier Honorowy Konsulat Generalny Węgier

Tadeusz Kaczor
Honorowy Konsul Generalny Węgier
w Łodzi

Łódź, 18 października 2016 r.

(6. sz. melléklet) lengyel elismerés.

BEFEJEZÉS

Azért írtam le ezt a néhány fejezetet, hogy megtaláljam legalább arra a kérdésre a választ, hogy a történtek alapján én vajon miféléje vagyok az 1956-os magyarországi forradalomnak és szabadságharcnak. A BM III/II Csoportfőnökségen együtt dolgoztam ifjabb Apró Antallal, ifj. Korom Mihállyal és még néhány hasonló származású és beágyazottságú pártcsaládi gyerekkel. Amikor megváltozott a rendszer, az új nemzetbiztonsági szolgálatoknál is egyre szaporodott a volt forradalmi résztvevők száma. Az előbb nevesítettek persze nem tehették, de mások vagy eltitkolták, elhallgatták múltjuknak ezt az addig nemkívánatos szegmensét, vagy nem is volt ilyen a múltjukban, nem volt mit titkolni

Mostanában mégis volt kommunista káderek szájából hallottam, hogy ők is az 1956-os forradalom örökösei. Olyan jó lenne, ha valaki végre már meghatározná, hogy kik a forradalom örökösei. Különösen a fiatal politikusi generáció tagjaitól hallom csodálkozva, most akár jobboldali képet mutat magáról, akár még mindig baloldalit, de magabiztosan feltétlenül valami olyat állít ami az 1956-os forradalom és szabadságharc elismerésére mutat. Öreg haverokkal szoktuk mondogatni, hogy bolond egy világot élünk. Az a kép a legszórakoztatóbb, amikor ezidáig magáról zsidó képet mutató, a zsidóságát bátran meg is valló, ezt nyilvánosan kijelentő, most, az új kiismerhetetlen, de magát kereszténynek mutató kurzus alatt hatalmas kereszttel a nyakában nyilatkozik pl. a televízióban. A múltkor egy televíziós adásban az orosz-ukrán háború kapcsán azt tanácsolta a főtörténész asszony, hogy mi már mást tenni nem tudunk, csak imádkozunk. Úgy megkérdeztem volna tőle, hogy ugyan tessék már elárulni, hogy melyik imával tetszik majd fohászkodni?

Egyáltalán mintha nem lennének tisztában azzal, hogy nem az a keresztény, aki kereszténynek mondja magát, hanem alapvetően az, aki meg van keresztelkedve és hiszi és vallja az egyház tanitásait és azoknak megfelelő életet él. Elképzelhetetlennek tartom Deutsch Tamást, mint európai őskeresztényt. De ugyan ide sorolhatom a Play Boy modell Szabó Tünde államtitkárt, vagy Borkai Zsolt volt győri polgármestert, a botrányos viselkedése miatt, meg az egyéb buzeránsokat, pedofilokat és hasonszőrű kurtizánokat. Arról nem beszélve, hogy túl soknak tűnik egy keresztény kormány tagjai részéről a válások száma, az „öregedő feleségek lecserélése" ötlet nem kifejezetten hívő kereszténytől származik s mégis állítólagos keresztények sokasága is gyakorolja nagyjaink közül. Ahol egy vezető nemzetközi szintű politikusunkkal megesett az, ami Szájer József csatornamászását megelőzte, hát ott lehet egy kis baj a keresztényi tartalommal. S amint múlik az idő, egyre több ilyen illetlen cselekedet kerül előtérbe. Az, hogy Völner államtitkár úr pénzügyi – vesztegetési – botrányba keveredik, már szinte várható volt. De az, ha a főnöke, aki mellesleg egy kommunista állambiztonsági SZT tiszt lánya nem tud, vagy nem akar tudni a beosztotta bűncselekményéről, már megengedhetetlen, főleg ha megspékeljük azzal, hogy törvénysértést követett el már az által, hogy a külső engedélyhez kötött titkosszolgálati eszközök engedélyezését szóban átengedte, vagy átruházta a helyettesének – amit a vonatkozó törvény nem tesz lehetővé, az már törvénysértő és büntetőjogi kategória, a megszellőztetett válási szándékáról nem is beszélve..

Olyan hazudozás folyik ebben az országban úgy a hatalom, mint az ellenzék részéről, amilyen talán még soha nem volt. Végig szolgáltam a Kádár rendszert az állambiztonsági szolgálatnál. Jó néhány vezető elvtárs fejezte be úgy az életét, mielőtt a balhéja kitudódott volna, hogy az íróasztala fiókjában csőre töltött pisztolyát maga ellen fordította, majd meghúzta a ravaszt. Abban az időben ugyanis nem volt megbocsájtás, elnézés, félrené-

zés. A tetteiért mindenkinek felelni kellett és egy korrupciós ügybe való belekeveredés a karrierje végét jelentette, a továbbiakban minden érvényesüléstől való elzárás követte. A vétlen, vagy csak haszonélvező családtagokra gyakorolt nyomásgyakorlásról már nem is beszélve. . Voltam én tanúként a katonai bíróságra beidézve magasrangú rendőrtisztek – pl. budapesti kerületi rendőrkapitány – garázdasági ügyében, de más rendőrtisztek anyagi természetű visszaélése kapcsán is. Sőt a közvetlen főnököm hivatali hatalommal való visszaélés és a devizagazdálkodás szabályainak megsértése ügyében is már- már bérletem volt a katonai ügyészségen és bíróságon. Nem sokkal a rendszerváltozás közelében ismét majdnem napi vendég voltam a katonai ügyészségen, ahol az akkori főnököm balhéjáról próbálták eldönteni, hogy induljon-e büntetőeljárás, vagy elkenjék az ügyet. Félni lehetett ugyanis attól, hogy ha a bíróságra kerül az történet, a gyanúsított ki talál pakolni olyan ismereteiről amelyekkel nagyon magas polcon üldögélő parancsok elvtársakat is magával rántana. Erről csak annyit, hogy el is kenték az ügyet, de úgy, hogy még nyoma se maradjon.

1956-ban, a forradalmi napok alatt a Nagy Imre forradalminak tartott kormánya – tagjai csupa-csupa kommunisták – a tömegnyomásnak engedve megszüntette jogutód nélkül az államvédelmi szolgálatot. Ez akkor már a Belügyminisztérium felügyelete alá tartozó államvédelmi szolgálatként tevékenykedett. Külön érdekesség, hogy az operatív szervek a központban is, de a megyékben is a rendőrségi szervezetbe voltak betagosítva. Sokat elárul ezekről a szerveződésekről az, hogy pl. az akkori BM Megyei Főosztályok – a BM Megyei Rendőrfőkapitányságok utódai, majd később elődjei vezetői nagyon sok helyen államvédelmi főtisztek voltak, akik megtartották az államvédelmi rendfokozataikat. Amikor úgy nézett ki, hogy győzött a forradalom, az államvédelmi állomány jelentős része biztonsági őrizetbe került, hogy az előforduló atrocitásoktól megvédjék őket. Akik őrizetbe kerültek – vagy önként oda mentek, mert ilyen is volt – azoknak a haja szála sem görbült, úgy megúszták a számukra vészterhes időket. Másokkal a felheccelt tömeg végzett és lábbal felfelé lógatták őket az utcák, terek fáira, vagy mint a budapesti Köztársaság téren halomra lőtték őket. Másoknak leggyakrabban a börtönök biztonságában bántódása sem esett, kiszabadulva a muszkavezetés után megszállottként, bosszúvágytól fűtve vetették bele magukat a megtorlás őrületébe. Már figyelmeztető tábla sem kellett – mint egykor -, maguktól is gyűlölték az ellenforradalmárokká minősített forradalmárokat. Ez pedig kitartott addig, amig ez a garnitúra később ki nem kopott a belügyi szolgálatból.

Amikor az 1980-as évek elején kényszerűségből, a gazdasági összeomlás veszélye által fenyegetve beléptünk a Nemzetközi Valutaalapba és a Világ Bankba, az hatalmas fölháborodást váltott ki az öreg kommunisták köreiben, akik meg voltak győződve arról, hogy nincs semmi baj a gazdasággal, hiszen zavartalanul és ütemesen menetelünk a végső cél, előbb a szocializmus, majd a kommunizmus megvalósítása felé. Nem volt ember, aki megmagyarázza, elhitesse velük, hogy nem úgy alakultak a körülmények, ahogy Marx, Engels és Lenin elvtársak megálmodták. Leginkább Kádárt kezdték el hibáztatni, gyengekezűnek tartották, aki elhitte Fekete Jánosnak **(100. sz. fénykép)**, hogy a legjobb dolog a világon adósnak lenni. Vették is föl nyakló nélkül a kölcsönöket és adósították el az országot, amibe aztán végül bele is rokkant. Közben az öreg és maradi kommunistákat ki is szorították a hatalomból.

Ha jól emlékszem 1981-ben vezető magyar közgazdászok készítettek egy tanulmányt a magyar gazdaság akkori helyzetéről. Az MSZMP Politikai Bizottság részére készült ez a tanulmány sajnos nem maradt meg példányom, mert egy bennfentes kapcsolatom – hálózati személyem – csak elolvasásra adta ide egy találkozón, amikor az MSZMP Politikai Bizottság még nem is látta. Én soha nem voltam közgazdász, de engem is ledöbbentettek azok az őszinte és igaz szavak, mondatok, amelyben a vezető közgazdászok elemezték, értékelték a helyzetet. Egy mondatuk szerint katasztrófát jelentene, ha a fejlett nyugati

piacgazdaságot ráengednék a sokkal maradibb tervgazdálkodásunkra. Csak a rendszerváltozás után értettem meg, amikor ez a jóslat bekövetkezett és mindenféle fondorlatos úton, s módon privatizálták szinte az egész ipart és mezőgazdaságot, elkótyavetyélték szinte mindenünket, amink volt és már-már lenullázták a magyar gazdaságot. Nem volt egyetlen befolyással bíró ember, aki megálljt mondott volna a nagy eladási kedvnek, hogy álljunk már meg emberek, ezeknek a tőkéseknek nem az iparunk, a jó termőföldjeink kellenek hanem a piaci lehetőségek. A megvásárolt gyárak, üzemek, mezőgazdasági termelő egységeket potom pénzért megvették, majd bezárták és hozták a maguk külföldön gyártott termékeiket. Gyakran ócskábbat, mint a hazai termék volt, de mindenképpen drágább áron.

A legszembetűnőbb változás talán az volt, hogy az egypártrendszer helyét elfoglalta a többpártrendszer. Már 1989 végén az MSZMP két pártra szakadt. Az egyikből lett az idők szavát megértőkből, a változások szükségességét megértő vagy legalább belenyugvókból a Magyar Szocialista Párt (MSZP), amelynek az elnöke hamarosan az 1956-os forradalom leverésében jeleskedő Horn Gyula egykori „pufajkás" karhatalmista lett. Ők alkották a többséget. A másik a Munkáspárt Thürmer Gyula vezetésével az elvhűséggel jeleskedtek. Az 1990-es első szabad választásokat az Antall József **(101. sz. fénykép.)** vezette Magyar Demokrata Fórum nyerte meg. Antall miniszterelnök lett és valami 1956-os múltat csak összekapartak valahogy neki, állítólag gimnáziumi forradalmi bizottsági elnök lett, amit áthelyezéssel büntettek. 1974-ben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum megbízott főigazgatója,1982-ben a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetést kapta.1985-től a nevezett múzeum főigazgatója. Teljes bocsánatot nyert az 1956-os megingásáért. Hamarosan kitúrta az MDF-ből Csurka Istvánt, aki létrehozta a Magyar Igazság és Élet Pártját, (MIÉP) Az elvesztett választások után a maradék MDF tovább bomlott. Ekkor már Antall halála után maradt egy jelentéktelen ki pástocska az MDF és létrejött a szakadárokból a Demokrata Néppárt (DNP) amely két választáson is próbálkozott, de nem tudott számottevő tényezővé válni , el is tűnt a politikai süllyesztőbe. Rövidesen ez a sors jutott az anyapártnak, az MDF-nek is. Az első szabadon választott kormány párthátterét három párt, az MDF, a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) és a Független Kisgazdapárt (FKGP) képezték. A KDNP-t állandó viszálykodások jellemezték, mire Gyulay Endre **(102. sz. fénykép)** a kor jeles püspöke és egyházi vezetője ki is jelentette, hogy az lenne a legjobb, ha ez a párt kihagyná a nevéből Keresztény kifejezést. Nem hallgattak a jó szóra. Közben a kisgazdapárti frakció is két részre bomlott, volt akik támogatták a kormányt ,s volt akik nem.

Ilyen állapotok között érkeztek meg a pártok a következő 1994-es választásokhoz, amelyek a hatalomba visszatért kommunisták, immár magukat szocialistáknak nevezve meg is nyertek, Közrejátszott ebben a miniszterelnök halálos betegsége és az első ősz folyamán kirobbant, vagy kirobbantott taxisblokád. A blokád mögé a legnagyobb ellenzéki párt teljes mellszélességgel felsorakozott kormánybuktató céllal. Nincs ezen mit tagadni hiszen televíziós felvételek bizonyítják, hogy a FIDESZ tagjai a narancsos jelvényükkel, mint a mérgezett egerek rohangáltak a barikádokon és ott voltak természetesen a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) vezetői is,

Következett az MSZP két megnyert választási ciklusa. Közben a FIDESZ-ben is volt néhány politikusi kiválás, akik az elvi testvérnél, az SZDSZ.-nél találtak menedéket. A győzelem ellenére néhányan az MSZP-ből is kiváltak. Az FKP-t is otthagyták néhányan, de azért még vidéki háttérrel számottevő politikai erő maradt, még ha az államtitkárát büntetőeljárás hatálya alá is vonták.

1998-ban következett egy sorsdöntő választás. Kimondva vagy kimondatlanul Horn Gyula rendszerének a megbuktatása volt a cél. A FIDESZ, amely addigra meglehetősen provokatív és elítélendő stílusával sok sebet ejtett a jobboldali pártokon, most rájuk szo-

rult. Orbán Viktor **(103. sz.fénykép)** elővette addig alig használt fésűjét és borotváját, öltözékével is európai formátumú embert próbált magából csinálni és hatalmas virágcsokorral felszerelkezve látogatta meg Torgyán Józsefet a lakásán. Ennek a látogatásnak az lett a célja és eredménye, hogy Torgyán egy csomó kisgazda képviselőt visszaléptetett a választások második fordulóján, minek következtében Orbán Viktor miniszterelnök lett – kizárólag Torgyánnak köszönhetően – belőle pedig mezőgazdasági és vidékfejlesztési miniszter. Torgyánnak is volt valami nem túl jelentős 1956-os múltja, ami felemlegetésének több volt a füstje, mint a lángja. Tehát ha nincs Torgyán, nincs Orbánnak miniszterelnökség. A politikusi hála sem maradt el. Miután a ciklus utolsó két évére megcsinálták a kétéves költségvetést és ezt a kisgazdák is elfogadták Torgyán és pártja le lettek írva, már nem volt szükség rájuk. Torgyánt lenullázták.

Jöttek a következő választások és nagyon szorult a hurok. Az MSZP és a már aligalig tényező SZDSZ bizony nyerésre állt. A Dávid Ibolya vezette MDF árnyéka volt régi önmagának . Ekkor a MIÉP próbált segíteni a FIDESZ-nek, de a MIÉP ezzel inkább szavazatokat vesztett és be sem jutott a parlamentbe, nem hogy a FIDESZ szekerén lendíteni tudott volna. Pedig mindent megpróbáltak, hogy megtartsák a hatalmat. Nem sikerült, mert győzött az MSZP, a miniszterelnök Medgyessy Péter **(104. sz. fénykép)** lett. A választás után a FIDESZ nem azon szomorkodott, hogy elveszítették a választást, hanem azon lelkendeztek, hogy a szélsőséges MIÉP nem került be a demokratikus parlamentbe. Akkor még valódi liberálisok voltak és kérlelhetetlenül harcoltak a jobboldal, főleg a radikálisok ellen.

Következett a „szocik" nyolc éve. Medgyessy belebukott az állambiztonsági SZT tiszti letagadott múltjába, s jött helyette az Apró–klán embere Gyurcsány Ferenc **(105. sz fénykép)** Ő meg hamarosan az „öszödi beszéd" hazudozásaiba bukott bele. Még rövidebb időre Bajnai Gordon **(106. sz. fénykép.)** lett a helyettesitő. Mindketten a KISZ-ből bújtak elő. Meg is buktak 2010-ben s jött helyettük a volt KISZ titkár Orbán Viktor utáni rémisztőn szabadelvű társaival és az emlékezetes „térdre s imához" gúnyolódó kiabálásaikkal. Igen ám, de maguk mellé vették a teljesen ellehetetlenült kereszténydemokratákat és azt a látszatot kezdték mutatni, mintha ők is jobboldaliak, mi több kereszténydemokraták lennének. Az egykori kócos, zsíroshajú, ápolatlan és kihívóan toprongyos öltözékű süvölvényekből úrifiúk, már nem is olyan nagyon fiúk lettek. A világ és főleg a magyar választó pedig benyalta a többszörös átváltozásukat. A Liberális Internacionálé egyik alelnökéből néhány év alatt a legvadabb s radikálisabb jobboldali lett. Háromszor egymás után, részben a választási törvény sajátos alakításának köszönhetően kétharmaddal nyerték az egyfordulóssá alakított választásokat. Voltak, akik Kádár-rendszer visszatértét vizionálták, míg mások, az idősebbek inkább egyes vonásokban – pl. a személyi kultusz egyes momentumaiban – inkább a Rákosi rendszerre kezdtek ráismerni.

Mindeközben, az állandó nemzeti egység felemlegetése ellenére olyan káoszt produkáltak a magyarság soraiban, amilyen talán még soha nem volt a történelmünk során. Egymás gyűlölete, ennek a propagandisták által gerjesztése máig napirenden maradt. Ilyen megosztott még soha nem volt a magyarság, mint az elmúlt tíz évben lett s amilyen állapotban most is van. Ami pedig a legszomorúbb, hogy azok az egykori ifjak, a rendszerváltozáskor még fiatal demokraták is büszkén vallják, hogy ők bizony 1956 forradalmának büszke örökösei. Voltak néhányan, pl. Wittner Mária, akik rásegítettek erre a hiedelemre és beültek közéjük a parlamentbe.

Lassan ott tartunk, hogy azok, akik valóban valamiképpen részt vettek a forradalomban és a szabadságharcban elhallgatják az egykori tetteiket, nehogy egy platformra kerüljenek ezekkel az álforradalmárokkal, akik 1956 őszén még óvodába se jártak, többségük meg sem született. Most pedig ők mondják meg, hogy ki volt a forradalmár s ki nem az, ki lehet a forradalom örököse, s ki szóba sem kerülhet az örökösök között. Már alig várják,

hogy az utolsó 1956-os forradalmár is kihaljon, mert akkor aztán elszabadul a pokol és azt hazudoznak, amit csak akarnak. Jó példa erre Pál József egyetemi professzor a FIDESZ egyik szegedi alelnöke, aki egy televíziós műsorban durván bele szállt Fejér Dénesbe, aki megalakulása óta a POFOSZ megyei elnöke, hiteles dokumentumokkal bizonyított forradalmár és a megtorlásnak is elszenvedője. A politikába is belekóstolt professzor úr 1956. októberében legfeljebb kiscsoportos óvódás lehetett, tehát nem sok köze volt mind ahhoz, amit a szegedi forradalmi résztvevők műveltek. Most meg ő osztja az észt a forradalommal és annak résztvevőivel kapcsolatban. De említhetem a miniszterelnök urat is, aki forradalmárnak ismeri el Dózsa László színművészt, akinek a szélhámosságai, hazudozásai a múltjával kapcsolatban már közszájon forognak.

Tudom, én megbélyegzett ember vagyok, nekem pont nem illene ilyesmiket szóba hozni. Több mint negyedszázadon át állambiztonsági kémelhárítóként a kommunisták rendszerét szolgáltam. Ezt a körülményt soha nem tagadtam, sőt az akkor tanultakat a rendszer megváltozása után több ügyben mások javára hasznosítottam. Az se számít! A sok párttitkár és KISZ titkár, a neveket el sem kezdem sorolni, akik jók voltak, megbecsült és elismert tagjai voltak a demokráciának. Egy nyomorult kémelhárító tiszt csinálhat azt, amit akar , legfeljebb megtűrt ember maradhat. Ebbe már beletörődtem. Az egész felnőtt életem másból sem állt, mint a kihasználásomból, majd eldobásomból. Nagyapám mondogatta gyakran: „Tudod fiam vannak az életben emberek, akik igáslónak születtek s azok is maradnak, meg vannak akik parádés lónak jöttek a világra és azok is maradnak. Mi kisunokám igáslónak születtünk, s az élet rendje szerint azok is maradunk, amíg a Mindenható el nem szólít bennünket ebből a nyomorult világból." Ezt én nagyon megjegyeztem, meg is értettem és ennek megfelelően is éltem az életem. Szerencsére a nagyobb fele már lepergett az életem homokóráján. Legfeljebb néhány év lehet hátra, megint nagyapámat idézve „azt már guggolva is kibírom". Bár ezt öregapám megjósolta a kommunisták hatalmának a kezdetén is, aztán jó sokáig eltartott, ő már ki sem tudta várni a végét. Mi fiatalabbak kivártuk, megértük, s mi lett belőle? Csak a csalódás.

Történészek, politológusok, megmondóemberek ma már mindent megmagyaráznak, ha kell félremagyaráznak, ha kell még torzítanak, hazudnak is, még az 1956-os forradalmunkkal és szabadságharcunkkal kapcsolatban is. Mindig úgy, ahogy az éppen uralkodó kurzus igényeinek megfelelő. Volt idő, amikor a moszkovita, kommunista, belügyminiszter, majd padlás lesöprő miniszter a forradalom miniszterelnöke nemzetünk elsőszámú hőse lett, akinek hazafisága legyőzte a kommunistaságát. Néhány év múlva változott a helyzet és már kígyót s békát lehetett kiabálni a korábban még nemzeti hős politikusra. Kinek volt igaza? Valószínűleg senkinek, illetve nézőpont kérdése volt az igazság, de annak nem sok köze volt az objektivitáshoz.

Gyerekkoromban azon nőttem fel, hogy ha egy előadás közben a szónok kiejtette azt a nevet, hogy Rákosi, mindenki minden vezényszó nélkül fölpattant a helyéről és eszeveszett tapsolásba kezdett s közben kiáltozta, hogy „Rákosi! Rákosi! Éljen Rákosi! Éljen Rákosi!" Néhány év múlva a folytatás az lett, hogy „Rákosinak kötelet! Egyforintos kenyeret!" Mi lett az eredmény? 1956. októberének forradalma. Ugyanez történt Sztálin említésekor is. Kádár más mentalitású ember volt. Ő nem szerette ha a nevét kiáltották, meg éljenezték. Tovább el is tartott a rendszere. A rendszerváltozás után legtöbbet két nevet harsogtak. Az egyik a „Csurka! Csurka!" volt. Csurka nem szerette az ilyen ünneplést. A másik a „Viktor! Viktor!" szokott lenni, Az ünnepeltnek, dicsőítettnek láthatóan tetszik ez, mert a szónoki emelvényen általában együtt tapsol a tömeggel, aminek olyan a látszata, mintha önmagát tapsolná.

Szokták mondani, hogy az 1956-os forradalmunk az 1989-90-es rendszerváltozásunk előszobája volt. Elég sok 1956-os forradalmárral beszélgettem, de ezt az álláspontot mind elvetették. Ha elvárás volt velük szemben a forradalom és a rendszerváltozás valamiféle

összevetése, megpróbálkoztak párhuzamokat vonni. Szerencsére volt egy jeles magyar miniszterelnök, mellesleg történész is, aki egyszer a képibe vágta az elégedetlenkedőknek, hogy „tetszettek volna forradalmat csinálni". 1956-ban forradalom volt, de nem történt valódi rendszerváltozás, hiszen a rövid idő alatt nem lehetett.1989-90-ben nem volt forradalom csak egy alaposan félresikerült rendszerváltozás. A kettőt tehát igazságtalanság lenne összehasonlítani. S amint múlik az idő és egyre inkább derülnek ki az állítólagos rendszerváltozás háttértörténetei, a társadalom egyre inkább nem tud mit kezdeni a történetekkel, mindenféle paktumokkal, értelmezhetetlen szövetségekkel, megmagyarázhatatlan és érthetetlen átváltozásokkal.

Közben eljutottunk oda, hogy kialakulóban van egy sajátos egypártrendszer, amelyben van egy párt, amely hosszú távra bebetonozta magát a hatalomba és vannak ellenzéki pártok is, amelyek hol megszűnnek, mások alakulnak helyettük, de ezeknek nagyon hosszú idő elteltével sincs esélyük az uralkodó pártot kibillenteni a hatalomból, sem egyedül, de még összefogva sem. Ezt a sajátos magyarországi egypárti hatalmon alapuló demokráciát – a vadhajtásaival, diktatórikus sajátosságaival – legfeljebb egy háború mozdíthatja, változtathatja meg akkor, ha a magyar történelmi hagyományokat követve megint a vesztesek között találnánk magunkat. Mint megvénült ember, aki beleszülettem a második világháborúba és volt szerencsém megismerni annak borzalmait, ezt nem kívánom senkinek. Voltam gyerekként a menekülő családommal a front kellős közepén, megéltem a német az orosz, az amerikai megszállást, tudom, hogy mi az a szőnyegbombázás, az éhezés, a letetvesedés, a bármely pillanatban előálló életveszély, stb. Az emberiség már annyit háborúzott, hogy abba kellene már hagyni. S amikor már reménykedni kezdünk, hogy kulturált politikusaink a különféle konfliktusokra megtalálják a leghumánusabb megoldásokat, lám itt van a nyakunkon, megint Európa közepén egy újabb világháború kirobbanásának veszélye, s hogy cifrább legyen az atomháborúval színesítve.

Az 1948-49-es magyar forradalom és szabadságharc, ha március 15.-e nem lenne kötelező nemzeti ünnepünk, már alig-alig jutna eszébe az átlagemberek sokaságának. Lassan ebbe az irányba haladunk az 1956 október 23.-án kirobbant és november 4-én levert újabb forradalmunkkal és szabadságharcunkkal is. Ha ez a mostani orosz-ukrán háborúskodás kiteljesedik, és főleg ha ebbe is belekeveredünk, ez is a forradalmaink emlékezetét a háttérbe tolja. S mit számít akkor, hogy a ma élő magyar embereknek mi volt a viszonyuk 1956 forradalmához. Már én sem leszek kíváncsi arra, hogy vajon nekem milyen volt és most milyen a viszonyom az 1956-os forradalomhoz. Nem leszek kíváncsi, mert már nem az evilágiak között élek, megyek, ha a Mindenható elszólít, a többi 1956-os forradalmár, vagy magát forradalmárnak hazudó után.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc legközelebbi nevezetes évfordulója, a 75.-ik, 2031-ben lenne esedékes. Nem tudom, hogy valódi 1956-os forradalmár és szabadságharcos vajon él-e még akkor. Mindig eszembe jut egy hajdani félig-meddig kollegánk esete, aki a BM III/III Csoportfőnökség operatív tisztje volt, de valami botrányos viselkedése miatt fegyelmi büntetésként áthelyezték hozzánk a BM Budapesti Rendőrfőkapitányság Állambiztonsági Szerv belső elhárító – III/III-as – osztályára, szintén operatív tisztnek. Mást már elbocsájtottak volna a szolgálattól, de az ő anyukája egy időben tagja volt a Kádár János által vezetett Munkás Paraszt Forradalmi Kormánynak. Ez a fiatalember rendelkezett az 1957-ben kiosztott Munkás Paraszt Hatalomért Emlékérem kitüntetéssel. Ezt azok kaphatták meg, akik az „ellenforradalom alatt, vagy közvetlenül utána részt vállaltak a kommunisták törvényes rendjének védelmében és visszaszerzésében". Egyszer valaki elkezdett számolgatni és akár hányszor számolt utána, mindig az a végeredmény jött ki, hogy az akkor már nem olyan ifjú, inkább középkorú elvtárs a bátor helytállását alig 14 évesen követte el. Ekkor kezdték el terjeszteni azt a hírt róla, hogy biztosan a picében elbújva együtt rettegett az anyjával, azért kapta az akkoriban igen magasnak számító kitüntetést. Ahogy eddig voltak, biztosan a 75.-ik évforduló közelében is lehetnek majd olyanok, akik az apjuk nyakában ülve. egyébként óvodásként, részt vettek egy vagy két felvonuláson. Arra már gondolni sem merek, hogy hányan lesznek olyanok, akik az apjuk, esetleg az anyjuk valóságos vagy csupán kitalált 1956-os forradalmi érdemeire hivatkozva próbálnak meg előnyösebb helyzetbe kerülni a többieknél.

Lehet, hogy már untatom az olvasót a gondolataim csapongásával. A fiatalabbakat, hacsak nincs valami különösebb vonzódása a történelemhez, biztosan nem nagyon érdekli az eszmefuttatásom, amelyben még mindig nem adtam választ arra a kérdésre, hogy az 1956-os októberi s novemberi magyar forradalommal milyen is az én viszonyom. Az biztos, hogy mint harmadikos, néhány hónap híján 17 éves szegedi gimnazista részt vállaltam a helyi eseményekből, s ami fényképpel is bizonyítható, hogy Szeged talán legnagyobb vörös csillagát a Dugonics téri központi egyetemi épületről a leverése után néhány társammal én cipeltem föl az akkor még egyetlen szegedi Tisza hídra és dobtuk a folyóba. Szabó Andor barátommal és osztálytársammal november 3.-án nemzetőrnek jelentkeztünk, amiből azért nem lett semmi, mert november 4.-én reggel a szegedi nemzetőrség megszűnt és kutatásaimból tudom, hogy akkor reggel a Kálvária sugárút 43. számú egyetemi kollégium kazánjában a nemzetőrség összes iratát elégették, köztünk a mi iskolai javaslatunkat és felvételünk dokumentumait is. Ennek köszönhetjük, hogy elkerült bennünket a súlyosabb megtorlás. Részt vettünk szinte minden tüntetésen, így a sortűz alkalmával a Takaréktár utca és a Széchenyi tér torkolatánál is, a Kendergyárnál is, a Széchenyi téren a városházi csillag eltávolításakor is, stb. Csak a magam nevében kijelentem, hogy a magam diák módján, az előbb felsorolt eseteket figyelembe véve részt vettem az 1956-os forradalom szegedi eseményeiben.

Azt azonban már nem vállalom, hogy mint a későbbi KISZ-vezérek, meg volt vezető kommunista káderek én is beálljak abba a sorba, akik manapság 1956 forradalmának örököseként emlegetik magukat. Nem vállalom, mert ezekkel az emberekkel nem szeretnék sem éltemben, sem majd halálom után egy táborba kerülni. Így hát én egykori szolid kis résztvevő voltam, de az örökségből tisztelettel közlöm, nem kérek. Amíg élek számomra a legjelentősebb nemzeti ünnepünk az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc emléknapja lesz. Mivel átéltem, kicsinyke kis szereplője is voltam, megelőzi még az 1848-49-es forradalmat és szabadságharcot is. 1948-ban, a százéves évfordulón általánosiskolás kisdiák voltam a kisteleki iskolában, apám ott tanítóként szervezte az ünnepségeket. Máig nem felejtem, hogy az ország micsoda lázban égett. Kívülről fújtuk a forradalom és szabadságharc legjelesebb eseményeit időrendi sorrendben. Petőfi forradalommal kapcsolatos verseitől volt hangos az iskola, de szinte az egész község. Minden ház fel volt lobogózva és a középületek a különleges alkalmakra dekorálva. Ez az év volt az, amit később a hazai kommunisták a „fordulat éveként" emlegettek, mert ebben az évben pucscsolták meg a demokráciát és szerezték meg a szociáldemokrata áruló vezetők segítségével, meg választási csalással a teljes hatalmat és építették ki a diktatúrájukat. De március 15.-e még ez előtt volt, az ország viszonylag szabadon – még ha szovjet megszállás alatt is – ünnepelhetett, emlékezhetett. Az akkori emlékeim alapján, gyerek fejjel én 1848 örökösének tekintettem magam. Ezzel szemben Rákosi, de Kádár rezsimje is elsorvasztotta a március 15.-ék emlékét. Megpróbálták ugyan a márciusi ifjakat összemosni a kommunistákkal, de ez nevetséges és meddő próbálkozás maradt. A szemükben az 1970-es és 1980-as évekre összemosódott az 1948-as és az 1956-os forradalom és szabadságharc elátkozott emléke. Maradok tehát 1848 eszmei örököse és 1956 szolid résztvevője.

100. kép
Fekete János

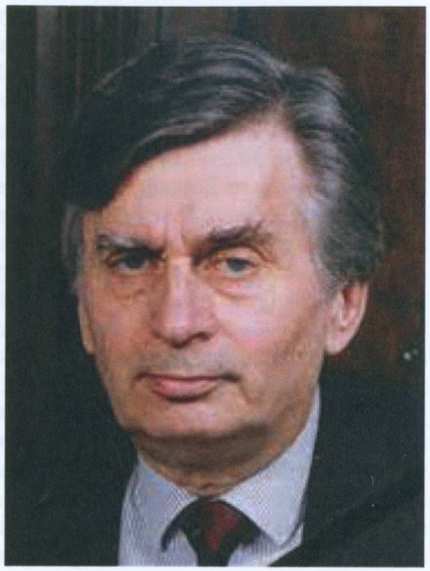

101. kép
Antall József

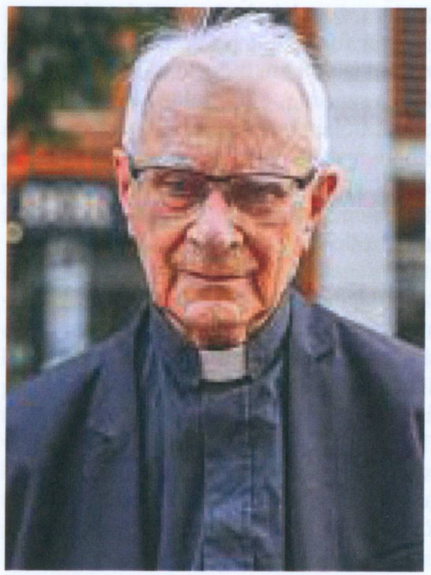

102. kép
Gyulay Endre

103. kép
Orbán Viktor

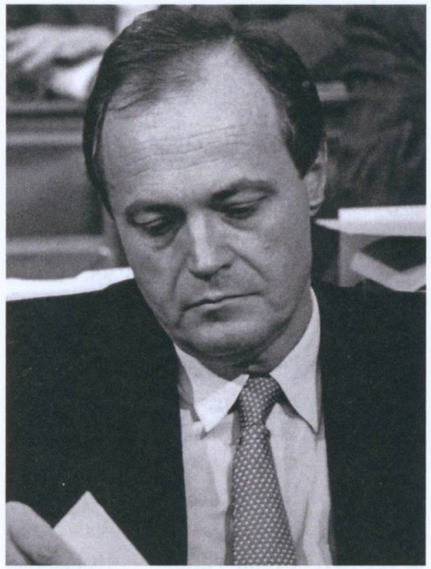

104. kép
Medgyessy Péter

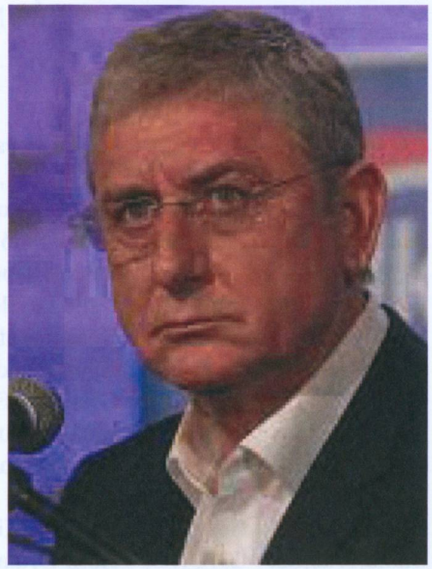

105. kép
Gyurcsány Ferenc

106. kép
Bajnai Gordon

NÉVMUTATÓ

Ács Zoltán 26, 48.
Ágoston Sándor 78, 79.
Antal József 26, 35.
Antall József 121, 126.
ifj. Apró Antal 119.
Bajnai Gondon 122, 127.
Bálint Alajos 24, 33.
Bálint Géza 15, 18, 78.
Bálint Mihályné 16.
Bálint Sándor 25, 34, 95.
Bánáti János 74.
Bánfalvi Ferenc 49, 68 73.
Bánfalvi (Bayer) Géza 15.
Bánfalvi József 23, 31.
Bárdos (Bayer) Ilona 15.
ifj. Bárdos (Bayer) József 15.
id. Bárdos (Bayer) József 15.
legid. Bayer József 15.
Baróti Dezső 97.
Bayer Eugen 15.
Bayer Lajos 15.
Bayer László 15.
Bekő József 85.
Benkei András 98, 104.
Benke László 71, 75.
Biszku Béla 98, 104.
Borbás István 22.
Borkai Zsolt 119.
Budó Ágostonné 47, 66.
Csúri József 34.
Csurka István 91, 99, 104, 121, 123.
Darók Miklós 49,67, 72, 73.
Dávid Ibolya 122.
Dénes Leó 44, 45.
Deutsch Tamás 119.
Dóczi 25.
Dózsa László 10, 14, 123.
Fári Irén 92, 93.
Fejér Dénes 94, 95, 96, 97, 101, 123.
Fekete János 120, 126.
Fónay Jenő 91, 99.
Földesi Tibor 95.
Gallé László 23, 31.
Gera József 16.
Gyulay Endre 121, 126.
Gyurcsány Ferenc 122, 127.
Halász Gyula 45, 46.
Hamvas Endre 17.
Hegedűs 78.
Herczeg Mihály 95.
Horn Gyula 8, 13, 121.
Horthy Miklós 16, 92.
Huják Ede 80.
Iványi József 22.
Jancsák Csaba 95, 96, 102.
Jármai 26.
Joszt István 46.
Kádár János 7, 11, 80, 124, 125.
Kahler Frigyes 95, 103.
Kálmán József 77.
Karikó Katalin 98, 103.
Kendi 44.
Kerényi József 25, 34, 48.
Kertész Ferenc 22.
Kertész 72.
ifj. Korom Mihály 119.
Kovács Józsefné 49, 68, 73.
Kováts József 95.
Kresz Ferenc 78.
Lauritz Miklós 59, 73, 93.
Lázár János 95, 102.
Lengyel Antal 17, 46, 92.
Lejtényi András 27, 31.
Lessi Viktor 23, 31.
Liebmann Béla 42.
Maléter Pál 47, 66.
Marosán György 7, 11.
Marosvári Attila 94, 104.
Medgyessy Péter 122, 127.
Medzibrodszky Endre 34, 48.
Miklós Péter 98.
Molnár György 89.
Nádas 23.
Nagy Erzsébet 8, 13.
Nagy Imre 8, 12, 46, 50, 120.
Nagy István 73.
Nagy Károly 26, 27, 72.
Németh Ferenc 46.
Orbán Viktor 10, 122, 126.
Ott Endre 38.
Pál József 123.
Papp Ernő 17.
Papp Imre 78.
Pataki Szilveszter 24, 45, 47, 70, 72.
Perbíró József 45, 46, 51, 65, 73.
Péter László 94, 95, 97, 99, 101.
Pozsgai Imre 8, 12, 89.
Rákosi Mátyás 10, 39, 40, 55, 123, 125.
Rully János 23, 24, 32.
Ságvári Ágnes 26, 36.
Ságvári Endre 26, 35, 47.
Sallai Zoltán 47, 65, 72.
Schmidt Mária 97, 103.
Schwartz Lajos 44, 64.
Simó Zoltán 59, 73, 93.
Strasszer Gyula 46.
Szabó Andor 22, 39, 40, 41, 45, 46, 49, 50, 59, 74, 93, 125.
Szabó Imre 44.
Szabó Tünde 119.
Szájer József 119.
Szécsi Szilveszter 71, 75.
Széll Lajos 46.
Szőcs Zoltán 99.
Sztálin 25, 26.
Szűrös Mátyás 86, 90.
Thürmer Gyula 121.
Tiffinger Lajos 78.
Tímári Ferenc 38, 39, 48, 51.
Tombácz Imre 44. 46, 47, 51.
Torgyán József 10, 14, 122.
Török József 95, 96, 99.
Troogmayer Ottó 24, 33.
Vasvári Vilmos 95, 102.
Völner Pál 119.
Wittner Mária 10, 14, 122.
Zombori István 93, 94, 97, 99, 101.
Zséli Illés 16.

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 8.

X 353310

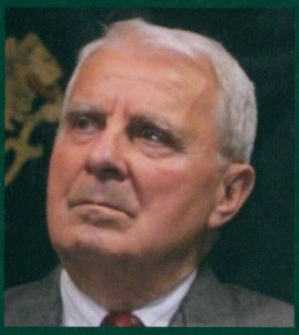

Ez a könyvecske csupán azért íródott meg, és készült el, mert egyre gyakrabban és mind nagyobb hangerővel vallják magukat az 1956-os magyar forradalom örököseinekolyanok is, akikkel a szerény akkori részvételem ellenére sem szeretnék egy táborba kerülni. Hiszen amit annakidején mi tettünk, azt éppen az ő, vagy felmenőik eszmeisége, vagy még inkább cselekedetei elleni tiltakozás jegyében tettük. Néhány napos győzelmi mámorunk után bekövetkezett a forradalmi mozgalom és szabadságharc bukása, melyet a magyar történelem talán egyik legvéresebb megtorlása követett. Történelmet hamisít, aki ezt a kettőt megpróbálja elválasztani egymástól, ugyanis arról nem nagyon hallani, hogy ezek a forradalmi örökösök a megtorlók örökösei is lennének. Pedig nagyon sok esetben éppen ez a helyzet. A könyv végén éppen ezért mondtam le az örökösi státuszról és vallom magam csupán a forradalom sokadik besorolású kis résztvevőjének.

Ár: 2600.- Ft

9 789638 243881